

Bulletin
Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV
(za roky 2019 a 2020)

Bratislava 2021

Bulletin Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV

Informačné periodikum pre členov Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV

Vydané v decembri 2021

Redakcia:

Patrik Kunec, PhD., hlavný redaktor

PhDr. Katarína Beňová, redaktorka

doc. PhDr. Miroslav Kamenický, CSc., redaktor

Obsah

Slovo na úvod	5
Správy o činnosti jednotlivých sekcií Slovenskej historickej spoločnosti za rok 2019	8
Sekcia archívnickva a pomocných vied historických.....	8
Sekcia pre cirkevné dejiny	11
Sekcia pre dejiny dvorskej kultúry	11
Sekcia pre dejiny knižnej kultúry pri SHS	12
Sekcia pre environmentálne dejiny	12
Sekcia pre hospodárske a sociálne dejiny.....	16
Sekcia pre novšie slovenské dejiny	17
Sekcia pre právne dejiny	19
Sekcia pre vojenské dejiny	20
Sekcia pre všeobecné dejiny	21
Kružok topoľčianskych historikov (regionálna sekcia pri SHS).....	23
Sekcia nitrianskych historikov (regionálna sekcia pri SHS).....	26
Spolok historikov v Ružomberku (regionálna sekcia pri SHS)	29
Spolok historikov stredoslovenských banských miest (regionálna sekcia pri SHS)	30
Tyrnavia – spolok trnavských historikov (regionálna sekcia pri SHS)	32
Udelenie Plakiet Slovenskej historickej spoločnosti	40
Laudácia venované nositeľom Plakety Slovenskej historickej spoločnosti	42
Rozhovor s laureátom Plakety Slovenskej historickej spoločnosti Étienom Boisseriem	59
Cena Slovenskej historickej spoločnosti za publikované odborné a populárno-náučné práce	63
Fotogaléria z odovzdávania Cien SHS v Prešove	67
Materiály	70
Správy o činnosti jednotlivých sekcií Slovenskej historickej spoločnosti za rok 2020	72
Sekcia archívnickva a pomocných vied historických.....	72
Sekcia pre cirkevné dejiny	74
Sekcia pre dejiny knižnej kultúry	74
Sekcia pre hospodárske a sociálne dejiny.....	74
Sekcia pre novšie slovenské dejiny	77
Sekcia pre právne dejiny	78
Sekcia pre všeobecné dejiny	79
Kružok topoľčianskych historikov (regionálna sekcia SHS).....	79
Nitriansky spolok historikov (regionálna sekcia SHS).....	81
Spolok historikov v Ružomberku (regionálna sekcia SHS)	82
Spolok historikov stredoslovenských banských miest (regionálna sekcia SHS)	82

Tyrnavia — spolok trnavských historikov (regionálna sekcia SHS)	83
Udelenie Plakiet Slovenskej historickej spoločnosti	84
Laudácia venované nositeľom Plakety Slovenskej historickej spoločnosti	84
Cena Slovenskej historickej spoločnosti za publikované odborné a populárno-náučné práce	99
Materiály	103
Štruktúra Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV ku koncu roku 2021	105

Slovo na úvod

Vážení členovia Slovenskej historickej spoločnosti, milé kolegyně, ctení kolegovia,

do Vašich e-mailových schránok ste dostali *Bulletin Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV* (ďalej len *Bulletin SHS pri SAV*), ktorý sumarizuje aktivity Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV (ďalej len SHS) a jej jednotlivých sekcií za obdobie rokov 2019 a 2020. Diskusia o vydávaní retrospektívneho textového prehľadu aktivít našej spoločnosti prebiehala vo Výbore SHS už dlhší čas, ale až na zasadnutí na jar roku 2019 sa jeho členovia definitívne rozhodli pre prípravu ročenky, ktorá by po obsahovej stránke prezentovala činnosť jednotlivých sekcií SHS a zároveň informovala o iných aktivitách SHS. K vytvoreniu „spravodajcu“ alebo „ročenky“ výbor opakovane vyzývali aj radoví členovia SHS. Napokon sa Výbor SHS po diskusii rozhodol pre elektronickú podobu ročenky, ktorá sa dá pomerne ľahko a rýchlo distribuovať všetkým členom SHS, a zároveň bola vytvorená trojčlenná redakcia na čele s autorom týchto riadkov.

Úvodom pár slov k obsahu. Obsah je z chronologického hľadiska rozdelený na dve polovice (rok 2019 a rok 2020), ktoré sú z tematického hľadiska rozdelené na štyri časti. V prvej časti sú publikované správy o činnosti jednotlivých sekcií SHS, ktoré vytvorili ich predsedníčky a predsedovia. V druhej časti sú uverejnené laudácie venované osobnostiam slovenskej a zahraničnej historickej vedy, ktoré boli ocenené *Plaketou Slovenskej historickej spoločnosti*. V tretej časti sú prezentované publikácie ocenené *Cenou Slovenskej historickej spoločnosti*. Vo štvrtej časti s názvom *Materiály* sú s krátkym komentárom publikované niektoré vyhlásenia a stanoviská Výboru SHS k problémom, ktoré v danom roku rezonovali v našej komunite.

Hoci nosnou časťou obsahu *Bulletinu SHS pri SAV* sú najmä správy o činnosti jednotlivých sekcií SHS, zaujímavými budú určite aj texty o laureátoch dvoch ocenení, ktoré udeľuje Výbor SHS. Ide o *Plaketu Slovenskej historickej spoločnosti* a *Cenu Slovenskej historickej spoločnosti*. *Plaketu Slovenskej historickej spoločnosti* začal Výbor SHS udeľovať v roku 2019 vybraným slovenským i zahraničným historikom, ktorí významným spôsobom prispeli k obohateniu historického poznania na Slovensku. O laureátoch rozhodujú hlasovaním členovia výboru. V roku 2019 bola *Plaketa Slovenskej historickej spoločnosti* odovzdaná piatim oceneným osobnostiam, v roku 2020 šiestim.

Druhým ocenením je *Cena Slovenskej historickej spoločnosti*, ktorú udeľuje Výbor SHS autorom (alebo kolektívu autorov) v troch kategóriách: vedecká publikácia, populárno-vedecká monografia a edícia prameňov. *Cena Slovenskej historickej spoločnosti* má už niekoľkoročnú

tradíciu a jej odovzdávanie bolo v minulosti súčasťou výjazdových (teda mimobratislavských) zasadnutí Výboru SHS. O ocenených monografiách i laureátoch *Plakety Slovenskej historickej spoločnosti* sa dočítate aj na stránkach tohto bulletinu.

Vysvetlenie si vyžaduje absencia niektorých textov (najmä správ o činnosti sekcií) a tiež mierne oneskorenie vydania *Bulletinu SHS pri SAV* a jeho netradičná periodicita (ide vlastne o „dvojročenkú“). Pôvodným rozhodnutím výboru mala totiž ročenka, sumarizujúca aktivity SHS v roku 2019, vyjsť v jarných mesiacoch nasledujúceho roku. Bohužiaľ, niektoré príspevky prišli redakcii so značným oneskorením (až v polovici roku 2020), a navyše do našich životov od marca 2020 zasiahla epidémia koronavírusu, ktorá do istej miery ochromila nielen činnosť jednotlivých sekcií SHS, ale aj činnosť redakcie pripravovanej ročenky (plánované osobné stretnutia nebolo možné uskutočniť). Koncom roku 2020 Výbor SHS prijal rozhodnutie, že pre minimálny počet zrealizovaných akcií v rámci činnosti sekcií SHS bude vhodné spojiť dve ročenky (za roky 2019 a 2020) do jedného textového celku a *Bulletin SHS pri SAV* vydať v netradičnej podobe „dvojročenký“. Toto rozhodnutie sa dnes ukazuje ako správne, nakoľko pandémie koronavírusu naďalej bráni v realizácii početných aktivít, určených pre širšiu verejnosť, a aj v tomto roku (teda v roku 2021) sa namiesto desiatok plánovaných akcií uskutoční len malý zlomok z nich. Bohužiaľ, aj v priebehu roku 2021 sa opakovala situácia s oneskoreným zaslaním textových podkladov. Navyše v roku 2020 niekoľko sekcií neuskutočnilo žiadne akcie a ich predsedníčky a predsedovia nezaslali redakcii správy o činnosti sekcií. Z tohto dôvodu je obsah *Bulletinu SHS pri SAV* za rok 2020 rozsahom skromnejší. Redakcia verí, že po ukončení epidémie sa jeho vydávanie vráti k plánovanej ročnej periodicite a že jeho obsah bude vďaka početnejším aktivitám jednotlivých sekcií SHS aj rozsiahlejší.

Vážené kolegyne a kolegovia, členovia redakcie Vám spolu s členmi Výboru SHS želajú nielen príjemné oboznámenie sa s rôznorodými aktivitami Slovenskej historickej spoločnosti na stránkach *Bulletinu Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV*, ale najmä pevné zdravie v tomto náročnom období.

Patrik Kunec, PhD., za redakciu *Bulletinu Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV*

ROK 2019

Správy o činnosti jednotlivých sekcií Slovenskej historickej spoločnosti za rok 2019

Sekcia archívnictva a pomocných vied historických

Správa o činnosti v roku 2019

Sekcia archívnictva a PVH SHS pri SAV realizovala v roku 2019, v súlade s plánom svojej činnosti, tri vedecké a odborné podujatia. Sekcia bola, tradične, spoluorganizátorom týchto akcií. Spolupracovala predovšetkým so stavovskou organizáciou slovenských archivárov, *Spoločnosťou slovenských archivárov*, i s viacerými štátnymi a špecializovanými archívami. Plánované podujatia sekcie získali finančnú podporu SAV. V roku 2019 sa činnosť sekcie zamerala predovšetkým na jednotlivé súčasti archívnej vedy – *archivistiky*: archívnu teóriu, archívnu prax a dejiny archívnictva.

Hlavným a najvýznamnejším podujatím bolo celoslovenské stretnutie archivárov – *XXIII. archívne dni* v SR, ktoré sa v roku 2019 uskutočnili v Nitre, v dňoch 29. – 31. mája. Ich organickou súčasťou bola medzinárodná vedecká konferencia *Od elenchu po e-archív. Archívne a registratúrne pomôcky včera, dnes a zajtra*. Prezentovali sa na nej výsledky výskumu archívnych a registratúrnych pomôcok (od stredoveku až do súčasnosti), ktoré sa zachovali v slovenských archívoch. Osobitná pozornosť sa venovala procesu premien, ktorými v súčasnosti tieto pomôcky prechádzajú, problémom, ktoré sa v ňom vyskytujú a perspektívam ich ďalšieho vývoja. Otázka archívnych a registratúrnych pomôcok je v slovenskom archívnictve mimoriadne aktuálna, predovšetkým so zreteľom na začínajúci sa rozvoj elektronického archívnictva. Konferenciu podporilo aj *MV SR, sekcia verejnej správy, odbor archívov a registratúr*, *Štátny archív v Nitre* (hlavný realizátor podujatia), *Nitriansky samosprávny kraj* a *Mesto Nitra*. Záštitu nad podujatím prevzala ministerka vnútra SR. V programe vedeckej konferencie bolo 18 odborných príspevkov (medzi nimi aj referáty maďarských archivárov). Rokovalo sa v reprezentačných priestoroch tzv. *Župného domu*. Súčasťou podujatia boli aj odborné exkurzie: účastníci si prehliadli zaujímavosti historického jadra Nitry (Nitriansky hrad a Diecéznu knižnicu) a vybrané pamiatky regiónu (Kostol sv. Juraja v Kostolčanoch pod Tribečom a kaštieľ v Topoľčiankach). Osobitný význam Archívnych dní v živote slovenskej archívnej obce zdôraznil aj slávnostný spoločenský večer. Na XXIII. archívnych dňoch v SR sa zúčastnilo cca 130 archivárov a registrátorov i záujemcov z radov historikov. Príspevky, ktoré na tomto podujatí odzneli, budú publikované v konferenčnom zborníku.

Podujatím, ktoré reagovalo na ďalší aktuálny problém slovenského archívnictva, bol aj *pracovný seminár – workshop – o osobných fondoch v špecializovaných a štátnych archívoch*, ktorý sa uskutočnil 12. 2. 2019 na pôde Filozofickej fakulty UK v Bratislave. Iniciátormi tejto akcie, ktorú spoluorganizovali SSA, *Katedra archívnictva FiF UK* a sekcia boli niektoré špecializované archívy v SR – *Archív výtvarného umenia SNG*, *Ústredný archív SAV* a *Literárny archív SNK*. Seminár bol prejavom iniciatívy vytvoriť jednotnú celoslovenskú online databázu osobných fondov, ktorá by

umožnila bezproblémové a efektívne vyhľadávanie relevantných informácií o existencii konkrétnych osobných fondov a o ich súčasnom uložení. Je to reakcia na súčasný stav – získavanie informácií o jednotlivých osobných fondoch je často problematické a komplikované, časti jedného osobného fondu sú neraz uložené vo viacerých archívoch a chýbajú základné informácie, v ktorých archívoch sa osobné fondy (resp. akých pôvodcov) nachádzajú. Toto podujatie, ktorého dôležitou súčasťou bola (popri prednesených referátoch) moderovaná diskusia, upozornilo na súčasné aktuálne problémy v tejto oblasti a iniciovalo prípravu projektu na ich zvládnutie a prekonanie. Bolo prvou akciou cyklu takýchto pracovných seminárov, ktoré budú pokračovať aj v roku 2020. Úvodného seminára v roku 2019 sa zúčastnilo cca 40 archivárov.

SSA (v spolupráci so sekciou) už dlhodobo mapuje dejiny slovenského archívnictva a osobitne sa zameriava na významné osobnosti našej archívnej obce. Dňa 4. decembra 2019 sa v *Regionálnom múzeu v Mojmirovciach* konalo ďalšie podujatie z tohoto cyklu (*Osobnosti slovenského archívnictva V.) - seminár pri príležitosti nedožitej storočnice PhDr. Otmar Gergelyiho (1919 – 1995)*). Na seminári odznelo 6 príspevkov, ktoré zhodnotili prínos O. Gergelyiho pre slovenské archívnictvo, muzeológiu a organológiu. Na tomto podujatí bola prezentovaná aj publikácia Š. Hrivňáka – *Jozef Watzka. Srdcom archivár* (Bratislava : SSA, 2019, 332 s.). Tejto osobnosti bol venovaný jeden z predchádzajúcich seminárov cyklu (2017).

V nasledujúcom období chce Sekcia archívnictva a PVH SHS pri SAV naďalej pokračovať v tradičnej spolupráci so *Spoločnosťou slovenských archivárov* a podieľať sa najmä na podujatiach, ktoré táto stavovská organizácia slovenských archivárov pripravuje (v spolupráci so štátnymi a verejnými archívami na Slovensku).

Doc. PhDr. Juraj Roháč, CSc.

Účastníci seminára s názvom Osobnosti slovenského archívnictva V. (seminár pri príležitosti nedožitej storočnice PhDr. Otmara Gergelyiho, 1919 – 1995).

Sekcia pre cirkevné dejiny

Do roku 2019 pôsobila na čele Sekcie pre cirkevné dejiny SHS pri SAV prof. PhDr. Mária Kohútová, CSc., ktorá sa v roku 2019 svojej funkcie vzdala a za novú predsedníčku sekcie bola zvolená Mgr. Radoslava Ristovská, PhD. z Katedry histórie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave.

Sekcia pre dejiny dvorskej kultúry

Správa o činnosti v roku 2019

Sekcia pre dejiny dvorskej kultúry zorganizovala v roku 2019 v spolupráci so Sekciou pre dejiny miest podujatie – konferenciu s medzinárodnou účasťou „*Poklesnuté a okrajové spoločenské živly v mestskom prostredí raného novoveku.*“. Uskutočnila sa v dňoch 8. – 9. októbra 2019 na pôde Primaciálneho paláca v Bratislave. Ďalšími spoluorganizátormi boli Hlavné mesto SR Bratislava, Archív mesta Bratislavy a Historický ústav SAV. Konferencia bola s medzinárodnou účasťou – okrem účastníkov zo Slovenska sa jej zúčastnili i odborníci z Českej republiky. Cieľom konferencie bolo pomenovať a popísať fenomén asociálov, okrajových skupín, marginalizovaných vrstiev obyvateľstva v mestskom prostredí. Na podujatie sa prihlásilo devätnásť prednášajúcich a vystúpilo ich osemnásť. Aj s hosťami dosiahol počet prítomných viac ako šesťdesiat účastníkov. Jednotlivé príspevky podnietili plodnú a intenzívnu diskusiu. Z podujatia sa chystá i písomný výstup, ktorým by mala byť kolektívna vedecká monografia.

Dňa 7. novembra 2019 sa uskutočnil v priestoroch Historického ústavu SAV seminár na tému *Na ceste k modernej spoločnosti. Tri storočia novoveku.* Podujatia sa aktívne zúčastnilo 15 osôb. Vedecký seminár bol zameraný na diskusiu o teoretických a metodologických otázkach výskumu dejín novoveku. Po vstupnom referáte (V. Čičaj) sa účastníci venovali problematike chronologizácie, periodizácie, terminológii, novým trendom výskumu dejín novoveku. Organizátori podujatia sa zároveň zaoberali otázkami možnosti vydania novej syntézy dejín novoveku, jej štruktúry, osnovy, formálneho a obsahového delenia jej častí.

Mgr. Diana Duchoňová, PhD.

Správa o činnosti v roku 2019

Dňa 21. októbra 2019 sa konala na pôde Historického ústavu SAV v Bratislave vedecká konferencia s medzinárodnou účasťou *Vedecká komunikácia v novoveku (1500 – 1800) II*. Na jej organizovaní sa podieľali Historický ústav SAV a Slovenská historická spoločnosť pri SAV – Sekcia pre dejiny knižnej kultúry so Žilinskou univerzitou.

Konferenciu otvoril zástupca riaditeľa HÚ SAV PhDr. Peter Šoltés, PhD., a úvodné slovo predniesla prodekanka Žilinskej univerzity PhDr. Eva Augustínová, PhD. Vystúpilo na nej 14 odborníkov zo Slovenska, ale aj z Čiech a Rakúska. Vo svojich príspevkoch sa venovali epistolografii, mecenstvu, propagácii a rozboru knižníc alebo niektorých vybraných diel približujúcich dobovú komunikáciu a ich vplyv na spoločnosť. Príspevky vypublikuje v spoločnom zborníku Katedra mediamatiky Žilinskej univerzity v roku 2020.

Konferencia sa konala v rámci projektu realizovanom na Žilinskej univerzite i na HÚ SAV APVV-15-00554 *Intelektuálne dedičstvo a vedecká komunikácia 1500 – 1800 so slovenskými vzťahmi ako súčasť európskej histórie a identity* a projektu na Historickom ústave SAV v Bratislave VEGA 2/0020/19 *Renesančné vplyvy na novovekú spoločnosť vo vzťahu na Slovensku*.

Garantom podujatia bola PhDr. Eva Frimmová, DrSc. Na uhradenie potrebných výdavkov pri príprave podujatia sme dostali dotáciu SHS pri SAV 175,- €

PhDr. Eva Frimmová, DrSc.

Správa o činnosti v roku 2019

Hlavnou aktivitou Sekcie pre environmentálne dejiny Slovenskej historickej spoločnosti bola vedecká konferencia *Človek a krajina v minulosti VI. (Environmentálne dejiny krajiny)*. Na tomto podujatí, ktoré sa uskutočnilo 19. – 20. 11. 2019 na pôde a v spolupráci s Kysuckým múzeom v Čadci (za spoluorganizácie Oddelenia geo- a montánneho turizmu Fakulty BERG Technickej univerzity v Košiciach a Národného osvetového centra v Bratislave) sa zúčastnili

viac ako dve desiatky prednášajúcich zo Slovenska a Česka, a to vrátane renomovaných odborníkov vo svojom odbore.

Skutočnosť, že environmentálne dejiny sú z povahy veci interdisciplinárne sa odzrkadlila aj na tematickej štruktúre prednesených referátov. Teoretickej reflexii environmentálnych dejín ako vedného odboru sa venoval Martin Turóci. Predstavil kľúčové definície, základné diela a vývojové tendencie tohto odboru. V základných rysoch charakterizoval aj dejiny environmentálne zameraného historického výskumu na Slovensku, kde možno pozorovať vcelku pozoruhodný kvantitatívny, ale aj kvalitatívny nárast produkcie najmä v posledných rokoch. Tematicky na M. Turóciho nadviazal Roman Holec, popredný historik dejín životného prostredia na Slovensku. Predstavil vybrané diela svetovej historiografie a analyzoval spôsoby akými sa v nich príroda či životné prostredie tematizovali. Referát ukázal vynikajúcu orientáciu autora vo vývoji tohto špecifického pohľadu na dejiny a bol preto pre účastníkov mimoriadne poučný a inšpirujúci.

Najnovšiemu vývoju environmentálnej histórie na Slovensku sa venovali referáty Pavla Hrončeka a Karola Hollého. P. Hronček zosumarizoval päť ročníkov podujatia *Človek a krajina v minulosti*, ktoré sa organizovali na pôde Kysuckého múzea v Čadci. Táto konferencia vytvorila dôležitú platformu pre prezentácie nových výskumov z tejto oblasti. K. Hollý zas predstavil genézu a aktivity Sekcie pre environmentálne dejiny Slovenskej historickej spoločnosti. Poukázal na skutočnosť, že členovia sekcie okrem vystúpení na konferenciách v Čadci, vykazovali aj ďalšiu bohatú organizačnú, prednáškovú a predovšetkým publikačnú činnosť. V jej rámci boli dosiahnuté aj viaceré významné medzinárodné úspechy. Upozornil ďalej aj na existenciu medzinárodnej platformy European Society for Environmental History (ESEH), kde Slovensko zastupuje Doubravka Olšáková z Prahy a predostrel možnosti rozšírenia členskej základne sekcie.

Na konferenciách odznelo viacero príspevkov, ktoré analyzovali vývoj historickej krajiny primárne na základe obrazových či kartografických dokumentov. Tieto prezentácie boli najmä pre prítomných historikov pracujúcich v zásade výlučne s písomnými prameňmi poučné nielen svojím obsahom, ale aj metodológiou. Treba tu zdôrazniť najmä inovatívne analýzy dobového výtvarného umenia ako zdroja informácií k poznaniu historickej krajiny. Referenti na konkrétnych príkladoch demonštrovali potenciál, ako aj limity výpovednej hodnoty týchto prameňov (Robert Šimůnek: Obraz barokní krajiny jako historickogeografický pramen; Ján Vingárík: Novoobjavená veduta ako prameň k výskumu kultúrnej krajiny Prievidzskej kotliny v prvej polovici 19. storočia). Peter Chrastina zas poukázal na možnosti rekonštrukcie

historickej krajiny na základe textového prameňa, ktorý analyzoval v kombinácii s kartografickými prameňmi (*Baníctvo v Strážovských vrchoch vo Vedomostiach Mateja Bela*). Najmä z hľadiska potenciálne zaujímavých prameňov pre environmentálne dejiny bol zaujímavý referát Patrika Derfiňáka, ktorý na základe regionálnych vlastivedných tlačí z druhej polovice 19. storočia predstavil charakter krajiny na území severných oblastí dnešného Slovenska.

Už štandardne sa tu analyzovali aj dejiny baníctva (P. Hronček: *Hnedouhoľná prospekcia a ťažba na Kysuciach, strednom Považí a Orave*; Martin Přibil: *Historie těžby štípatelné břidlice v krajině mezi Olomoucí a Opavou*), dejiny infraštruktúry (Mário Molokáč: *Soľ a soľná cesta na Kysuciach a strednom Považí a jej odraz v súčasnej krajine*; Peter Jančura: *Vývojové aspekty osídlenia a ciest v krajine Kysúc*; Michal Ďurčo: *Formovanie a funkcia dopravnej infraštruktúry v oblasti doliny Rohoznej od najstarších čias po súčasnosť z pohľadu environmentálnych dejín*), ako aj téma využívania moderných technológií pri výskume historickej krajiny, resp. aj pri jeho propagácii (Karol Weis – Matej Masný – Maroš Nikolaj – Michal Hrmo: *Výskum a modelovanie vývoja historickej krajiny Radole s využitím neinvazívnych metód prieskumu*; Ladislav Župčán: *Aplikácia virtuálnych komponentov v historicko-environmentálnom spoložití na vybraných príkladoch z múzejnej praxe*). Taktiež tradične tu bol patričný priestor venovaný aj regionálnym dejinám Kysúc (okrem už spomenutých vystúpení sa Kysuciam venovala aj Zuzana Sihelníková v referáte: *Význam židovskej menšiny pri rozvoji Kysúc a jej vplyv na drevné hospodárstvo*). V tomto kontexte za zvláštnu pozornosť ale určite stojí analýza modifikácií spôsobu života Kysučanov vyvolaných zmenou ich životného prostredia kvôli migrácii na Dolnú zem v referáte Pavla Markecha. Vplyv zmeny prostredia na spôsob života predostrela aj Ivana Kontriková Šusteková v prednáške *Prírodné prostredie a jeho vplyv na adaptáciu relokantov z Kysúc v Radošinskej doline*. Analýzy krajinného celku rozdeleného hranicami boli taktiež inšpirujúce (Martin Sivek – Jakub Jirásek – Markéta Vojnarová – Tereza Čechová: *Souvislosti geopolitických změn v prostoru hornoslezské pánve a jejího osvojování*; Bohuslava Gregorová: *História cezhraničnej spolupráce na príklade Euroregiónu Beskydy*; Dana Tometzová: *Využitie minerálnych vôd pre rozvoj geoturizmu v priestore slovensko-česko-poľského Trojmedzia*.)

Katastrofické situácie v kontexte environmentálnych dejín boli analyzované v referátoch Lukáša Tkáča (27. august 1962 – *najtragickejší deň v moderných dejinách obce Dlhá nad Oravou*) a Miloša Jesenského (*Cholera epidémia v roku 1831 s dôrazom na environmentálne dejiny Žilinského kraja*). Problematike vplyvu priemyslu na životné prostredie sa venoval

Ludovít Hallon (*Environmentálny rozmer vývoja magnezitového priemyslu na Slovensku po roku 1945 na vybraných príkladoch*). Téma dejín ochrany prírody bola zas reflektovaná v referáte Karola Hollého, ktorý analyzoval ochrannárske koncepty Waleryho Goetla a nie vždy prajnú mienku k nim v tlačovom diskurze medzivojnového Slovenska.

Za samostatnú zmienku stojí vystúpenie Daniela Haasa Kianičku, ktorý prezentoval svoju najnovšiu monografiu *Lesy v dejinách Kremnice* (2019). Toto dielo je v slovenskej, ale čiastočne aj v širšej stredoeurópskej historiografii unikátne. Hoci sa zaoberá len konkrétnou oblasťou okolia Kremnice, pre výskumníkov je dielo inšpiratívne najmä z hľadiska použitej pramennej bázy a metodológie výskumu. Tomuto aspektu sa autor venoval vo svojom referáte (*Príspevok k metodológii tvorby monografií dejín lesov a lesníctva na Slovensku*) a vďaka ústretovosti vydavateľa Knihy (Mestské Lesy Kremnica, s. r. o.) rozdal každému účastníkovi konferencie po jednom exemplári tejto nielen obsahovo, ale aj graficky hodnotnej knihy.

Z prezentovaného výberu tematickej štruktúry prednesených referátov vyplýva, že konferencia *Človek a krajina v minulosti* odzrkadľuje rôznorodosť prístupov a výskumných oblastí environmentálnych dejín vo všeobecnosti a zároveň dokladuje, že environmentálna história sa v slovenskej historickej spisbe perspektívne rozvíja. Veríme, že tento trend bude pokračovať. Ďalší ročník konferencie je naplánovaný na apríl 2020 a bude sa konať v Ľubietovej.

Záverom možno dodať, že konferencia mala aj vďaka dotácii zo Slovenskej historickej spoločnosti vysokú spoločenskú úroveň a počas kuloárnych diskusií mali jej účastníci možnosť podrobnejšie prediskutovať mnohé odborné problémy a nadviazať nové kontakty.

PhDr. Karol Hollý, PhD.

Správa o činnosti v roku 2019

Dňa 24. septembra 2019 sa uskutočnilo v Slovanskom múzeu A.S. Puškina v Brodzanoch podujatie Karl May a tí druhí... Akciu zorganizovali Slovenská národná knižnica v Martine, Slovanské múzeum A.S. Puškina v Brodzanoch a Slovenská historická spoločnosť, Sekcia pre hospodárske a sociálne dejiny. Išlo o kombináciu krátkych prednášok a moderovanú diskusiu o "fenoméne" dobrodružnej literatúry (K. May, J. Verne, E. Wallace, P. Féval, F. Gerstäcker, J. F. Cooper a ďalší), ako sa nachádzala na území Slovenska v knižniciach šľachticov a intelektuálov, ale kolovala i medzi mládežou, ktorá na nich vyrastala (obdobie druhej pol 19. stor. a prvých desaťročí 20. stor.). Mimoriadne populárne (hoci oficiálne demonizované a kritizované) boli aj v martinskom prostredí – v sídle slovenských politických elít. Išlo o príspevok k sociálnym dejinám v uvedenom období a k utváraniu istých kultúrnych stereotypov. Člen našej sekcie prof. PhDr. Roman Holec, DrSc. tu predniesol prednášku a viedol panelovú diskusiu. Podujatie bude doplnené čítaním úryvkov i premietaním charakteristických častí filmov.

Okrem tohto podujatia sa členovia našej sekcie zúčastnili aj na viacerých ďalších podujatiach. Z nich vyberáme:

Referáty na medzinárodných podujatiach:

HOLEC, Roman: The Danube and Economic and Political Consequences of the Versailles Treaty. Referát na medzinárodnej konferencii *The Frustrated Peace? The Versailles Treaty and its Political, Social and Economic Impact on Europe*. Organizátori: Historický ústav AV ČR, MZV ČR, Praha, 26. – 27. 9. 2019.

KAMENICKÝ, Miroslav: Na seminári *Vestigia* v Budapešti (15. novembra 2019) na pôde Univerzity Petra Pázmánya (Pázmány Péter Katolikus Egyetem) referát o prameňoch k hospodárskym a sociálnym dejinám Slovenska v talianskych archívoch.

Referáty na domácich vedeckých podujatiach:

HOLEC, Roman: Bratislavská župa ako výkladná skriňa medzi župami v historickom a sociálnoekonomickom kontexte.

Prednáška na konferencii *100 rokov Bratislavskej župy (1919 – 2019)*. Organizátor: Bratislavský samosprávny kraj, Modra-Piesok, 24. 9. 2019

HOLEC, Roman: Dunaj v roku 1919 – československá periferia alebo produktívny geopolitický fenomén?

Referát na medzinárodnej konferencii *Rok 1919 a Československo*. Organizátor: Inštitút histórie FF PU, Katedra histórie FF UJEP Ústí n. L., SHS. Prešov, 26. – 27. 11. 2019.

KAMENICKÝ, Miroslav: Osoby žijúce v prešporskom lazarete v 17. – 18. storočí. Referát na konferencii *Poklesnuté a okrajové spoločenské živly v mestskom prostredí raného novoveku* (8. – 9. októbra 2019 v Bratislave).

Doc. PhDr. Miroslav Kamenický, CSc.

Sekcia pre novšie slovenské dejiny

Správa o činnosti v roku 2019

Odborno-popularizačná tvorba

Členovia sekcie novších slovenských dejín sa aj v roku 2019 systematicky venovali odborno-popularizačným aktivitám, ktorými sprístupňujú rôzne historické obdobia aj tie, širokou verejnosťou často chápané ako zložité. Obdobie druhej svetovej vojny a slovenského štátu (1939 – 1945) verejnosti priblížili v publikácii *Kronika Slovenského štátu 1939 – 1945*. Praha – Bratislava : Ottovo nakladatelství – Historický ústav SAV – Vojenský historický ústav v Bratislave, 2019. 271 s. ISBN 978-80-7451-754-9. Na tvorbe publikácie sa z členov sekcie podieľali Ján Hlavinka, Ľubica Kázmerová a Jaroslava Rogul'ová. Pre širšiu verejnosť je tiež určená publikácia *Čecho/Slovakismus*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny – Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2019, ISBN 978-80-7422-679-3, na ktorej vzniku sa podieľali Matej Hanula a tiež Róbert Arpáš.

Prednášková činnosť

Členovia sekcie sa aktívne zúčastňujú vedeckých podujatí, z ktorých výberovo uvádzame :

ARPÁŠ, Róbert: 1939 – rok zlomu v česko-slovenských vzťahoch. Prednáška na konferencii 1939 – rok zlomu. Slovensko a Európa na začiatku druhej svetovej vojny. Organizátori:

Múzeum SNP, Ústav pro studium totalitních režimů, Vojenský historický ústav, Historický ústav SAV. Banská Bystrica, 23. – 25. 04. 2019.

KAMENEC, Ivan: Spoločné znaky a špecifiká riešenia židovskej otázky na Slovensku v čase holokaustu. Referát na seminári Holokaust ve vzdelávání. Organizátor: Památník Terezín.

KAMENEC, Ivan: Poznámky ku konkrétnej realizácii niektorých právnych noriem antisemitskej politiky na Slovensku. Prednáška na vedeckom seminári Uzákonené bezprávie – Rasové zákonodarstvo na Slovensku a v Európe. Organizátor: Ústav pamäti národa. Bratislava, 06. 05. 2019.

KAMENEC, Ivan: Vývojové stupne a špecifiká politického režimu Slovenskej republiky v rokoch 1939 – 1945. Prednáška na vedeckej konferencii 80 rokov po. Slovenský štát v základných súradniciach. Organizátori: Historický ústav SAV, Dokumentačné stredisko holokaustu, SNM-Múzeum kultúry karpatských Nemcov, Filozofická fakulta Univerzity Komenského. Bratislava, 14. 03. 2019.

KÁZMEROVÁ, Ľubica: Karol Sidora a jeho polonofilstvo v medzivojnovom období. Prednáška na vedeckej konferencii s medzinárodnou účasťou Slovenskí polonofili v medzivojnovom období Organizátori: Katedra histórie Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave a Poľský inštitút v Bratislave. Bratislava, 20. 09. 2019.

Historia Magistra Vitae

Už niekoľko rokov organizujeme pravidelné popularizačné prednášky na rôzne témy súvisiace so slovenskými dejinami pod názvom Historia Magistra Vitae v priestoroch Univerzitnej knižnice. Po Ľ. Kázmerovej organizáciu prevzala členka sekcie Linda Osyková.

Dejepisná olympiáda

Od školského roku 2007/2008 sa sekcia podieľa na popularizácii výsledkov vedeckého bádania študujúcej mládeži a podpore záujmu o históriu prostredníctvom Dejepisnej olympiády. Vyhlasovateľom súťaže je MŠVVaŠ SR a garantom HÚ SAV. Dejepisná olympiáda je postupová súťaž žiakov a študentov stredných škôl. Predsedníčkou Celoslovenskej komisie Dejepisnej olympiády je Ľubica Kázmerová, ktorá zabezpečuje a recenzuje testy pre krajské a celoštátne kolá, oponuje písomné projektov víťazov krajských kôl postupujúcich do celoštátneho kola súťaže. Členka sekcie Daniela Kodajová bola aj v 11. ročníku zostavovateľkou textov pre krajské a celoštátne kolo súťaže v kategórii A a B (pre stredné školy), recenzentkou testov pre kategórie C a D (žiaci druhého stupňa základných škôl) a členkou komisie pre posudzovanie študentských prác.

PhDr. Ľubica Kázmerová, CSc.

Správa o činnosti v roku 2019

V roku 2019 sa členovia Sekcie pre právne dejiny Slovenskej historickej spoločnosti venovali rozvoju konferenčných podujatí, ktoré sa v právno-historickej komunite organizujú pravidelne. Prakticky každá akademická inštitúcia takéto podujatia organizuje pravidelne. Patrí k nim Bratislavské právnické fórum 2019, na ktorom sa právní historici venovali 30. výročiu Novembra 1989. Mladí kolegovia sa každoročne zúčastnia konferencie „Míľniky práva v stredoeurópskom priestore“, organizovanej v priestoroch Častá-Papiernička. V roku 2019 bola nosnou témou „Leges singulares“, teda jednorazové zákony, či zákony na jedno použitie. Z pohľadu aktivít priamo organizovaných v rámci Sekcie pre právne dejiny sme sa rozhodli s usporadúvaním pravidelných prednášok v priestoroch Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Po vzájomnej porade sme dospeli k názoru, že budeme organizovať štyri prednášky do roka a budeme striedavo vyberať prednášajúcich z domácej Univerzity Komenského a z ostatných inštitúcií. Takto sme v roku 2019 organizovali dve prednášky. Cyklus sme nazvali „Prednášky z právnej histórie“.

- 1) prvá prednáška sa uskutočnila 24. 10. 2019, viedol ju doc. Miroslav Lysý z Právnickej fakulty Univerzity Komenského a názov tejto prednášky znel „O najstarších snemoch na území Slovenska“. Prednáška sa venovala obdobiu mojmirovskej Moravy a aprádovského Uhorska (do roku 1222), teda dôraz bol na dosiaľ nevelmi zmapované obdobia snemovania a zhromaždení. Napriek rozdielom medzi mojmirovským a arpádovským obdobím je možné sledovať súdne, kreačné, či náboženské funkcie týchto zhromaždení, v prípade mojmirovského obdobia doplnené zjavne aj o hospodársko-trhové funkcie. Prednášajúci využil túto prednášku taktiež na predstavenie Slovenskej historickej spoločnosti komunite právnych historikov.
- 2) O druhú prednášku sa postarali kolegyne z trnavskej právnickej fakulty, doc. Miriam Laclavíková a doc. Adriana Švecová, ktoré sú taktiež členkami tejto sekcie. Svoju prednášku nazvali „Právnické vzdelávanie a historická právnická fakulta v Trnave“. Svojou prednáškou nadviazali na vydanie svojej spoločnej monografie o dejinách právnického vzdelávania v Trnave, ktorú pripravili pri príležitosti výročia obnovenia trnavskej právnickej fakulty. Vo svojej prednáške predstavili

počiatky novovekej jezuitskej univerzity, vybudovanie jej právnickej fakulty, osobnosti právnického vzdelávania, či bežný život a chod univerzity v symbióze s cirkevnými inštitúciami a kráľovským mestom.

Všetky akcie Sekcie pre právne dejiny sa podarilo organizovať bez využívania finančných prostriedkov SHS, a to buď prostredníctvom grantov, alebo sa dali organizovať bez priamych nákladov.

Doc. Mgr. Miroslav Lysý, PhD.

[Sekcia pre vojenské dejiny](#)

Správa o činnosti v roku 2019

Správa z medzinárodnej konferencie „1939 – rok zlomu. Slovensko a Európa na začiatku 2. svetovej vojny“

V dňoch 23. – 25. apríla 2019 sa v priestoroch Múzea Slovenského národného povstania v Banskej Bystrici, pri príležitosti 80. výročia vypuknutia druhej svetovej vojny, uskutočnila medzinárodná vedecká konferencia, ktorej cieľom bolo prezentovať najnovšie poznatky domácej, ale tiež zahraničnej historiografie o prelomovom roku 1939. Zorganizovalo ju Múzeum Slovenského národného povstania v Banskej Bystrici v spolupráci s Vojenským historickým ústavom v Bratislave, Historickým ústavom SAV v Bratislave, Sekciou pre vojenské dejiny pri Slovenskej historickej spoločnosti SAV, Ústavom pre štúdium totalitných režimov v Prahe, Historickým ústavom AV ČR v Prahe a Česko-Slovenskou komisiou historikov.

Na podujatí vystúpilo 56 historičiek a historikov zo Slovenska, Českej republiky, Poľska, Maďarska, Spolkovej republiky Nemecko, Bieloruska a z Ruskej federácie. Prvý deň konferencie bol venovaný otázkam, ktoré determinovali vypuknutie druhej svetovej vojny, regionálnym témam viažucim sa na rok 1939 a tiež situácii na Karpatskej Ukrajine v marci 1939. V prvom bloku konferencie pritom vystúpili viacerí ruskí historici, ktorí sa zaoberali otázkou prístupu ruskej historiografie k problematike príčin vypuknutia druhej svetovej vojny. Prezentovali pritom nové dokumenty k tejto problematike nachádzajúce sa v archívoch Ruskej federácie. Program druhého dňa konferencie bol venovaný česko-slovenským témam, medzi ktorými rezonovala problematika čs. vojenských dejín (čs. vojenský odboj v Poľsku a na

Britských ostrovoch, zajatecká otázka), ale tiež formujúcej sa domácej rezistencie a jej perzekúcie v Protektoráte Čechy a Morava.

Tretí deň konferencie bol priestor venovaný problematike slovenského štátu v prvom roku jeho existencie. Popri rôznych aspektoch jeho formovania bol aj tu veľký priestor venovaný vojenskej problematike (formovanie slovenskej armády, tzv. malá vojna, účasť Slovenska vo vojne proti Poľsku). V tomto bloku pritom vystúpili tiež dvaja pracovníci VHÚ Bratislava. Doc. PhDr. Jozef Bystrický, CSc. sa zaoberal problematikou Československej armády na Slovensku po Viedenskej arbitráži a PhDr. Igor Baka, PhD. predstavil nové dokumenty, ktoré prehĺbujú poznanie slovenskej historiografie k otázke vstupu Slovenska do vojny proti Poľsku. Program konferencie spestrili tiež zaujímavé sprievodné akcie, medzi ktoré patrila prezentácia novej knihy Tomáša Černáka a Mareka Syrného „Husák. Vrcholy a pády (1945 – 1951)“.

Sekcia pre vojenské dejiny SHS pri SAV, na uvedenú vedeckú konferenciu s medzinárodnou účasťou „1939 – rok zlomu. Slovensko a Európa na začiatku 2. svetovej vojny“, požiadala o finančnú dotáciu od Rady vedeckých spoločností pri SAV, avšak vzhľadom na termín konferencie prostriedky neboli pridelené a využili sa v prospech iných vedeckých podujatí Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV v roku 2019.

plk. Mgr. Miloslav Čaplovič, PhD.

Sekcia pre všeobecné dejiny

Správa o činnosti v roku 2019

Sekcia pre všeobecné dejiny pri SHS v roku 2019 spoluorganizovala medzinárodnú vedeckú konferenciu s názvom „Italy and the Post-Habsburg Central Europe: Occupation, Administration, Intervention, Diplomacy“, ktorá sa konala 19. a 20. septembra 2019 v Bratislave.

Konferenciu organizoval Historický ústav SAV v dňoch 19. a 20. septembra 2019 v Bratislave. Konferencia chronologicky aj tematicky nadväzuje na konferencie z rokov 2016 – 2018 o rakúsko-talianskom fronte počas prvej svetovej vojny.

Konferenciu otvorili príhovory riaditeľa HÚ SAV, talianskeho a francúzskeho veľvyslanca. Na konferencii predniesol *keynote speech* Prof. Étienne Boissérie, v ktorej načrtol základné

problémy transformácie Rakúsko-Uhorska na tzv. nástupnícke štáty s ohľadom na vplyv Talianska v tomto regióne. Účastníci konferencie z Francúzska, Talianska, Maďarska, Slovinska, Chorvátska, Srbska, Českej republiky a Slovenska predniesli rôznorodé pohľady (kultúrne, diplomatické, vojenské, politické, lokálne dejiny) na tento proces, o čom sa následne živo diskutovalo. Konferencie vyznela z celkového hľadiska pozitívne, na čom sa zhodli domáci aj zahraniční účastníci konferencie. Organizátori zvažujú možnosti publikovania príspevkov.

Predstavitelia francúzskych výskumných inštitúcií Inalco, CNRS, Filozofickej fakulty Univerzity v Lubl'ane a HÚ SAV sa dohodli, že spolupráca bude pokračovať konferenciou v roku 2021 v Paríži s predbežným názvom Kultúrne a myšlienkové transfery medzi post-Habsburskou Európou a Talianskom v medzivojnovom období. Táto spolupráca bude ukotvená podpisom zmluvy o spolupráci medzi spomenutými inštitúciami.

Michal Kšiňan, MAS., PhD.

Spoluorganizátor medzinárodnej vedeckej konferencie
dr. M. Kšiňan a jeden z referujúcich účastníkov.

Správa o činnosti v roku 2019

V roku 2019 sme v rámci Krúžku historikov SHS v Topolčanoch pripravili niekoľko zaujímavých podujatí.

Formovanie Topolčian ako pútnického miesta sme si pripomenuli seminárom pod názvom *Z dejín pútnického miesta*, ktorý sa konal v máji 2019. Realizovaný bol v spolupráci s Krajským pamiatkovým úradom – Pracovisko Topolčany a v spolupráci s Tribečským múzeom v Topolčanoch. Na seminári odzneli príspevky Ing. arch. Evy Gažiovej (Kalvária v Topolčanoch, jej vznik a súčasnosť), Anny Jurišovej (Obnova súsošia Piety vo vrcholovej kaplnke Kalvárie) a Mgr. Bohuša Saska (Príbehy uzdravení).

Počas roka odzneli viaceré zaujímavé prednášky. Prvou z nich bola prednáška Mgr. Lucie Cekotovej, moravskej katolíckej aktivistky, prekladateľky a publicistky pod názvom *Historický a duchovný portrét posledného cisárskeho páru bl. Karola Habsburského a jeho manželky Zity*. Osudmi topolčianskeho rodáka Rudolfa Vrbu nás posprevádzal Mgr. Pavol Makyna, PhD., odborný pracovník Ústavu pamäti národa v Bratislave, prednáškou *Útek Wetzlera a Vrbu z koncentračného tábora Osvienčim*. Mgr. Ondrej Godál, historik Tribečského múzea v Topolčanoch, predstavil svojou prednáškou *Zbierka zbraní Tribečského múzea v Topolčanoch*, jednu z najhodnotnejších zbierok Tribečského múzea. Najväčšieho Slováka a 100. výročie jeho tragickej smrti sme si pripomenuli vďaka dvom prednáškam Lucie Škvareninovej, M.S.S., predsedníčky Klubu M. R. Štefánika v Trenčianskych Tepliciach - *Spomienka na generála M. R. Štefánika* a *Po stopách M. R. Štefánika*.

Pri príležitosti Noci múzeí a galérií KH pripravil pod vedením Mgr. Heleny Kopeckej už tretí ročník *Dňa otvorených dverí na Židovskom cintoríne v Topolčanoch*.

Záver roka patril spomienkovým akciám na udalosti nežnej revolúcie. Toto kľúčové obdobie sme si pripomenuli prednáškami a výstavami. Mgr. Martin Garek, PhD., odborný pracovník Ústavu pamäti národa v Bratislave vo svojej prednáške *November „89“* a Mgr. Alena Mikulášová, PhD. z Katedry histórie UKF v Nitre vo svojej prednáške *Pád režimu v Československu* zmapovali a priblížili tieto zlomové udalosti. Prednášky, podobne ako výstava fotografií zachytávajúca revolučné udalosti v Topolčanoch pred tridsiatich rokov pod názvom *„Vitaj Sloboda“* boli zrealizované v spolupráci s Tribečským osvetovým strediskom v Topolčanoch. 30. výročiu nežnej revolúcie venoval svoj Deň otvorených dverí aj

topoľčiansky archív – MV SR, Štátny archív v Nitre – pracovisko Archív Topoľčany, ktorého odborní pracovníci pod vedením PhDr. Soni Šumovej pripravili výstavu pod názvom „*Pravda a láska zvíťazí nad ľžou a nenávisťou*“.

Členovia Krúžku historikov v Topoľčanoch sa zúčastňujú i na podujatiach, ktoré organizujú iné subjekty.

11. novembra 2019 sme sa na Starom cintoríne v Topoľčanoch zúčastnili pietnej spomienky na obeť prvej svetovej vojny pod názvom *Červené maky*. Tento deň je zároveň Dňom vojnových veteránov.

V novembri 2019 sme v Tribečskom múzeu v Topoľčanoch navštívili výstavu pod názvom *Z histórie policajných zložiek*, ktorá prezentovala vývoj a činnosť bezpečnostných zložiek, dobové uniformy a niektoré kriminalistické prípady z územia Slovenska i Topoľčian.

18. novembra 2019 Klub Spoločnosti M. R. Štefánika v Trenčianskych Tepliciach v spolupráci s mestom Trenčianske Teplice odhalil pamätník generálovi M. R. Štefánikovi. Na slávnosti sa zúčastnili predstavitelia mestskej samosprávy, samosprávy Trenčianskej župy, zástupcovia Veľvyslanectva Srbskej republiky na Slovensku, zástupcovia Spoločnosti M. R. Štefánika a Matice slovenskej. Vzácny hosťom bola praneter M. R. Štefánika pani Tamara Dudášová.

PhDr. Katarína Beňová

Obr. 1. Organizátorky podujatia a Mgr. Lucie Cekotová (v strede)

Obr. 2. Poslucháči prednášky Mgr. Lucie Cekotovej.

Správa o činnosti v roku 2019

Popularizačné podujatie pre najmenších – „V historikovej dielni“

V rôznych termínoch roka 2019 sa členovia Nitrianskeho spolku historikov v spolupráci s Konštantínovým historickým spolkom (pôsobiacim pri Katedre histórie FF UKF v Nitre), Slovenskou historickou spoločnosťou pri Historickom ústave SAV a občianskym združením Herodotos prezentovali pred verejnosťou z Nitry a okolia historickým workshopom s názvom: *V historikovej dielni*. Účelom podujatia bolo predstaviť najnovšie vedecké poznatky a priblížiť prácu historikov v celej jej rozmanitosti predovšetkým laickej verejnosti rôznych vekových kategórií – tých najmenších nevynímajúc. Práca s detským návštevníkom bola pre organizátorov vo viacerých ohľadoch novinkou. Úsilie navrhnuť taký koncept podujatia, ktoré by nebolo len zábavným, ale aj poučným, a ktoré by priblížilo zložité procesy pátrania po historických faktoch hrou, interaktívnou formou, nakoniec našlo výraz vo vytvorení celej siete zaujímavých aktivít. Lúštenie slov napísaných v hlaholike, zostavenie si vlastného rodokmeňa, vyfarbovanie erbov podľa heraldických zásad, možnosť vyskúšať si proces pečatenia či zostavovanie časovej osy dejinných udalostí za pomoci pestrofarebných obrázkov – to je len malá časť z bohatého repertoáru pripravených činností, do ktorých sa detský návštevník mohol zapojiť. Skladba jednotlivých úloh bola navrhnutá tak, aby náležitou formou previedla deti svetom historického bádania a ukázala im, čo všetko sa skrýva za pojmom „dejiny“. Finálna podoba však neprilákala len najmenších, ale i rodičov detí. Príležitosť spoznať osobnú históriu, zoznámiť sa s dejinami vynálezov či nazrieť pod rúško vybraných disciplín z pomocných vied historických si rýchlo získali svojich fanúšikov. Motiváciou pre splnenie alternatívnych úloh boli udeľované pečiatky, ktorých určitý počet posunul mladých výskumníkov až tesne pred veľké finále – odhalenie pripravenej šifry. *V historikovej dielni* bolo živo, zábavne i poučne. Vošli do nej malé, zvedavé deti, dospelávajúci i dospelí, a po zdolaní vybraných aktivít z nej vyšli diplomom odmenení amatérski historici. Spokojnosť však zavládla na oboch stranách. Kým tí najmenší odchádzali obohatení o nové zážitky, zručnosti a vedomosti, organizátori si úspešne otestovali nový model popularizačných aktivít, ktorý plánujú rozvíjať i v budúcnosti, a prilákať tak i ďalších nadšencov prahnúcich po nových informáciách z historikovej dielne. Kto vie, možno z nich raz budú učitelia dejepisu, archivári či historici.

Na potulkách s históriou

Prípravu cyklického podujatia s názvom: *Na potulkách s históriou*, má na starosti členka Nitrianskeho spolku historikov, Dr. Beáta Pintérová. V roku 2019 prezentovala laickej verejnosti výsledky vlastného výskumu zameraného na dejiny podzoborských obcí. Prednášky boli spojené s kultúrnym programom. Zájemcovia o regionálne dejiny z radov miestnych obyvateľov teda mohli prostredníctvom výkladu Beáty Pintérovej spoznať históriu vlastnej obce, vývoj jej vzdelávacích a kultúrnych inštitúcií, zvyky, tradície a folklór. Prednesené historické a etnologické poznatky boli doplnené bohatým pramenným materiálom, pochádzajúcim často najmä z rodinných archívov obyvateľov žijúcich v dedinách v blízkosti Nitry. Poslucháči si z podujatia mohli odnieť i knihu *Dejiny Podzoboria*, v ktorej Dr. Pintérová zhrnula najdôležitejšie vyskúmané poznatky a to v bilingválnej, slovensko-maďarskej mutácii. Medzi pravidelne sa opakujúce podujatie organizované členmi Nitrianskeho spolku historikov je aj *Stretnutie s osobnosťami vedy*. Vystupujú na ňom renomovaní i menej známi členovia historickej obce, ktorí prezentujú výsledky vlastných výskumov študentom a laickej verejnosti. V roku 2019 sme medzi sebou privítali Mgr. Mateja Harváta, doktoranda Historického ústavu Slovenskej akadémie vied, ktorý predniesol prednášku na tému *mojmírovskej Moravy*. Dr. Marian Hochel zo Slezskej univerzity v Opave sa v prednáške venoval počiatkom moderného múzejníctva vo Francúzsku v napätom období po Veľkej francúzskej revolúcii. Dr. Anna Bocková a Dr. Mária Tonková z Univerzity Komenského v Bratislave zase predstavili učebnicovú politiku na Slovensku, čiže prípravu dejepisných učebníc, na ktorých tvorbe participovali, v slovenskej pedagogickej praxi. V závere roka predstúpil pred nitriansku verejnosť doc. Martin Nodl, reprezentujúci Centrum medievistických štúdií v Prahe, s témou vnímania času stredovekým človekom. Podujatia majú vždy veľký ohlas, čoho dôkazom je aj bohatá diskusia na záver.

Mgr. Miroslav Palárik, PhD. – Mgr. Zuzana Hasarová, PhD.

Obr. 1. V historikovej dielni na Svätoplukovom námestí. Foto: Zuzana Hasarová.

Obr. 2. V historikovej dielni na Zoborskom kláštore. Foto: Zuzana Hasarová.

Správa o činnosti v roku 2019

V roku 2019 sme v rámci Spolku historikov SHS v Ružomberku organizovali viacero podujatí. Všetky boli venované študentom histórie, absolventom a záujemcom o dejiny a spoznávanie rôznych končín Slovenska. Všetky podujatia boli organizované pod názvom aktivity „*Výlety do histórie*“, ktoré miestny spolok podniká už niekoľko rokov.

Za celý rok bolo zorganizovaných osem výletov, ktoré boli koordinované Mgr. Veronikou Konušikovou, absolventkou štúdia na katedre histórie Filozofickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku. Na konci marca sa uskutočnil výlet do Kremnice, kde si účastníci v spoločnosti sprievodcu pozreli najvýznamnejšie dominanty stredovekého historického jadra mesta. Nasledovala návšteva Mestského hradu, Múzeum mincí a medailí a ďalších expozícií. V prvom aprílovom týždni spolok navštívil ďalšie tradičné banícke mesto – Gelnicu. S odborným výkladom účastníci navštívili farský kostol Nanebovzatia Panny Márie, starý kamenný most a zrúcaniny mestského hradu. V polovici mája spolok organizoval výlet do Kežmarku. Mesto bolo opäť predstavené za prítomnosti profesionálneho sprievodcu a účastníci videli Kežmarský hrad, Baziliku minor Sv. kríža a evanjelický artikulárny kostol Svätej Trojice. Posledné predprázdninové spoznávanie dejín sa uskutočnilo prvého júna 2019 v mestskej časti Ružomberka, v Černovej. Niekdajšia dedinka je spojená s Andrejom Hlinkom, a preto účastníci navštívili jeho rodný dom, farský kostol a cintorín, na ktorom sú pochované obete černovskej tragédie.

Spolok svojimi aktivitami pokračoval v septembri cestou do Starej Ľubovne. Pochopiteľne bol navštívený známy Ľubovniansky hrad, skanzen, farský kostol sv. Mikuláša a účastníci zavítali aj tradičný jarmok. Koncom októbra bol organizovaný výlet do Levoče, kde okrem prechádzky mestom s odborným výkladom návštevníci absolvovali aj vstupy do tzv. čierneho (minoritského) kostola, Múzea Majstra Pavla z Levoče a evanjelického kostola. V polovici novembra boli navštívené Košice, kde okrem klasickej prehliadky centra mesta bol navštívený Dóm Sv. Alžbety, Technické múzeum či Východoslovenské múzeum. Posledná cesta Spolku historikov SHS v Ružomberku smerovala do hlavného mesta. V Bratislave si účastníci prezreli najznámejšie pamiatky ako Grasalkovičov a Primaciálny palác, Michalskú bránu, Dóm Sv. Martina, františkánsky kostol, Námestie P. O. Hviezdoslava a prirodzene bratislavský hrad.

Cesta mala aj zaujímavý medzinárodný charakter, keďže sa jej zúčastnili aj dvaja študenti z Gruzínska a jeden z Poľska.

Mgr. Ján Golian, PhD.

Spolok historikov stredoslovenských banských miest (regionálna sekcia pri SHS)

Správa o činnosti v roku 2019

Spolok historikov stredoslovenských banských miest (pred rokom 2019 *Spolok banskobystrických historikov*) zrealizoval v roku 2019 tri väčšie akcie. Najväčšou bola spoluorganizácia medzinárodnej vedeckej konferencie s názvom „Karol Kuzmány, 1806 – 1866“, ktorá sa konala dňa 3. októbra 2019 v priestoroch Cikkerovej siene v budove radnice mesta Banská Bystrica. Konferenciu organizovala *Katedra histórie FF UMB* v spolupráci s *Evanjelickou cirkvou augsburského vyznania na Slovensku*, *Banskobystrickým samosprávnym krajom*, *Stredoslovenským múzeom* a našou regionálnou sekciou SHS. Na konferencii sa zúčastnilo 16 aktívnych účastníkov a v priebehu dňa si ich referáty vypočulo vyše tridsať poslucháčov. Konferencia pozostávala zo štyroch blokov, pričom po ukončení každého z nich nasledovala živá diskusia. Z príspevkov, ktoré odzneli na konferencii, by mal byť v priebehu roku 2020 publikovaný konferenčný zborník.

Druhým podujatím bol cyklus popularizačných prednášok pre širokú verejnosť, ktorý niesol názov „Výpravy do čias Slovanov“. Cyklus spoluorganizovala *Katedra histórie FF UMB* a nadväzoval na predošlé, ktoré sa tešili veľkej pozornosti. Tak ako minulý rok, aj tohtoročné prednášky sa konali najprv v *Stredoslovenskom múzeu* v Banskej Bystrici a po niekoľkých dňoch aj v priestoroch *Slovenskej národnej galérie* na Zvolenskom zámku. Pozvanie prijali dvaja odborníci na ranoslovanské obdobie našich dejín. Dňa 27. 11. vystúpil s prednáškou „Pohrebné zvyky Avarov na príklade pohrebiska v Podunajských Biskupiciach“ doc. Milan Horňák, PhD. a dňa 5. 12. vystúpil s prednáškou Mgr. Matej Harvát, PhD., z HÚ SAV. Na obe prednášky prišli ako v Banskej Bystrici, tak aj vo Zvolene početní poslucháči.

Tretím podujatím SHSBM bol cyklus prednášok organizovaný kremnickou časťou našej sekcie pod gesciou dr. Vladimíra Haasa Kianičku z *Múzea mincí a medailí pri NBS*. Dňa 29. októbra 2019 sa v priestoroch kremnického kina Akropola konala hosťovská prednáška vedeckej pracovníčky *Historického ústavu SAV* v Bratislave PhDr. Daniely Kodajovej, PhD., s názvom „Drahotína Kardossová – Križková : Spomienky na veľké dejinné udalosti“.

V úspešnom prednáškovom cykle pokračoval dňa 7. novembra 2019 člen *Katedry histórie na Filozofickej fakulte Univerzity Mateja Bela* v Banskej Bystrici, PhDr. Oto Tomeček, PhD., ktorý rovnako v priestoroch kina Akropola vystúpil s prednáškou „Hraničné kamene a znaky v Kremnických vrchoch. K problematike označovania hraníc miest a feudálnych panstiev v minulosti.“ Téma prednášky vychádzala z dlhodobého výskumu dr. Tomečka a zúčastnilo sa jej vyše tridsať poslucháčov.

Poslednou prednáškou bola prednáška dr. Daniela Haasa Kianičku z *Múzea mincí a medailí pri NBS* v Kremnici s názvom „Formy mestskej komunikácie v 18. storočí na príklade panovníckych návštev v Kremnici v rokoch 1751 a 1764“. Táto prednáška sa ale konala dňa 26. novembra 2019 na pôde *Katedry histórie UMB* v Banskej Bystrici a zúčastnilo sa jej približne 22 poslucháčov, najmä študentov histórie v dennej forme.

Patrik Kunec, PhD.

Dr. Oto Tomeček počas prednášky o hraničných kameňoch a znakoch v Kremnici dňa 7. novembra 2019. Foto: Patrik Kunec.

Správa o činnosti v roku 2019

Dejiny Prešova – sonda do života obyvateľov slobodného kráľovského mesta na prahu nového veku

Regionálna sekcia SHS pri SAV Tyrnavia – Spolok trnavských historikov v spolupráci s Katedrou histórie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave a Ústavom dejín Trnavskej univerzity v Trnave zorganizovali dňa 21. marca 2019 na Trnavskej univerzite v Trnave prednášku doc. Mgr. Marcely Domenovej, PhD., z Prešovskej univerzity v Prešove o dejinách Prešova, sonde do života obyvateľov slobodného kráľovského mesta na prahu novoveku.

Doc. Mgr. Marcela Domenová, PhD. je zástupkyňou riaditeľa Inštitútu histórie Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity a zároveň vedúcou jeho katedry archívniectva a pomocných vied historických. Na Prešovskej univerzite absolvovala odbor archívniectvo a pomocné vedy historické – latinský jazyk a literatúra. Vedecký výskum zameriava na problematiku dejín slovenského stredoveku a raného novoveku, regionálnych dejín so zameraním na dejiny Prešova a východoslovenského regiónu, dejiny každodennosti a dejiny knižnej kultúry Slovenska. Je editorkou viacerých konferenčných a nekonferenčných zborníkov, odborných publikácií a zostavovateľkou archívnych a knižničných pomôcok, tematických katalógov starých tlačí z fondov viacerých pamäťových inštitúcií. Od roku 2009 vykonáva aj funkciu vedúcej Oddelenia historických knižničných fondov Štátnej vedeckej knižnice v Prešove.

Prednášateľka na úvod predstavila koncepciu urbánnych dejín na príklade Prešova a prvý diel publikácie kolektívu autorov *Dejiny Prešova* (KÓNYA, Peter a kol. *Dejiny Prešova I.* Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2017, 590 s.). Monografia je výsledkom spolupráce mesta Prešov a Prešovskej univerzity a vydaná bola pri príležitosti 770. výročia prvej písomnej zmienky o meste z roku 1247. Po príhovore primátorky Andrey Turčanovej nasleduje úvod editora, Petra Kónyu, a prvá kapitola venovaná analýze prírodnej štruktúry krajiny Evy Micheli. Ďalšia kapitola Boženy Tomášovej je zameraná na osídlenie územia Prešova v praveku a včasnom stredoveku. Autorkami kapitoly Prešov od stredoveku do konca 16. storočia sú Miloslava Bodárová a Marcela Domenová. Kapitola sa člení na osem podkapitol: Politický vývin do konca 16. storočia; Mestská administratíva; Hospodárstvo mesta v stredoveku; Mestské práva a mestská samospráva; Spoločenské pomery do 16. storočia; Náboženský, demografický a národnostný vývin; Topografický a urbanistický vývin do konca 16. storočia;

Školstvo do konca 16. storočia. Peter Kónya je autorom kapitoly Prešov v 17. storočí (1604 – 1711), ktorá sa rozdeľuje na sedem podkapitol: Prešov v protihabsburských povstaniach prvej polovice 17. storočia; V protihabsburských povstaniach v druhej polovici 17. storočia; Hospodársky vývin mesta v 17. storočí; Spoločenské pomery a správa mesta; Konfesionálny, národnostný a demografický vývin mesta; Urbanistický vývin mesta; Školstvo, kultúra a veda (autori: Peter Kónya a Peter Himič). Posledná kapitola Petra Kónyu Prešov v „krátkom“ 18. storočí (1711 – 1790) má šesť podkapitol: Mesto v súradniciach krajinského diania; Hospodársky vývin mesta v 18. storočí; Spoločenské pomery a samospráva; Náboženský, národnostný a demografický vývin; Školstvo, veda a umenie v 18. storočí (autori: Peter Kónya, Patrik Derfiňák, Peter Himič); Stavebný vývin a vnútorný život mesta. Na záver publikácie je zaradený zoznam prameňov a literatúry, ako aj miestny a menný register.

Docentka M. Domenová ďalej analyzovala pramennú bázu pre obdobie raného novoveku, ktorá poskytuje veľmi dobré východiská na zodpovedanie otázok súvisiacich nielen s každodenným životom obyvateľov slobodného kráľovského mesta. Ďalej sa venovala metodike výskumu dejín Prešova na prelome stredoveku a novoveku i charakteristike epochy raného novoveku s dôrazom na spoločenský, hospodársky a topografický vývin mesta do konca 16. storočia. Vo vývoji tohto slobodného kráľovského mesta nachádzala paralely i odlišnosti v porovnaní s vývojom v Trnave. Po prednáške nasledovala diskusia. Otázky sa týkali etnickej či konfesionálnej skladby obyvateľov Prešova v 16. storočí, dôvodov ich sťahovania – imigrácie, zachovanosti archívnych prameňov k predneseným témam atď. Auditórium v Trnave sa tak mohlo oboznámiť s podobou slobodného kráľovského mesta Prešova na prelome stredoveku a novoveku vďaka charakteristike epochy raného novoveku s dôrazom na spoločenský, hospodársky a topografický vývin Prešova do konca 16. storočia.

Obr. 1. Doc. Mgr. Marcela Domenová, PhD. Foto: Henrieta Žažová.

Obr. 2. Docentka M. Domenová s vedúcim Katedry histórie FF Trnavskej univerzity v Trnave, profesorom V. Rábikom. Foto: Henrieta Žažová.

Prezentácia knižných novínok v Trnave

V rámci mimoriadneho zasadnutia Výboru Slovenskej historickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied Tyrnavia – Spolok trnavských historikov pripravil prezentáciu knižných novínok vydaných Trnavskou univerzitou. Mimoriadne zasadnutie sa uskutočnilo pri príležitosti udeľovania Plakiet Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV 27. septembra 2019 v aule Pazmaneum Trnavskej univerzity v Trnave. Na organizácii tohto podujatia sa okrem Spolku trnavských historikov Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV – Tyrnavia podieľala aj Katedra histórie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity a Ústav dejín Trnavskej univerzity.

Prezentáciu najnovších publikácií z dejín vydaných Trnavskou univerzitou uvádzala predsedníčka spolku trnavských historikov PhDr. Henrieta Žažová, PhD. Ako prvý bol predstavený zborník publikovaný pri príležitosti 780. výročia vydania najstarších zachovaných mestských privilégií na našom území udelených Trnave s názvom *Trnava 1238 – 2018 ...úspešný európsky príbeh...* (RAGAČOVÁ, Júlia – RÁBIK, Vladimír (eds.). *Trnava 1238 – 2018 ...úspešný európsky príbeh...* Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2018, 217 s.). Zborník vznikol ako výsledok úspešnej spolupráce Štátneho archívu v Trnave a Trnavskej univerzity za finančnej podpory Mesta Trnava a uviedol ho editor prof. PhDr. Vladimír Rábik, PhD. Príspevky nemajú ambíciu obsiahnuť dejiny mesta v celej ich zložitosti, no sú výsledkom aj novej, nastupujúcej generácie historikov. Publikácia *Reformácia a jej dôsledky na Slovensku* približuje situáciu na území Slovenska pred reformáciou a v nasledujúcom období na základe najnovších vedeckých výsledkov a predstavila ju jedna z editoriek, prof. PhDr. Mária Kohútová, CSc. (FRIMMOVÁ, Eva – KOHÚTOVÁ, Mária (eds.). *Reformácia a jej dôsledky na Slovensku*. Bratislava – Krakov – Trnava : Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, Historický ústav Slovenskej akadémie vied v Bratislave, Spolok Slovákov v Poľsku, 2018, 356 s.). Kniha bola vydaná ako výstup na základe riešenia štyroch projektov: 1. Panstvo. Podnik zemepanského hospodárenia; 2. Hostia na Slovensku v stredoveku. Migrácia a jej determinanty v kontexte európskeho vývoja; 3. Ponímanie a koncepcie novovekej historiografie; 4. Individuum a spoločnosť – ich vzájomná reflexia v historickom procese. So životným jubileom prof. PhDr. Jozefa Šimončiča, CSc., súvisí publikácia *Magni animi ac scientiae viro...* (ŽAŽOVÁ, Henrieta (ed.). *Magni animi ac scientiae viro... K životnému jubileu profesora Jozefa Šimončiča*. Trnava : Ústav dejín Trnavskej univerzity, 2018, 431 s.). Zborník je rozdelený na dve časti. Úvodná a kratšia dostala názov *Príhovory a spomienky*, ktoré odznali na kolokviu Pocta profesorovi Jozefovi Šimončičovi 19. júna 2018. Druhá, odborná časť pozostáva zo sedemnástich článkov a štúdií z regionálnych, cirkevných, kultúrnych, sociálnych

a hospodárskych dejín. Prezentovala ho editorka PhDr. Henrieta Žažová, PhD. Mgr. Michal Franko, PhD., predstavil auditóriu svoju monografiu *Organizácia a správa viničných hôr malokarpatských miest Svätý Jur, Pezinok a Modra* (FRANKO, Michal. *Organizácia a správa viničných hôr malokarpatských miest Svätý Jur, Pezinok a Modra*. Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2018, 186 s.). Skúmanou témou sa zaoberal v období od polovice 16. storočia do konca 17. storočia. Právnickú fakultu Trnavskej univerzity zastupovala doc. JUDr. Mgr. Martina Gajdošová, PhD. Ako vedúca autorského kolektívu priblížila rozsiahle reprezentačné právno-historické dielo *Advokátske komory na Slovensku v rokoch 1875 – 1948* (GAJDOŠOVÁ, Martina – KEREČMAN, Peter – ĎURIŠKA, Zdenko – KUŠNÍR, Jozef – HELLENBART, Viktória. *Advokátske komory na Slovensku v rokoch 1875 – 1948*. VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Slovenská advokátska komora, 2018, 768 s.) v kontexte systematického záujmu advokátov o svoju históriu. Napokon bola zaradená aj novinka *Rozhovor s dejinami*, v ktorej jeden z laureátov *Plakety Slovenskej historickej spoločnosti* PhDr. Ivan Kamenec, CSc., odкрýva v interview s historikom Miroslavom Michelom, PhD., svoj život a prácu v Historickom ústave SAV. Knihu prezentovala Mgr. Gabriela Dudeková Kováčová, PhD. (*Rozhovor s dejinami. Ivan Kamenec o cestách slovenskej histórie s Miroslavom Michelom*. Bratislava : Hadart Publishing, 2019, 160 s.).

Veríme, že prezentované odborné publikácie si nájdu svojich čitateľov v odbornej i laickej verejnosti, čomu nasvedčoval aj ohlas u auditória.

PhDr. Henrieta Žažová, PhD.

Prezentácia knižných novínok na mimoriadnom zasadnutí Výboru SHS a jej členov v Trnave.
Foto: Patrik Kunec.

Kultúrne dedičstvo Trnavského samosprávneho kraja

Dňa 24. októbra 2019 sa na zámku v Hlohovci konala odborná konferencia s názvom Kultúrne dedičstvo Trnavského samosprávneho kraja, ktorej organizátormi boli Ministerstvo vnútra SR – Štátny archív v Trnave, Trnavský samosprávny kraj, Mesto Hlohovec, Mestské kultúrne centrum v Hlohovci, Vlastivedné múzeum v Hlohovci a Spolok trnavských historikov Slovenskej historickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied – Tyrnavia. Konferencia sa uskutočnila v rámci Dní európskeho kultúrneho dedičstva.

Otvorenie konferencie sa začalo príhovorom predsedu Trnavského samosprávneho kraja Jozefa Viskupiča, primátora mesta Hlohovec Miroslava Kollára a riaditeľky Štátneho archívu v Trnave Júlii Ragačovej. Program bol rozdelený do dvoch blokov, v ktorých referujúci prítomným odprezentovali svoje príspevky.

Ako prvý predstavil svoj príspevok Jozef Urminský, riaditeľ Vlastivedného múzea v Hlohovci. Svojou prácou pod názvom Rozkvet a úpadok Zámku Hlohovec v 20. storočí a jeho obnova v roku 2018 oboznámil zúčastnených nielen o vzostupe, ale aj zostupe hlohovského zámku. Jozef Urminský prispel aj na tému Židovský cintorín v Hlohovci. Kultúrno-historický potenciál a možnosti súčasného i budúceho využitia národnej kultúrnej pamiatky. V tomto príspevku zreferoval aktivity súvisiace s výskumom objektu domu smútku a priblížil ciele, ktoré by chcel v budúcnosti dosiahnuť.

Generálny riaditeľ sekcie kultúrneho dedičstva Ministerstva kultúry SR Radoslav Ragač predniesol svoj príspevok pod názvom Voderadský kaštieľ Zichyovcov na začiatku 18. storočia. Nové poznatky získal štúdiom inventára mobiliára voderadského kaštieľa.

Ďalším účastníkom a prispievateľom konferencie bol Jakub Roháč zo Štátneho archívu v Trnave s príspevkom Možné aj nemožné podoby trnavských pamiatok na archívnych plánoch. Referoval o plánoch a nákresoch rozličných objektov prevažne z 19. a 20. storočia, ktoré zachytávajú známe i menej známe pamiatky.

Po ukončení prvého bloku sme mali možnosť nahliadnuť do výstavnej miestnosti, v ktorej boli inštalované maliarske diela umelca Karola Félixu.

V druhom bloku Adrián Lančarič zo Štátneho archívu v Trnave vo svojom príspevku pod názvom Kostol Narodenia Panny Márie Kráľovnej anjelov v Dobrej Vode podľa kanonickej vizitácie z roku 1778 auditóriu priblížil obdobie pred zánikom kostola podľa údajov obsiahnutých v zápisnici spomínanej kanonickej vizitácie z roku 1788. Potom bol kostol zbúraný a začalo sa s výstavbou nového kostola. Kanonická vizitácia tak zachytila celkový stav kostola, interiér aj exteriér pred jeho asanáciou, čím je posledným archívnym prameňom, v ktorom sú uvedené najobsiahlejšie informácie o kostole.

Darina Fridrichová zo Štátneho archívu v Trnave, pracoviska Archív Skalica vo svojom príspevku Listiny Stibora zo Stiboríc – významné archívne dedičstvo predstavila dve najstaršie listiny písané v českom jazyku (v slovakizovanej češtine) pochádzajúce z nášho územia. Listiny boli vydané v Skalici Stiborom mladším na začiatku 15. storočia, a preto sú nepochybne významným a veľmi dôležitým kultúrnym dedičstvom Trnavského samosprávneho kraja. Autorka predstavila listiny po obsahovej, ale i po diplomatickej stránke a zároveň uvedené listiny vložila do kontextu dejín nášho spisovného jazyka.

Ďalším referujúcim bol Karol Závodský, výkonný riaditeľ Občianskeho združenia Mudrochov Mlyn, s príspevkom Mudrochov mlyn, súčasnosť pre budúcnosť. Týmto príspevkom oboznámil prítomných so vznikom chotárneho názvu spomínaného mlyna a priblížil projekt práce na jeho prestavbu.

Druhý blok uzavrel referát Kataríny Červeňovej zo Štátneho archívu v Trnave pod názvom Ako Trnava prišla o Hornú a Dolnú bránu, v ktorom prítomným priblížila postup búrania brán a odlišné názory obyvateľstva na tento zásah.

Završením konferencie bola prehliadka zámku, kde si zúčastnení okrem iného mohli pozrieť priestory pivnice, kaplnku, či nádvorie. Bolo to príjemné zakončenie odbornej konferencie, ktorá priblížila dejiny a význam kultúrneho dedičstva v rámci Trnavského samosprávneho kraja.

Mgr. Simona Anderáková

Štátny archív v Trnave

Exkurzia v suteréne hlohoveckého zámku. Foto: Mgr. Barbora Kollárová.

Udelenie Plakiet Slovenskej historickej spoločnosti

Prvý ročník udeľovania *Plakiet SHS*

Už dlhší čas rezonovala medzi historikmi idea ocenenia významných osobností modernej slovenskej historiografie. Od roku 2017 sa pravidelne na programe zasadnutí členov Výboru Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV objavoval bod venovaný tejto myšlienke. V roku 2018 boli prijaté podmienky podávania návrhov na udelenie plakiet a postupne bol pripravený a odsúhlasený návrh plakety, ktorého autorom je akademický maliar Miroslav Cipár. Zhotoviteľom plakety v drevenom puzdre je štátny podnik Mincovňa Kremnica. Na zasadnutí Výboru Slovenskej historickej spoločnosti dňa 28. marca 2019 bolo schválené udelenie ocenení piatim významným historikom: Danielovi Rapantovi (*in memoriam*), Richardovi Marsinovi, Jozefovi Šimončičovi, Ivanovi Kamencovi a Étiennevi Boissérie-ovi.

Slávnostné odovzdávanie plakiet „za mimoriadny prínos k rozvoju Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV a slovenskej historiografie“ sa uskutočnilo 27. septembra 2019 na slávnostnom zasadnutí výboru Slovenskej historickej spoločnosti v aule Pazmaneum Trnavskej univerzity v Trnave. Spoluorganizátormi podujatia boli Spolok trnavských historikov Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV – Tyrnavia, Katedra histórie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity a Ústav dejín Trnavskej univerzity. Na úvod zazneli klasické hudobné diela v interpretácii skupiny *Les Etoiles* Základnej umeleckej školy Mikuláša Schneidera-Trnavského v Trnave a hostí privítal predseda Slovenskej historickej spoločnosti PhDr. Rastislav Kožiak, PhD., a prof. PhDr. Vladimír Rábik, PhD., prorektor pre vedeckú a umeleckú činnosť Trnavskej univerzity.

Plaketa Slovenskej historickej spoločnosti s poradovým číslom jeden patrí jej prvému predsedovi. Prof. PhDr. Daniel Rapant, DrSc., bol za predsedu zvolený v roku 1946. Cenu prevzala profesorova dcéra Helena Rapantová a laudáciu pripravil prof. PhDr. Dušan Škvarna, PhD. Druhým oceneným bol Dr. h. c. mult. prof. PhDr. Richard Marsina, DrSc., ktorý je členom spoločnosti od roku 1959 a post predsedu zastával v rokoch 1990 – 1996. Laudáciu predniesol žiak profesora Marsinu, prof. PhDr. Vladimír Rábik, PhD. Prof. PhDr. Jozef Šimončič, CSc., je členom Slovenskej historickej spoločnosti dokonca o dva roky dlhšie ako profesor Marsina, od roku 1957. Laudáciu profesorovi Jozefovi Šimončičovi pripravila rovnako jeho žiačka z Trnavskej univerzity, PhDr. Henrieta Žažová, PhD. Najmladšiemu z laureátov, PhDr. Ivanovi Kamencovi, CSc., členovi spoločnosti od roku 1965, laudáciu prečítala podpredsedníčka

spoločnosti Mgr. Gabriela Dudeková Kováčová, PhD. Jej autorom bol Mgr. Miroslav Michela, PhD., ktorý sa osobne nemohol udeľovania zúčastniť.

Plaketa Slovenskej historickej spoločnosti bude podľa štatútu udeľovaná aj zahraničnému autorovi, zaoberajúcemu sa výskumom slovenských dejín. Prvým zahraničným laureátom sa stal profesor Étienne Boissérie z Národného inštitútu východných jazykov a civilizácií v Paríži „za mimoriadny prínos k výskumu slovenských dejín v zahraničí“. Podpredsedníčka Mgr. Gabriela Dudeková Kováčová, PhD., odovzdala ocenenie profesorovi Boissérieovi už 19. septembra 2019 v Bratislave na medzinárodnej konferencii *Italy and the Post-Habsburg central Europe: Occupation, Administration, Intervention, Diplomacy* [Taliansko a posthabsburská stredná Európa: okupácia, administratíva, intervencia, diplomacia]. Laudáciu predniesol Michal Kšiňan, MAS., PhD.

Plaketa je spojená s prijatím oceneného za čestného člena Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV so všetkými právami člena (bez povinnosti platiť členské príspevky).

PhDr. Henrieta Žažová, PhD.

Ústav dejín Trnavskej univerzity

Plaketa Slovenskej historickej spoločnosti.

Foto: Patrik Kunec.

Predsedníctvo Slovenskej historickej spoločnosti (zľava stojaci): Adam Hudek, Rastislav Kožiak, Gabriela Dudeková Kováčová a ocenení (zľava sediaci): Helena Rapantová v mene Daniela Rapanta, Richard Marsina, Jozef Šimončič a Ivan Kamenec. Foto: Patrik Kunec.

Laudácia venované nositeľom Plakety Slovenskej historickej spoločnosti

Laudácia na profesora Daniela Rapanta

Vážená pani doktorka Rapantová, vážení ocenení páni Marsina, Šimončič, Kamenec, vážení kolegovia a hostia.

Keď premýšľam o našej spoločnosti, neraz sa pýtam sám seba, ako by vyzerala, keby v dávnejšej i nedávnej minulosti mnoho talentovaných a tvorivých ľudí neemigrovalo, iní neprišli o životy a iní zase nerozvinuli svoje schopnosti v prospech kultúr v susedných i ďalekých krajinách. Ďalší boli diskriminovaní tak, že svoj talent a tvorivosť vôbec nemohli rozvinúť, iní ich mohli rozvinúť len čiastočne alebo iba dočasne.

Daniel Rapant patrila do poslednej skupiny diskriminovaných. Hoci pochádzal z veľmi skromných pomerov, mal možnosť získať kvalitné vzdelanie a slobodne rozvinúť aj uplatniť svoje mimoriadne schopnosti i pracovitosť do svojich zhruba päťdesiatich rokov. V tomto prostredí je vari zbytočné opakovať, čo Daniel Rapant, mimochodom prvý predseda Slovenskej historickej spoločnosti, ktorej sme dnes hosťami, napísal, čomu sa venoval. Skôr sa podelím

s vami o niekoľko postrehov dokumentujúcich jeho, dovoľm si povedať, výnimočné miesto v slovenskej kultúre.

O Danielovi Rapantovi sa tvrdí, že bol pozitivistickým historikom. V 20. rokoch 20. storočia, keď sa formovala jeho osobnosť historika, pozitivismus nielenže už dávno nebol nijakou novotou, ale prekonávali ho a prekryvali novšie metodologické prístupy. Aj mladý Rapant dostal oveľa hlbšiu výbavu. V Paríži sa dôverne oboznámil s Durkheimovou sociologickou školou, v Prahe nemohol nepostrehnúť nemeckú filozofiu života či blízku badenskú školu, v jeho textoch badať aj prvky rodiaceho sa štrukturalizmu. Jeho prístup ku skúmaniu minulosti a premýšľaniu o nej bol teda podstatne hlbší ako len pozitivistický.

Vieme, že moderná slovenská historiografia, reprezentovaná prvou profesionálnou generáciou (išlo vlastne len o nevelkú skupinu), sa oproti susedom formovala oneskorene. Pri jej zrode a pri výchove jej druhej generácie historikov najvýraznejšie stál práve Daniel Rapant. Podobný proces možno v českom prípade, ale o dve generácie skôr, spojiť s osobou Jaroslava Golla, ktorý však bol predovšetkým starostlivým pedagógom a nezanechal po sebe veľké práce, Ba aj Gollov žiak Josef Pekař, priamy a pravdepodobne najvplyvnejší Rapantov učiteľ, vytvoril oveľa skromnejšie dielo ako jeho slovenský žiak.

Kvantita Rapantovho diela je až zarážajúca, ale jeho význam ju ešte prekračuje. Na svojich predchodcov, dve línie slovenskej historiografie – bottovskú bezdejinnosť a sasinkovskú štátnohistorickú koncepciu –, nadviazal fakticky len v tom, že obhajoval svojbytnosť slovenských dejín.

Známe je, ako v 20. a 30. rokoch vyvracal koncept československých dejín, resp. rozplynutie sa slovenských dejín v českých, o čom sa viedli vášnivé polemiky. Rapant sa v týchto úvahách polemickému tónu vyhýbal. Svoje názory formuloval zdržanlivo, trpezlivo, pritom však sebavedome. Koncepciu československých dejín vyvracal predovšetkým tromi argumentmi: osídlením Slovenska, na ktorom bol český podiel nízky, slovenským politickým programom v 19. storočí, ktorý nesmeroval k politickému spojeniu ani zblíženiu Slovákov s Čechmi, a predovšetkým moderným chápaním národa. Rapantov renanovský alebo subjektivistický koncept národa bol nielen modernejší, ale aj reálnejší ako tzv. objektivistické a primordialistické koncepty jeho protivníkov, najmä Václava Chaloupeckého, nahrávajúce istému imperiálnemu pokušeniu podriaďiť Slovensko českému videniu. Domnievam sa, že Rapantove úvahové a akademické práce pôsobili v medzivojnovom období na protivníkov

slovenskej svojbytnosti odzbrojujúcejšie ako akokoľvek plamenné texty publicistov a politikov.

S rovnakou sebaistotou Daniel Rapant predostieral vo svojich prácach argumenty v prospech svojbytnosti slovenských dejín v rámci Uhorska. Celé jeho dielo je nepriamym vyvracaním stereotypu tisícročného útlaku Slovákov, potvrdzovaním Uhorska ako prirodzeného rámca života slovenského etnika, pomenovaním príčin deformácií slovenského vývinu v 19. storočí.

A do tretice, Daniel Rapant spochybnil ako neprimerané aj radikálnoľavicové univerzalistické náčrty slovenských dejín, prezentované v 30. rokoch minulého storočia predovšetkým Ladislavom Novomeským a českým historikom Janom Slavíkom. Tie náčrty, ktoré v zdeformovanej podobe v desaťročiach socializmu limitovali rozvoj slovenskej historiografie a kultúry vôbec.

V tomto kontexte je nemenej zaujímavé, ako vymedzil Daniel Rapant predmet slovenských dejín a ich tzv. zmysel. Podľa neho sa tieto dejiny nedajú koncipovať ako dejiny štátu, ich nositeľom je ľud alebo národ, do ktorého včleňoval nepriviligované vrstvy, nižšiu i strednú šľachtu a časť mešťanstva. Hlavným zmyslom takto vymedzených dejín bola podľa neho sebazáchova národa, ktorú chápal ako predpoklad naplňovania vyšších cieľov – vývoja v súlade so smerovaním svetových dejín, postupujúcej demokratizácie života, emancipácie nižších vrstiev, zľudovenie spoločenského života.

Dielo Daniela Rapanta ďaleko presahovalo hranice historiografie, považujem ho za jeden z najdôležitejších slovenských kultúrnych a intelektuálnych počinov v 20. storočí. Profesor Rapant kritickým postupom oslobodil slovenské dejiny od dvoch stereotypných pólov: od ich démonizácie a idealizácie, nielenže načrtol ich obrysy, ale ako nikto pred ním ich aj naplnil obsahom. Patril medzi tých niekoľkých intelektuálov, ktorí dezorientovanej prvorepublikovej slovenskej spoločnosti a jej elitám ponúkli prostredníctvom dejín pevné body a tým aj východiská z tápania vo vlastnej minulosti aj v prítomnosti. Nezabúdajme ani na to, že stál pri vzniku viacerých inštitúcií a vchoval vlastnú historickú školu.

Po roku 1948 musel Daniel Rapant, s istou výnimkou druhej polovice 60. rokov, prežiť takmer štyri desaťročia v príkorí ako umlčaný a marginalizovaný človek. Stihol však vytvoriť dielo, ktoré mu samo postavilo pomník pevnejší a trvácnejší ako ľudské ocenenia. Môžeme len neurčito tušiť, ako sa budú uberať cesty historiografie a kultúry, no Rapantove práce naisto budú patriť medzi tie, ktoré neupadnú do zabudnutia. A do zabudnutia by nemala upadnúť ani jeho zásadovosť, vernosť svojmu presvedčeniu, hlboká vnútorná sloboda a ďalšie cnosti, na

ktoré je naša doba taká chudobná. Udelenie plakety profesorovi Danielovi Rapantovi *in memoriam* môže byť len slabou náplast'ou za hriechy, ktoré sa na ňom spáchali. Dôležité však je, že toto rozhodnutie výboru SHS je myslené ako úprimná a čestná snaha dnešných historikov aj takouto formou odčiniť krivdy, ktorých sa v slovenskej minulosti 20. storočia odohralo až príliš veľa.

Prof. PhDr. Dušan Škvarna, PhD.

Katedra histórie Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Profesor Daniel Rapant.

Foto: Wikipedia Commons.

Laudácio na profesora Richarda Marsinu

Profesor Richard Marsina – *virī doctissimi laudatio*

Príbeh slovenskej historiografie je pozoruhodný z viacerých hľadísk. Predovšetkým je príbehom o formovaní slovenskej historickej vedy, jej definícii, avšak aj o paralelne zvädzanom zápase o vlastnú existenciu a autonómiu. Apologetická črta, tak výrazne sa prejavujúca v jej tvorbe, potom, čo v 18. storočí dostala na tie časy vedecky primerané argumentačné zázemie, sa nepretržite tiahla v jej témach až hlboko do 20. storočia. Vedomé i nevedomé relikty tohto zápasu sú zreteľné ešte aj v súčasnej historiografickej produkcii, a to tak v snahe o slovenský terminologický purizmus, ako aj v hungarizácii alebo bohemizácii národných dejín. V istom zmysle však slovenská historiografia kopírovala aj príbeh politickej emancipácie, v ktorej sa často využívala pri argumentizácii stanovísk. To ale bol (a zrejme navždy zostane) údel všetkých štandardných národných historiografií, a to aj tých najväčších, ktoré zvyčajne určujú výskumné trendy. Pri porovnaní s historiografiami okolitých štátov, ktorých historické procesy s našimi často významne konvenovali, to bol síce príbeh v mnohom odlišný, ale napokon predsa len ústiaci do úspešného sformovania jej základných postatí.

Napriek uvedenému sa o slovenskej historiografii občas konštatuje, ba nezriedka aj úmyselne zdôrazňuje, že je vo vzťahu k okolitým historiografiám pomerne mladá a utváraná za špecifických a nezriedka aj politicky podmienených požiadaviek, a teda akoby „umelo formovaná“. Iný názor s podobným posolstvom vychádzajúci zo zastaraného etatického chápania dejín zase zdôrazňuje politickú organizáciu ako základný predpoklad historicity, a tak v tomto duchu popiera nielen slovenské dejiny, ale aj slovenskú historiografiu pred rokom 1918. Takéto a podobné pohľady na slovenskú historiografickú tvorbu však nemožno akceptovať ako kompetentné, pretože je zrejmé, že jej východiská sú porovnateľne starobylé, ako je tomu v prípade národných historiografií okolitých štátov, a to aj napriek pomerne nepriaznivým podmienkam a zložitej politickej determinácii našich predkov, trvajúcej od 10. storočia prakticky až do nedávnej minulosti. Ba v niektorých aspektoch a prejavoch sú tieto východiská ešte aj o niečo staršie (dokladuje ich napríklad široká škála historických prameňov už z 9. storočia), čo je však v zhode s okolnosťami historického vývoja na našom území a jeho populačného zázemia ako základných predpokladov pre formovanie našej národnej historiografie.

Historiografia má, prirodzene ako takmer všetky disciplíny, ktorých spoločným základom je história, vlastne tri základné roviny svojho prejavu. Tá prvá súvisí s vlastným aktuálnym bádáním a historickým výskumom jednotlivých tém s konkrétnymi historiografickými výstupmi. Druhá má teoretickú povahu a jej cieľom sú súpisy historiografických prác (bibliografie) a vlastné dejiny historiografického bádania (dejiny písania o dejinách). Navyše treba zdôrazniť, že historiografia a jej dejiny ako špecifická historická subdisciplína má svoje opodstatnenie, a preto veľmi významnú úlohu len ako súčasť definície konkrétnych národných dejín. Nie inak je tomu aj v prípade vedného odboru slovenské dejiny. Základným pilierom každej národnej historiografie je totiž predovšetkým dotvorená teoretická definícia národných dejín, s čím súvisia nielen teoreticko-metodologické elaboráty, ale aj syntézy, teda práce s makrohistorickým náhľadom na priebeh historických procesov, ktoré celonárodne ovplyvnili dejinný príbeh. Je to však aj identifikácia pramennej základne v podobe systematického spracovávanía vlastných národných pramenných edícií a napokon historiografia samotná (bibliografia) a v jej rámci aj jej dejiny. O slovenských dejinách možno povedať, že ako vedecká disciplína dnes spĺňa všetky tieto základné štandardy.

Prečo spomínam tento pomerne zložitý teoretický princíp našich dejín? Z простého dôvodu... sú to princípy, ktorých obhajobu a teoretické spracovanie možno personifikovať v osobe profesora Richarda Marsinu.

Hoci moderná slovenská historická veda sa azda môže považovať za pomerne mladšiu, než je tomu v susedných krajinách, po metodologickej stránke, ale aj z pohľadu skúmaných oblastí patrí dnes k štandardným vedným disciplínam v celoeurópskom kontexte. Je to nielen dôsledok väčšej spoločenskej otvorenosti, ktorá u nás nastala po udalostiach z konca roka 1989, a teda s tým súvisiacimi väčšími možnosťami a azda menšími obmedzeniami, ale aj tým, že predchádzajúci vývoj predsa len dokázal generovať významné osobnosti, ktoré svojim dielom i pedagogickým pôsobením dokázali konštituovať a vo vedeckej diskusii obhájiť vedný odbor slovenské dejiny ako samostatný odbor s vlastnou metodológiou výskumu a špecifickým pramenným zázemím. Ak sa pozrieme bližšie na dejiny slovenskej historiografie za posledné takmer storočie, potom treba konštatovať, že v tejto otázke nešlo o odborný, ale politický problém. Takéto „štandardizovanie“ vedného odboru slovenských dejín je azda najvýznamnejší počin slovenskej historiografie po roku 1989 a súčasne aj veľkou výzvou a záväzkom pre všetky nasledujúce generácie historikov. K ústredným postavám tohto metodologického „zápasu“ patrila profesor Richard Marsina. Odchovanec toho najlepšieho, čo slovenská historiografia ponúkala v kľúčovom období okolo polovice 20. storočia, v otázke identity

slovenských dejín ale asi najvýraznejšie ovplyvnený profesorom Danielom Rapantom. Toto dedičstvo si profesor Marsina nesie po celý život v sebe a kedykoľvek to len je možné, pripomína ho ako zásadnú postać historického výskumu na Slovensku. Netreba osobitne pripomínať, že to nebolo tak úplne v súlade so štátnou ideológiou, a nielen tou komunistickou. Ale predsa len to osud či prozreteľnosť zariadila tak, že mladý absolvent štúdia histórie a filozofie Slovenskej univerzity (dnes Komenského univerzity) sa akosi samovoľne ocitol vždy tam, kde sa pre formovanie slovenskej historickej vedy dialo niečo zásadné. Ba čo viac, nikdy nezostal len pozorovateľom, ale bol priamym a aktívnym dejateľom takejto formácie. A tak to, čo sa zrodilo kdesi v zaprášených miestnostiach provizórne ukladaných archívnych fondov, sa neskôr ukázalo ako podstatná téma slovenskej historiografie. Toto bol napríklad príbeh profesorovej dvojväzkovej edície Urbárov feudálnych panstiev. Do dnešných dní – za viac ako polstoročie – nedokázala slovenská historická veda nadviazať na pokračovanie tejto výnimočne potrebnej edície. Takto zásadne sa profesor Marsina postupne objavil nielen pri formovaní národnej archívnej inštitúcie na Slovensku, ale potom aj pri formovaní medievistického výskumu v Historickom ústave Slovenskej akadémie vied, ktorého vyvrcholením boli dva diely Slovenského diplomatára, nepochybne najvýznamnejšieho diela profesora Marsinu. Vo vedeckej obci doma i v zahraničí vyvolali tieto edície najstarších slovacikálnych diplomatík (listín) veľký rozruch a to, čo mnohí historici nepovažovali za možné, sa tu ukázalo v plnej miere – teda identifikácia najstaršieho listinného materiálu slovenských dejín.

Treba zdôrazniť, že týmto momentom sa zrodila osobitná slovenská medievistika, lebo z hľadiska historických prameňov dostala pevnú pôdu pod nohami, čo je dnes už dobre zreteľné. Ale ani tu nedokázali ďalšie generácie historikov nadviazať na toto fenomenálne dielo, hoci inšpiruje a všetci stále akútne pociťujeme jeho zásadný význam.

Slovenské dejiny sa až po roku 1989 stali štandardnou historickou vednou disciplínou a opäťovne to bol profesor Marsina, kto ich v tomto momente metodologicky i tematicky zdôvodnil. Navyše mu bola dopriata aj plná a zaslúžená rehabilitácia, a to všetko bol nový impulz pre ďalší rozmer (dovtedy len veľmi obmedzene umožňovaný) jeho schopností – ideologicky nezaťažená pedagogická formácia novej generácie historikov. Celkom paradoxne sa tak nestalo na jeho domovskej univerzite, ale na obnovenej Trnavskej univerzite, ktorú aktívne pomáhal zakladať a budovať. Je autorom tunajšieho historického pracoviska, celého jeho pedagogického i vedeckého konceptu. Nikdy na to na tejto univerzite nezabudneme...

Osobnosť profesora Richarda Marsinu patrí do silnej generácie slovenských historikov, ktorá významnou mierou pôsobila na formovanie slovenskej historiografie, definovala ju po stránke tematického zamerania, pramenných východísk i metodologického prístupu. Tri základné piliere slovenskej historickej vedy! Vo všetkých týchto oblastiach je prítomnosť osoby a diela pána profesora neprehliadnuteľná a zásadná.

Ak by sme chceli tematicky zhrnúť vedecké dielo profesora Marsinu, potom by sme v ňom mohli vymedziť štyri hlavné okruhy:

1. kritické vydávanie stredovekých prameňov a s tým súvisiace riešenie teoretických a praktických problémov diplomatickej kritiky prameňov;
2. dejiny stredovekých miest na Slovensku;
3. dejiny slovenskej historiografie;
4. teoretické princípy koncepcie syntézy dejín Slovenska a teoretické opodstatnenie správnosti samostatnosti vedeckého odboru slovenské dejiny.

Profesorove životopisné údaje sú v slovenskej historickej obci pomerne dostatočne známe a boli viackrát publikované. Ich pripomienka je vždy živým príkladom pracovitosti, akribie, vytrvalosti, dôslednosti a múdrosti srdca, a z toho všetkého plynúcej erudície neobyčajného vedca a ešte neobyčajnejšieho človeka. Nebudem ich pripomínať, na tomto mieste len záverom pripomeniem – keďže sme na podujatí Slovenskej historickej spoločnosti – že profesor Marsina je členom Slovenskej historickej spoločnosti od roku 1959, teda 60 rokov (!), v rokoch 1990 – 1996 bol na čele tejto spoločnosti a od roku 2003 je jej čestným členom – je teda jej emeritným predsedom, členom a pre nás všetkých nepochybne najvýznamnejším doyenom celej slovenskej historickej obce. Víťajte doma, pán profesor, na Vašej Trnavskej univerzite, ktorú ste pomáhali obnoviť a ktorá Vám so všetkou úprimnosťou a hrdosťou na Vás blahoželá k udeleniu tohto významného ocenenia!

Prof. PhDr. Vladimír Rábik, PhD.

Katedra histórie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave

Profesor Richard Marsina na slávnostnom udeľovaní *Plakety SHS*, Trnava 2019.

Foto: Patrik Kunec.

Laudácio na prof. PhDr. Jozefa Šimončiča, CSc.

Vážení laureáti, milí hostia, ctené auditórium!

Idey a hodnoty, ktoré prehľbujú ľudskosť, sú nemysliteľné bez ich nositeľov. Bez konkrétnych osôb, ktorí ich nesú nielen vo svojej mysli a v srdci, ale predovšetkým ich uplatňujú a presadzujú v každodennom živote. Idea slobody, hodnota poznania a vzdelania, kresťanské hodnoty viera, nádej a láska sú hodnotami, ktoré vyznáva a v súlade s nimi žije náš laureát, profesor Jozef Šimončič. Dovoľte mi, aby som vám predstavila osobnosť pána profesora a v krátkosti načrtla základné línie jeho osobného životného profilu.

Profesor Jozef Šimončič sa narodil 18. júna 1928 v Dechticiach neďaleko Trnavy. Po maturite na Štátnom gymnáziu v Ružomberku nastúpil v roku 1948 na Filozofický ústav Spoločnosti Ježišovej v Děčíne nad Labem. Štúdium filozofie nedokončil, keďže činnosť ústavu bola násilne ukončená v rámci Akcie K Štátnou bezpečnosťou. Ako hlboko veriaci katolík bol nútený nasledujúce štyri roky absolvovať vojenskú službu v pomocnom technickom prápore

v Komárne. Potom pracoval ako brigádnik v národnom podniku Stavindustria Bratislava a krátko ako učiteľ na Základnej škole v Majcichove.

Pôvodne sa uchádzal o zamestnanie v Univerzitnej knižnici v Bratislave, ale napokon 1. novembra 1954 nastúpil ako archivár do Archívu mesta Trnavy a skoro šesť rokov bol jeho jediným pracovníkom. Usporiadal rozsiahly fond Magistrát mesta Trnavy a vytvoril jeho vnútornú štruktúru. V rokoch 1960 – 1975 pôsobil na poste vedúceho Okresného archívu v Trnave a nasledujúce obdobie rokov 1976 – 1992 strávil vo funkcii riaditeľa Štátneho okresného archívu v Trnave. Profesor Šimončíč vybudoval archív personálne aj materiálne a v roku 1978 zostavil Sprievodcu po fondoch Štátneho okresného archívu.

Históriu vyštudoval popri zamestnaní na Vysokej škole pedagogickej v Bratislave. Doktorát z pomocných vied historických obhájil na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského. Potom sa prihlásil na externú aspirantúru v Historickom ústave Slovenskej akadémie vied, ktorú ukončil v roku 1978. Svoju doktorskú dizertačnú prácu pod vedením PhDr. Jána Tibenského, DrSc., zamerail na ohlasy Francúzskej revolúcie na Slovensku a v roku 1982 ju publikoval s veľkým ohlasom.

Od 1. septembra 1992 začal pôsobiť na obnovej Trnavskej univerzite, najprv ako odborný asistent, postupne ako docent a profesor. Avšak prvé pedagogické skúsenosti nadobudol profesor Šimončíč ešte počas pôsobenia v archíve, keď v akademickom roku 1979/80 prednášal na Pedagogickej fakulte Univerzity Komenského so sídlom v Trnave metodológiu vlastivedy a regionalistiku, viedol viacero diplomových prác a pomáhal študentom pri vypracovávaní prác v rámci Študentskej vedeckej odbornej činnosti.

Profesor Šimončíč sa v roku 1994 habilitoval na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v odbore pomocné vedy historické. Jeho akademická kvalifikačná dráha bola zavŕšená na Trnavskej univerzite inauguračnou prednáškou Trnavská univerzita 1635 – 1777 v slovenských dejinách a získaním titulu univerzitného profesora pre slovenské dejiny v roku 1998. Na Katedre histórie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity bol činný až do roku 2007, pričom v rokoch 1999 – 2005 bol jej vedúcim. Prednášal pomocné vedy historické, novoveké slovenské dejiny, viedol semináre z novších slovenských dejín, diplomové semináre, prednášal dejiny Trnavy a Trnavskej univerzity, ako aj reformáciu a rekatolizáciu na Slovensku. Dejiny reholí na Slovensku prednášal i na teologickom inštitúte sv. Alojza, neskôr pretransformovaného na Teologickú fakultu Trnavskej univerzity. Nadviazal spoluprácu so zahraničnými univerzitami v Pilišskej Čabe, Záhrebe či Lubline. Osobitnou kapitolou jeho pedagogickej práce je jeho priama účasť na formácii mladých historikov. Aj vďaka jeho pedagogickej múdrosti sa mnohí z nich úspešne uplatnili v praxi.

Posledné tri roky pôsobenia profesora Šimončiča na Trnavskej univerzite od februára 2005 do februára 2008 sú späté s Ústavom dejín Trnavskej univerzity. Spolu s profesorom Petrom Blahom je ideovým tvorcom ústavu dejín a v uvedenom období pôsobil ako jeho prvý riaditeľ. Z odborného hľadiska sa profesor Šimončič vo svojom historickom výskume tematicky zameriaval predovšetkým na dejiny mesta Trnava, dejiny historickej Trnavskej univerzity, regionálne dejiny okolia Trnavy, ohlas francúzskej revolúcie na Slovensku a jakobínov, osobnosti Spoločnosti Ježišovej, či na cirkevné dejiny. Osobitne bohatá je jeho publikačná činnosť. Je zostavovateľom Dejín Trnavy z roku 1988 s Jozefom Watzkom a editorom prvého zväzku Dejín Trnavy z roku 2010. Pod názvom Mojej Trnave bol vydaný jeho súbor štúdií a článkov venovaných dejinám Trnavy a okolia, ktoré vznikali v rokoch 1960 – 90. Pri príležitosti 375. výročia založenia Trnavskej univerzity spolu s Alžbetou Hološovou redigoval syntézu dejín historickej i obnovennej Trnavskej univerzity. Spolu s Danielom Škovierom a Vladimírom Rábikom v roku 2002 pripravil edíciu prameňov Trnavská univerzita v dokumentoch a v roku 2015 s Katarínou Karabovou edíciu Kanonické vizitácie Dunajeckého dekanátu v Spišskom biskupstve z roku 1832. Zorganizoval množstvo odborných podujatí, pod ktoré sa podpísala jeho tvorivá osobnosť a z ktorých boli pod jeho redakciou vydané zborníky. Okrem iných je i redaktorom prvých čísiel a neskôr pravidelným prispievateľom do zborníka katedry histórie *Studia Historica Tyrnaviensia* a zároveň i zakladateľom a zostavovateľom prvých troch čísiel zborníka ústavu dejín *Fons Tyrnaviensis*. Je autorom vedeckých štúdií, odborných prác a množstva popularizačných článkov.

Profesor Šimončič absolvoval viaceré študijné pobyty v zahraničí, najmä v Poľsku a v Ríme. Aktívne pracoval vo Vedeckej archívnej rade a v Heraldickej komisii Ministerstva vnútra SSR. Bol členom Medzinárodnej Napoleonskej spoločnosti v Montreale, Československo-poľskej historickej komisie, Spoločnosti slovenských archivárov a ďalších slovenských i zahraničných vedeckých spoločností, redakčných rád a komisií. Jeho pedagogická aj vedecká tvorba je výsledkom intelektuálnej poctivosti a vysokého pracovného nasadenia. Výrazne určil smerovanie mnohých študentov, ktorých vždy učil k pokore a svedomitosti.

Pri pohľade na život a dielo profesora Šimončiča možno povedať, že hlavnou náplňou jeho profesijného života sa stala Trnava. Všetky svoje sily, ľudské, ako aj intelektuálne schopnosti vložil do odkrývania a propagácie histórie mesta, do rozvoja trnavského archívu a neskôr Trnavskej univerzity. Jeho aktivity, profesijné výsledky a úspechy boli ocenené viacerými vyznamenaniami. Mesto Trnava mu udelilo Cenu mesta Trnava za celoživotné dielo a ocenenie osobnosť 20. storočia mesta Trnava, Trnavský samosprávny kraj Cenu za rozvoj archívnictva a propagáciu regiónu. Patrí medzi prvých laureátov vyznamenaní udeľovaných archivárom:

pamätnej Križkovej a Sasinkovej medaile za zásluhy o rozvoj slovenského archívnictva. Jeho vedecká práca na poli historiografie bola ocenená okrem iných aj Pamätnou medailou Mateja Bela za zásluhy o rozvoj historických vied či Cenou Daniela Rapanta. V roku 2007 mu prezident Ivan Gašparovič udelil Pribinov kríž III. triedy za významné zásluhy v oblasti archívnictva a regionálnej histórie. Za úspešnú vedeckú a výchovno-vzdelávaciu prácu bol viackrát ocenený pamätnou medailou Trnavskej univerzity a v roku 2015 dokonca Zlatou medailou Trnavskej univerzity.

Členom Slovenskej historickej spoločnosti je profesor Šimončič už od roku 1957, pričom v Trnave viedol istý čas aj Krúžok historikov Západoslovenskej historickej spoločnosti. Každoročne organizoval vlastivedné semináre, príspevky z ktorých vyšli aj formou zborníkov. V roku 2018, pri príležitosti 90. narodenín, ho spoločnosť vymenovala za čestného člena a udelila mu pamätný list za mimoriadny prínos k rozvoju slovenskej historiografie.

Profesor Šimončič svojou prácou naplňal víziu prepojenia tradície s budúcnosťou a šíril dobré meno Trnavy a Trnavskej univerzity. Vďaka svojim publikáciám sa zapísal do slovenského dejepisectva a nemalou mierou prispel k objavovaniu našej minulosti. Udelením plakety Slovenskej historickej spoločnosti za vynikajúce výsledky na poli historiografie profesorovi Šimončičovi oceňuje spoločnosť jeho vedecké a pedagogické zásluhy nielen lokálne, slovenského významu, ale aj európskeho rozmeru. Je známou vedeckou osobnosťou doma i v zahraničí. Ďakujem Vám pán profesor za Vašu prácu a gratulujem!

PhDr. Henrieta Žažová, PhD.

Ústav dejín Trnavskej univerzity v Trnave

Profesor Jozef Šimončíč na slávnostnom udeľovaní *Plakety SHS*, Trnava 2019.

Foto: Patrik Kunec.

Laudácio na doktora Ivana Kamenca

Vážený Ivan, vážené kolegyně, kolegovia,

bol som oslovený vedením Výboru Slovenskej historickej spoločnosti, aby som predniesol laudácio pri príležitosti udelenia *Plakety Slovenskej historickej spoločnosti* doktorovi Ivanovi Kamencovi, kandidátovi vied, za jeho mimoriadny prínos k rozvoju Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV a k slovenskej historiografii.

Priznám sa, že laudácio som ešte nikdy neformuloval a tento žáner mi nie je úplne blízky, ale povedal som si, že v prípade Ivana to zas až taká fuška nebude. Však kto nepozná jedného z našich najznámejších a aj verejne veľmi aktívnych historikov?

Ivan Kamenec sa zaradil do komunity historikov v šesťdesiatych rokoch, keď už začínali viať sviežejšie vetry liberálnejšej politiky v Československu. Už v tomto období sa tiež začal zaujímať o činnosť Slovenskej historickej spoločnosti, ktorej členom sa stal už v roku 1965.

Ivanova cesta k pomyselným méтам intelektuálneho pôsobenia však nebola jednoduchá. Pochádzal z rodiny, ktorá bola skôr zameraná na technické odbory, čo im myslím aj zachránilo v nepriaznivých časoch Slovenského štátu životy. Veľmi skoro poznal, že nemôže pokračovať

v otcových šľapajach, že bude užitočnejší sebe, ale aj iným v inej oblasti a rozhodol sa pre gymnaziálne štúdium. Po maturite začal študovať na filozofickej fakulte dejepis a dejiny umenia. Ambiciózny študent po skončení vysokej školy nešiel učiť, ale začal pracovať v múzeu, kde sa zhodou priaznivých okolností zoznámil aj s Ing. Eugenom Barkányom – významným zberateľom židovských pamiatok na Slovensku, a s jedným z najvýznamnejších slovenských historikov druhej polovice dvadsiateho storočia Ľubomírom Liptákom, ktorý sa neskôr nestal len jeho školiteľom, ale aj celoživotným priateľom.

Tieto dve významné osobnosti celoživotne usmernili aj Ivanovu cestu. Nedá mi nespomenúť hlboký vzťah úcty a priateľstva k Liptákovi, ktorý Ivan skoro pri každej príležitosti zdôrazňuje, keď vysvetľuje Liptákove postoje a pohľady na slovenské dejiny a s hlbokou skromnosťou sa pasuje len do polohy jeho učňa, nasledovníka.

Problematika holokaustu, ktorej sa Ivan Kamenec dlhodobo venuje patrí vedľa dejín kultúry, či historického myslenia na Slovensku k jeho profilovej téme. Práve záujem o túto tému vznikol v rámci stretnutí s Eugenom Bárkányom.

Výsledkom týchto impulzov bola kandidátska práca, obhájená na pôde HÚ SAV v roku 1971, teda v čase keď bol už jeho školiteľ Lipták a podobne aj iní intelektuáli odstránení z verejného života. Kamenec, ktorý bol zamestnancom ústavu od roku 1969 si však účasť Liptáka na obhajobe vynútil a ich vzájomná spolupráca pretrvala aj naďalej.

V čase normalizácie si Ivan odbil aj svoje obdobie funkcionárske, keď bol poverený napr. funkciou tajomníka ústavu. Po inšpiračnej kríze sa mu nakoniec podarilo nájsť aj nové témy, keďže jeho špecializácia nebola počas normalizácie žiadaná. Až v roku 1991 došlo k vydaniu jeho kandidátskej práce pod názvom *Po stopách tragédie*, ktorá sa dočkala aj anglicko-jazyčného vydania. O niekoľko rokov neskôr, jeho knižne vydaná životopisná esej o Jozefovi Tisovi vzbudila obrovský záujem, ale aj nevoľu v prostredí Slovenského štátu. Ich odpoveďou však neboli kritické recenzie, ale len urážky a nálepky ako „marxistický“ alebo „židovský historik“. Mimochodom, práve s odvolávaním sa na nedostatočne marxistický pohľad nebola pred rokom 1989 vydaná Kamencova kandidátska práca.

V nasledujúcom období sa Ivan Kamenec stal výraznou tvárou slovenskej historiografie, ktorá zásadným spôsobom formovala diskusiu o slovenských dejinách 20. storočia u nás aj v zahraničí. Jeho pocit zodpovednosti vzdelanca a občana bolo vidieť aj v prijímaní určitých postov, kde napríklad ako člen etickej komisie Syndikátu slovenských novinárov musel zaujať postoje v rôznych delikátnych sporoch. Je potrebné tiež spomenúť jeho vyše dvadsať ročné pôsobenie vo funkcii predsedu slovenskej časti česko-slovenskej komisie historikov, či viac

ako dvadsať päť rokov trvajúcu pravidelnú účasť na seminároch o problematike holokaustu v Terezíne.

Publikoval sedem vlastných monografií, pričom niektoré z nich sa dočkali aj prekladov do cudzích jazykov. Bol spoluautorom a zostaviteľnom dvadsiatich knižných publikácií a počet vedeckých štúdií si momentálne netrúfam ani spočítať. Jeho veľmi silnou stránkou je aj to, že pravidelne vystupuje v médiách a podieľal sa aj na produkcii viacerých filmových a divadelných kúskov. Pod svojim kritickým dohľadom teda otvára bránu vedeckého historického poznania aj širokej verejnosti.

Svoje skúsenosti a vedomosti sa dlhodobo snaží predávať aj mladším generáciám, či už formou rôznych besied, či výuky na vysokých školách, resp. v rámci doktorandského štúdia na Historickom ústave SAV. Neodmietal často nedocenenú úlohu oponenta mnohých študentských kvalifikačných prác, ale aj odborných štúdií a kníh. Toto môžem potvrdiť aj z vlastnej skúsenosti, keďže práve po mojej žiadosti o konzultáciu sme sa v roku 2001 zoznámili a podobné stretnutia praktikujeme dodnes.

Pre Kamencovo dielo je charakteristická veľká heuristická poctivosť, snaha porozumieť a interpretovať dejiny v ich širších súvislostiach. Jeho neustále volanie o reflexiu a otvorenosť sa prejavilo aj tým, že sa bez obrúskov vyjadruje kriticky aj k vlastnej minulosti historika pôsobiaceho v normalizačnom režime. Hľadá všade tam, kde je možné ponúknuť odpovede na otázky, čo bolo možné, a čo nie. Kde boli chyby ale aj limity daného obdobia či aktérov. Učí nás porozumieť tomu, čo vlastne viac či menej prežívame všetci. Porozumieť sile kompromisov, aj tých s dobrou odozvou ale aj tých so zlým koncom.

Pre svoje odborné a ľudské kvality, skromnosť, ale aj odvahu vysloviť a stáť za svojimi názormi v dnešnej, často rozporuplnej dobe, patrí k ľuďom, ktorých si musíme vážiť a obdivovať. Jeho kolegiálna rada, že dobre položená otázka alebo vyslovená hypotéza, je v historikovej práci dôležitejšia a prínosnejšia, než jednoznačná odpoveď o absolútnych „pravdách dejín“, nech sprevádzajú aj naše úvahy o dejinách, podobne ako Kamencov často opakovaný názor, že historik nie je sudca, čo však neznamená, že ktokoľvek môže na odbornej úrovni šíriť bludy, bez náležitej odpovede. Jeho neutíchajúci záujem o diskusiu a polemiku to len potvrdzuje.

Je mi veľkou ct'ou a potešením, že Výbor Slovenskej historickej spoločnosti sa rozhodol oceniť tohto vzácného muža za jeho celoživotné dielo, ktoré je veľkou inšpiráciou pre nás všetkých.

V Prahe, 26. 9. 2019

Miroslav Michela, PhD.

Doktor Ivan Kamenec počas slávnostného udeľovania *Plakety SHS*, Trnava 2019.

Foto: Patrik Kunec.

Laudácio na Étiennea Boissierie-ho

Étienne Boissierie je jedným z najlepších francúzskych odborníkov na slovenské dejiny, dokonca možno povedať že najlepším. Po skončení štúdií medzinárodného práva zmenil svoj vedecký záujem na históriu strednej Európy a od roku 2004 začal prednášať na INALCO (Institut national des langues et cultures orientales – Národný inštitút východných jazykov a kultúr) v Paríži. Habilitoval sa v roku 2015 a o tri roky na to sa stal univerzitným profesorom. Spolu s Catherine Geryovou riadi od roku 2019 Výskumné centrum *Europes-Asie* (Európy-Ázia). Étienne Boissierie uverejnil desiatky vedeckých štúdií predovšetkým o slovenských dejinách z konca 19. a zo začiatku 20. storočia a niekoľko kníh: jeho doktorandskú prácu v roku 2003 *Un conflit entre normes européennes et mémoires nationales. La question magyare en Roumanie et en Slovaquie (1993-1997)* (Konflikt medzi európskymi normami a národnými pamäťami. Maďarská otázka v Rumunsku a na Slovensku (1993 – 1997), v roku 2017 « *Nous ne croyons plus aucune promesse* », *Les Tchèques dans l'Autriche-Hongrie en guerre* („Už neveríme žiadnemu sľubu“, Česi v Rakúsko-Uhorsku vo vojne) a spoluzostavoval knihy

o slovenských dejinách, kultúre, či dokonca učebnicu slovenského jazyka. Nedávno začal písať syntézu slovenských dejín. Étienne Boisserie je zapojený do viacerých medzinárodných výskumných projektov: napr. s Catherine Horelovou, Rok Stergarom a Marcom Mondinim koordinoval výskumný program o rakúsko-talianskom fronte (1915 – 1918) alebo spoluorganizuje pravidelné stretnutia francúzsko-česko-slovenskej komisie historikov. Vďaka svojim jazykovým znalostiam, podrobnej znalosti dokumentov v slovenských archívoch ale aj historiografie, ponúka vždy zaujímavý a osviežujúci pohľad na našu minulosť.

Michal Kšíňan, MAS., PhD.

Historický ústav Slovenskej akadémie vied v Bratislave

Tajomníčka SHS dr. Gabika Dudeková odovzdáva *Plaketu SHS* profesorovi Étienнови Boisseriemu počas vedeckej konferencie.

1.) Étienne, náš rozhovor začnem otázkou, na ktorú si už musel odpovedať nespočetne veľa krát, no napriek tomu to bude našich čitateľov zaujímať. Prečo akurát slovenské dejiny? Ako si sa k nim dostal? Čo Ťa viedlo k tomuto, pre francúzskych historikov, nezvyčajnému zameraniu?

Na Slovensko som sa dostal cez Maďarsko a Budapešť. Počas mojich doktorandských štúdií som sa zaoberal historickým a právnym postavením maďarskej menšiny na Slovensku a v Rumunsku. Vyštudoval som právo a v Centre d'études germaniques (Centre germánskych štúdií) v Štrasburgu som nadobudol solídne znalosti o strednej Európe. V rokoch 1997 – 1998 som prednášal na univerzite v Banskej Bystrici, čo bolo úchvatným obdobím, počas ktorého som mohol objavovať krajinu. Potom som ostal ešte niekoľko mesiacov pracovať v Bratislave. Vďaka prístupu k historiografickým debatám a dielam slovenských kolegov, som mohol pochopiť veľký význam osobitosti dejín toho územia. Najprv som sa zaoberal hlavne prvým československým obdobím a slovenským štátom, ktoré sa mi zdali kľúčové pre pochopenie fenoménov, ktoré som študoval. Od otázok, ktoré som si kládol ohľadom tohto obdobia som sa presunul k pozorovaniu slovenského vlasteneckého milieu v poslednom štvrtstoročí pred Veľkou vojnou.

2.) Na čom momentálne pracuješ? Vieme, že píšeš syntézu slovenských dejín, čo by bola druhá francúzska syntéza od uverejnenia knihy *Les Slovaques* od Ernesta Denisa v roku 1917¹, ktorá, povedzme si úprimne, je už dosť zastaralá a navyše sledovala viac politické než vedecké ciele, keď ponúkala silne československý pohľad na slovenské dejiny. Ako si na tom s touto syntézou? Máš už vydavateľa, keďže vieme, že slovenské dejiny nepatria v zahraničí medzi bestsellery? Na čo budeš klásť v syntéze dôraz?

Samozrejme je zložitá nájsť vo Francúzsku nakladateľa, ktorý zabezpečí kvalitnú distribúciu a ktorý by bol spontánne nadšený slovenskými dejinami. Je to výzva. Ostávam ale pokojný. V podstate sa snažím uchopiť tieto dejiny viac územnou optikou než národnou. Predsa len jedným s mojich cieľov je jasne ukázať, že niektoré otázky pretrvávajú od druhej polovice 19. storočia, ale hlavne zrozumiteľne uchopiť vývoj tohto územia inak ako prostredníctvom uhorskej a československej histórie.

¹ Treba ešte spomenúť krátku syntézu od slovenského historika LIPTÁK, Eubomír. *Petite histoire de la Slovaquie* [Malé/krátke dejiny Slovenska]. Paris : Institut d'études slaves, 1996.

3.) Väčšina francúzskych historikov sa dostala k slovenským dejinám prostredníctvom českých dejín, ale u Teba to malo opačný smer. Pôvodne si sa špecializoval na slovenské dejiny, ale vo svojej habilitačnej práci si sa sústredil na Čechov a Slovákov počas prvej svetovej vojny. A Tvoja posledná kniha z roku 2017 « *Nous ne croyons plus aucune promesse* », *Les Tchèques dans l'Autriche-Hongrie en guerre* („Už neveríme žiadnemu sľubu“, Česi v Rakúsko-Uhorsku vo vojne), ktorá vychádza z Tvojej habilitačnej práci sa už venuje iba českým dejinám. Čo Ťa viedlo k takémuto rozšíreniu Tvojho vedeckého záujmu? Aká je hlavná téza Tvojej knihy?

Genéza tejto práce je síce dlhá ale za to jednoduchá. Už viacero rokov som skúmal slovenské vlastenecké milieu v poslednom štvrtstoročí, ktoré predchádzalo Veľkú vojnu, ktorú som istým spôsobom obchádzal, aby som znova nadviazal na štúdium týchto mužov a prúdov v „boji o Slovensko“ a pri budovaní 1. ČSR. V tejto chvíli mi navrhli napísať knihu o Slovákoch a Čechoch vo Veľkej vojne.

Bola to vynikajúca príležitosť viac do hĺbky spracovať obdobie, ktoré som dovtedy obchádzal napriek tomu, že som dobre ovládal to, čo mu predchádzalo, ale aj to čo po ňom nasledovalo. Kniha o Čechoch vo Veľkej vojne je teda iba jedna časť mojej habilitačnej práce. Bolo to strhujúce obdobie, keďže výskum Veľkej vojny sa značne posunul za dve posledné desaťročia a zdá sa mi, že tento vývoj (v stredoeurópskom merítku) umožňuje pristupovať k tejto dobe novou optikou. Mimochodom, predovšetkým publikácie Gabriely Dudekovej-Kováčovej odrážajú tento prístup.

Ja som sa v tejto práci zamýšľal nad viacerými dynamikami, ktoré sa dali pozorovať medzi Čechmi a Slovákami počas Veľkej vojny: dynamiky vnútornej politiky a zahraničného odboja, vojenská dynamika a dynamika zázemia. Mojim úmyslom bolo analyzovať paralelné, zbiehajúce sa a rozchádzajúce sa podoby týchto dynamík, hľadať momenty možných zlomov a zo všeobecnejšieho hľadiska znova preskúmať niektoré chronologické kánony.

4.) Ako som spomenul v predchádzajúcej otázke v habilitačnej práci si sa venoval Čechov a Slovákom počas prvej svetovej vojny, ale Tvoja posledná kniha sa venovala iba Čechom. Keďže vieme, že generácia tzv. prevratových politikov Markovič, Hodža, Medvecký atď. je Tvoja srdcovka, znamená to teda, že sa v budúcnosti plánuješ k tejto tematike vrátiť? Môžeme očakávať, že to bude či už formou vedeckých štúdií, článkov alebo monografie, aby si zúročil svoj podrobný výskum v slovenských archívoch?

Áno, to je isté. V nadchádzajúcich mesiacoch a rokoch sa vrátim k hlbšiemu štúdiu slovenského rozmeru. Momentálne pracujem na dvoch projektoch (okrem syntézy slovenských dejín, ktoré

si už spomenul). Prvý projekt, s ktorým som najviac pokročil, sa týka časového obdobia máj 1918 – júl 1919 (inak povedané obdobie, ktoré delí tajnú poradu SNS a poslednú fázu vojny proti Maďarsku). Ide o pútavú etapu pre každého, kto dobre pozná predvojnové politické stávky. Druhý projekt je mnoho dlhodobejší. V jeho rámci by som sa chcel pozrieť na mužov aktívnych na jeseň 1918 (deklaranti, členovia Slovenského klubu, Šrobárovej vlády a prví župani) cez prizmu patriotickej genealógie, ktorá siaha až do päťdesiatych rokov 19. storočia. Tento prístup považujem za vhodný. Podľa mňa to umožní uchopiť rytmy vývoja, dôsledok generačného vplyvu, geografické posuny a vývoje patriotického milieu; takýto sociologický a kultúrno-dejinný rozmer ma teraz mimoriadne zaujímajú.

5.) Pochopiteľne Tvoj vedecký záber je širší ako iba slovenské dejiny. Spoluzostavuješ publikáciu o Ukrajincoch a Ukrajine počas prvej svetovej vojny, ktorá má vyjsť na konci roku 2020. Čomu sa ešte venuješ? Stala sa aj vďaka nedávnej storočnici prvá svetová vojna centrom Tvojho záujmu, alebo sa venuješ aj iným témam?

Samozrejme vďaka storočnici som mal príležitosť mnoho pracovať na téme Veľkej vojny. Ja som sa skôr snažil rozšíriť moju prácu na tejto tematike pristupiac ku nej na úrovni k.u.k. [kaiserlich und königlich, po slovensky c. a k. cisársky a kráľovský]. Jedna z mojich aktuálnych prác (ktorá však potrebuje trochu času) sa týka školy, ako špecifického priestoru, kde sa koncentrujú viaceré aspekty mobilizácie, jej foriem a hraníc. Sústredím sa však viac na rakúsku časť monarchie. Moju prácu o českých krajinách sa snažím rozšíriť o ostatné časti Predlitavska. Je to práca na dlhší čas, než tie o slovenských dejinách, ktoré som už spomínal.

6.) Na záver sa Ťa opýtam na miesto slovenských dejín vo francúzskej historiografii. Ako sa píše o slovenskej histórii? Dali by sa v skratke definovať jej špecifiká, resp. podobnosti s ostatnými krajinami Vyšehradskej štvorky?

Postavenie dejín Slovenska vo francúzskej historiografii je slabšie v porovnaní s jeho susedmi, vrátane Ukrajiny. Pravdepodobne to súvisí s oneskoreným získaním nezávislosti a skutočností, že špecialisti na Československu boli skôr bohemistami. Počas dlhého obdobia sa málo písalo o slovenských dejinách. Iba zopár bohemistov historikov alebo kultúrnych historikov dobre poznajú túto krajinu a jej špecifické paradigmy; narážam predovšetkým na Antoina Marèsa, Catherine Servantovú alebo Xaviera Galmicha. Ide tiež o niekoľkých mladých politológov, čo sú najčastejšie Slováci, ktorí už niekoľko rokov pracujú vo Francúzsku. Z globálneho hľadiska sa toto množstvo môže zdať nedostatočným, ale záujem o Slovensko je skôr priemerný: nie je úplne v mŕtvom uhle a zanedbaný, ale nie je ani tak bohatý ako historiografia susedných krajín

– ako historiografia Poľska – ktoré historicky profituje z dynamiky silnej prítomnosti poľskej emigrácie vo Francúzsku.

Rozprával sa a z francúzštiny do slovenčiny preložil Michal Kšiňan.

Paríž – Bratislava, január 2020

Cena Slovenskej historickej spoločnosti za publikované odborné a populárno-náučné práce

Spoločnosť každoročne udeľuje *Cenu Slovenskej historickej spoločnosti za vedeckú publikáciu, populárno-vedeckú monografiu a edíciu prameňov v oblasti histórie.*

Cena Slovenskej historickej spoločnosti je čestnou cenou a nie je spojená so žiadnym finančným ohodnotením. Udeľuje ju každý rok Výbor Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV za diela, ktoré boli vydané v predchádzajúcom kalendárnom roku. Návrhy na ocenenie môže podať každý občan Slovenskej republiky, v každej kategórii môže podať vždy len jeden návrh. O udelení ceny rozhoduje komisia, ktorú menoval Výbor Slovenskej historickej spoločnosti (aktuálne ju vedie dr. Eva Kowalská).

CENA SHS za vedeckú prácu vydanú v roku 2018

Nominácie:

HUPKO, Daniel (zost.): *Vo víre dejín. 150 rokov Múzea mesta Bratislavy*

NOVOTNÁ, Mária (ed.): *Majster Pavol z Levoče a jeho doba.*

Ocenené dielo:

HUPKO, Daniel (zost.): *Vo víre dejín. 150 rokov Múzea mesta Bratislavy.* Bratislava : Múzeum mesta Bratislavy, 2018, 234 s. ISBN 978-80-89636-29-7

Výskum pamäťových inštitúcií je v rámci slovenskej historiografie zatiaľ raritou: priekopníkmi sa stali autori dejín Štátneho archívu v Modre, ktorí latku nastavili vysoko, čo sa týka hĺbky analýzy peripetií inštitúcie, jej prepojenia s kultúrnym a spoločenským prostredím aj s prienikom do ľudských osudov. Tieto parametre sú charakteristikou oceneného diela, ktoré súčasné trendy európskej historiografie reflektuje celkom prirodzene. Múzeum mesta Bratislavy, najstaršia inštitúcia tohto druhu na Slovensku, sa predstavuje nie primárne cez skúmanie (len) jej konštitutívnych aktov, cez míľniky činnosti, fakty a čísla svedčiacie o náraste zbierkových fondov či počte výstav... Je zaplnená ľuďmi, ktorí sa o jej vznik pričínili, vysvetľuje mechanizmy mecenátu, prepojenia s mestom a jej podiel na jeho reprezentácii. Na základe doteraz nezohľadňovaných prameňov osvetľuje aj hľadanie východísk fungovania v podmienkach diktujúcich prezentačné aj zbierkotvorné aktivity cez prizmu rôznych ideológií. Mnohé údaje neboli zatiaľ publikované, mnohé sa dostáva do nového svetla vďaka dôslednej snahe autorov a vykreslenie širších kontextov doby. Monografiu možno plným právom označiť

za novátorskú, podloženú poctivým dlhodobým výskumom a s prepracovanou metodológiou aj konceptom.

CENA SHS za vedecko-popularizačné dielo vydané v roku 2018

Nominácie:

ČAPLOVIČ, Miloslav – ZAŤKOVÁ, Jana: Slovensko a Slováci vo víre prvej svetovej vojny

HAAS KIANIČKA, Daniel (zost.): Bel Matej: Dejiny mesta Kremnice

KRCHNÁKOVÁ, Lucia: Kremnické čipkárské školy 1888-1953

VEDRÖDY, Egon – LACKO, Miroslav: Rod Vedrödy: Dejiny a genealógia šľachtického rodu

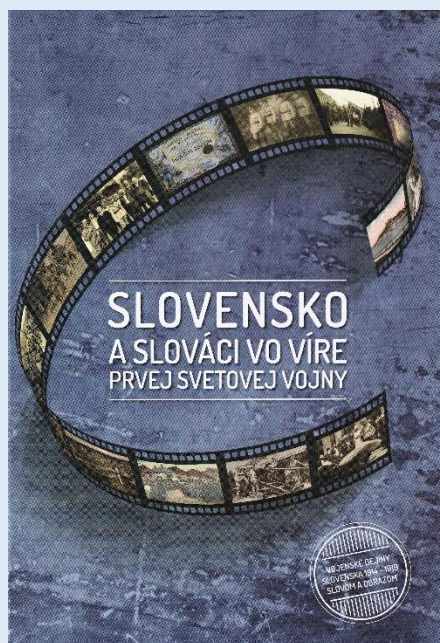
VYDRA, Anton: Generál Štefánik, ktorá tvár je vaša?

Ocenené dielo:

ČAPLOVIČ, Miloslav – ZAŤKOVÁ, Jana: *Slovensko a Slováci vo víre prvej svetovej vojny. Vojenské dejiny Slovenska 1914-1919 slovom a obrazom*. Bratislava: Pro militaria historica, Vojenský historický ústav, 2018, 165 s., ISBN 978-80-89523-54-2

Vzdialenosť historických udalostí od súčasnosti neurčuje počet rokov, ktoré od nich uplynuli, ale miera ich sprítomňovania. Ani Veľká vojna nebola doteraz možno tak intenzívne reflektovaná ako zásadná a prelomová udalosť v histórii ľudstva, ako dnes, po už vyše sto rokoch: po jej skončení sa hádam viac chcelo zabudnúť na dovtedy nevídané utrpenie, neskôr

sa spomienky na ňu prekryli inými nánosmi. Preto je cenné, že aj slovenská historiografia sa usiluje – už aj prístupnou, vedecko-populárnou formou – ukázať, v čom spočívala jej dejinná prelomovosť. Autori sa zaoberajú síce primárne vojenskými aspektmi, avšak nielen cez prizmu „veľkých“ čísiel či údajov o pohyboch frontu: bohatá dokumentácia veľa hovorí o zázemí, zajatcoch, víťazoch aj porazených, živých aj mŕtvych... Pri všetkých uvedených témach sa autori usilovali poukázať na vojenskú činnosť Slovákov v radoch mnohonárodnostnej rakúsko-uhorskej armády aj v radoch československých légií, a tým prispieť k obohateniu tradície, ktorú stojí za to pestovať aj v mierovej dobe.

CENA SHS za edíciu prameňov vydanú v roku 2018

Nominácie:

BANDOĽOVÁ, Margita et al.: *Od Uhorského kráľovstva k Československej republike*

KERESTEŠ, Peter: *Najstaršia kniha mesta Nitry*

Ocenené dielo:

BANDOĽOVÁ, Margita et al.: *Od Uhorského kráľovstva k Československej republike. Dokumenty z fondov slovenských regionálnych archívov k udalostiam v rokoch 1918 – 1919.* Bratislava – Košice: MV SR, Štátny archív v Bratislave a Štátny archív v Košiciach, 2018, 504 s. ISBN 978-80-973256-0-2

Aj v ére digitálnej majú edície prameňov nezastupiteľné miesto v rámci historiografie. Na Slovensku sa však nielen digitálne, ale akékoľvek sprístupnenie či edícia prameňa stáva takmer sviatkom, o to väčším, ak ide o dokumenty doteraz neznáme, marginalizované a zdanlivo druhoradé, keďže na nich nie sú podpisy veľkých osobností, či nevypovedajú o zásadných diplomatických aktoch a paktoch a podobne. Ocenená publikácia sa však formou vedeckej edície doslova niekedy unikátnych archívnych prameňov zhostuje vytvorenia obrazu doby v jednom z prelomových, kľúčových bodov dejín. Tie „veľké“ sú vďaka nim sprítomnené v reáli malých obcí, regiónov, ktoré boli dlho na „pomedzí“, v zóne pohyblivých hraníc a zneistených ľudských aj inštitucionálnych osudov. Vznik úplne nového štátneho útvaru a inštitucionálneho prostredia v dobe doznievajúcej vojnovej kataklizmy je v predloženej edícii vykreslený cez reč dokumentov, ktoré sú edované mimoriadne precízne, s bohatým poznámkovým aparátom. Tohto mimoriadne kvalitného edičného počinu sa pritom zhostili ľudia „spoza pultu“, z ktorého si historici zvyknú brať objemné archívne škatule či útle fascikle. Kvalita diela však vypovedá o kvalite jeho autorov a nabáda ďalších k nasledovaniu ich počinu.

Fotogaléria z odovzdávania Cien SHS v Prešove

Obr. 1. Dr. Eva Kowalská počas predstavovania diel nominovaných na *Cenu SHS*.

Obr. 2. Predseda SHS dr. Rastislav Kožíak odovzdáva *Cenu SHS* členke autorského kolektívu diela „Vo víre dejín. 150 rokov Múzea mesta Bratislavy“.

Obr. 3. Miloslav Čaplovič a Jana Zaťková pri preberaní *Ceny SHS* za najlepšie popularizačné dielo.

Obr. 4. Autori ocenenej publikácie „*Slovensko a Slováci vo víre prvej svetovej vojny*“ Jana Zaťková a Miloslav Čaplovič počas ďakovnej reči.

Obr. 5. Udelenie *Ceny SHS* v kategórii „edícia prameňov“ Jozefovi Melišovi zo Štátneho archívu v Bratislave.

Obr. 6. Príhovor Márie Feješovej a Jozefa Meliša zo Štátneho archívu v Bratislave.

Foto (všetky): Patrik Kunec.

Materiály

Vyjadrenie solidarity s Maďarskou akadémiou vied

Výkonný výbor Slovenskej historickej spoločnosti (SHS) pri Slovenskej akadémii vied sleduje s hlbokým znepokojením opatrenia maďarskej vlády ovplyvňujúce integritu a financovanie Maďarskej akadémie vied (MAV).

Akademická samospráva, ako aj sloboda bádania patria medzi zásadné atribúty nezávislej a inovatívnej vednej politiky a sú nevyhnutné pre kvalitné fungovanie špičkovej vedy, ktorá k MAV patrí.

Navrhované zmeny výrazne obmedzujú slobodu a kvalitu vedeckého bádania a podriaďujú ho priamym politickým zásahom, ako ho sami poznáme z neslobodných období našich dejín.

Je tiež zarážajúce, že nový zákon o MAV prichádza bez konzultácie s akademickou obcou a jej vedením, ba dokonca krátko po tom, čo MAV sama prešla náročnou vnútornou reformou. Na mieste je preto otázka, prečo maďarská vláda práve teraz pristúpila k takýmto neštandardným krokom?

Vzhľadom na dlhodobú tradíciu vzájomnej spolupráce a vynikajúcich kontaktov slovenskej historickej obce s kolegami pracujúcimi v Historickom ústave MAV považujeme medializované opatrenia za mimoriadne škodlivé a vyjadrujeme obavu smerom k budúcnosti vedeckého života v Maďarsku.

Slovenská historická obec si uvedomuje dôležitosť medzinárodnej kolegiálnej podpory v boji proti politicky motivovaným pokusom o obmedzenie akademických slobôd a podmienok výskumu. Keď sa v polovici 90. rokov museli viaceré slovenské inštitúcie historického výskumu brániť proti podobným tendenciám, dostalo sa im významnej podpory od medzinárodnej akademickej komunity. Aj na základe týchto skúseností členovia Výkonného výboru SHS vyjadrujú solidaritu a podporu v zápase o samosprávnosť a slobodu bádania v Maďarsku.

Za Výkonný výbor SHS,

PhDr. Rastislav Kožiak, PhD.

Predseda Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV

V Bratislave 3. februára 2019.

ROK 2020

Správy o činnosti jednotlivých sekcií Slovenskej historickej spoločnosti za rok 2020

Sekcia archívnictva a pomocných vied historických

Správa o činnosti v roku 2020

Z podujatí, ktoré Sekcia archívnictva a pomocných vied historických Slovenskej historickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied plánovala v roku 2020 na základe plánu činnosti uskutočniť, sa vzhľadom na nepriaznivú epidemickú situáciu napokon uskutočnili len dve podujatia, z toho jedno podujatie online, na zabezpečenie ktorých sekcia použila získanú finančnú podporu SAV.

Plánovaná akcia *XXIV. Archívne dni v SR*, ktorá sa mala konať v dňoch 29. – 31. mája 2020 v Smoleniciach (hlavní organizátori *Spoločnosť slovenských archivárov* a *Archív SAV*), a ktorej súčasťou mala byť medzinárodná vedecká konferencia *Archontológia v archívnom a historickom výskume*, sa napokon kvôli epidemickej situácii neuskutočnila. Na základe rozhodnutia hlavných organizátorov sa táto akcia presunula do roku 2021.

Seminár (workshop) *Osobné fondy v archívoch a pamäťových inštitúciách SR* – podujatie v rámci projektu *Osobné fondy* (projekt vytvorila *Spoločnosť slovenských archivárov* v spolupráci so Sekciou archívnictva a pomocných vied historických Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV a Katedrou archívnictva a pomocných vied historických Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave v roku 2019 – jeho cieľom je vytvorenie jednotnej databázy – celoslovenskej elektronickej databázy osobných fondov prístupnej prostredníctvom internetu, ktorá bude bádateľom, študentom a ostatným záujemcom poskytovať informácie o osobných fondoch, ktoré sa nachádzajú v rôznych pamäťových inštitúciách). Podujatie sa uskutočnilo 29. 1. 2020 v Archíve Pamiatkového úradu SR v Bratislave. Spoluorganizátormi boli Katedra archívnictva a pomocných vied historických Filozofickej fakulty a *Spoločnosť slovenských archivárov*. Na workshope sa zúčastnili 10 zástupcovia inštitúcií zapojených do projektu: *Spoločnosť slovenských archivárov*, Sekcia archívnictva a pomocných vied historických SHS pri SAV, Katedra archívnictva a pomocných vied historických FiF UK v Bratislave, Archív výtvarného umenia Slovenskej národnej galérie, Literárny archív Slovenskej národnej knižnice, Archív Ústavu pamäti národa, Archív Pamiatkového úradu SR, Slovenský národný archív, Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra, Štátny archív v Nitre, pracovisko Archív Šaľa. V spolupráci s programátorom a grafičkou riešili aktuálny

stav databázy, rozsah a štruktúru dát a biografických údajov, možnosť využitia autoritných záznamov, spôsob editovania a vyhľadávania, možnosť pripojenia a prezentácie digitálnych objektov (skenov), otázky autorských práv a osobných údajov, ako aj samotný dizajn a zloženie pripravovanej webovej prezentácie na novej doméne *www.osobne-fondy.sk*. Projekt mal pokračovať v roku 2020 sériou seminárov a workshopov, na ktorých užšia pracovná skupina chcela riešiť konkrétne problémy pri tvorbe databázy, webovej aplikácie, prezentácii dát a informácií o osobnostiach, ktorých osobné fondy sú uložené v archívoch, múzeách, vedeckých ústavoch a iných inštitúciách. Vzhľadom na epidemickú situáciu sa tieto zámery nepodarilo realizovať. Organizátori seminára sa dohodli, že tieto semináre sa uskutočnia v roku 2021, pravdepodobne formou webinárov.

Na zorganizovanie tohto podujatia sa použili finančné prostriedky pridelené sekcii výborom SHS.

Ďalším podujatím, ktoré sa podarilo v roku 2020 zorganizovať, bol seminár z cyklu *Osobnosti slovenského archívnictva*, venovaný skalickej archivárke historičke PhDr. Zore Viestovej (1920 – 2002) pri príležitosti jej nedeľtej storočnice. Toto podujatie sa uskutočnilo 2. 12. 2020 online formou webinára prostredníctvom vysielania cez internet. Na výzvu zaslanú na emailový adresár členov Slovenskej historickej spoločnosti a členov Spoločnosti slovenských archivárov sa prihlásilo 57 účastníkov.

Na webinári odzneli tieto prednášky:

Martina Orosová: *Úvodné slovo*

Helena Polakovičová: *Život PhDr. Zory Viestovej a začiatky jej pôsobenia v Skalici*

Peter Zoričák: *Spomienky na moju šéfkú Zoru Viestovú*

Terézia Majková: *Archivárka Zora Viestová*

Peter Brezina: *Publikačná činnosť Zory Viestovej*

Richard Drška: *Zora Viestová a Krúžok historikov v Skalici*

Súčasťou webinára bola premiéra videofilmu *Moja sestra Zora Viestová*, ktorý bol natočený z osobného rozprávania a rodinných fotografií Tatiany Šimkovej, sestry Zory Viestovej. Poskytnuté rodinné fotografie boli pri tejto príležitosti naskenované a archivované na externom disku.

Prezentácie a použité fotografie boli zálohované na externom disku. Texty prednášok budú publikované v *Zborníku SSA 2020*. Na zorganizovanie tohto podujatia sa použili finančné prostriedky pridelené sekcii výborom SHS.

Doc. PhDr. Juraj Roháč, CSc.

Sekcia pre cirkevné dejiny

Správa o činnosti v roku 2020

Na rok 2020 bolo, aj v spolupráci s Regionálnou sekciou SHS pri SAV Tyrnavia – Spolok trnavských historikov a s Katedrou histórie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave, naplánovaných hneď niekoľko podujatí v podobe vedeckej konferencie, prezentácie knižných noviniek či dve prednášky. Tieto podujatia však boli v dôsledku dlhodobo nepriaznivej pandemickej situácie presunuté na neurčito alebo zrušené.

Mgr. Radoslava Ristovská, PhD.

Sekcia pre dejiny knižnej kultúry

Správa o činnosti v roku 2020

Historický ústav SAV v Bratislave v Trnovci v spolupráci so Sekciou pre dejiny knižnej kultúry Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV, Obecným úradom v Trnovci a so Záhorským múzeom v Skalici zorganizoval v máji 2020 v Trnovci interdisciplinárnu vedeckú konferenciu *Imrich Kotvan (1910 – 1984), rodák z Trnovca pri Holíči*. Konferenciu sme museli kvôli epidémii COVID-19 preložiť z mája na 26. septembra 2020 a potom nakoniec zrušiť. Z dotácie sme čerpali len 70,00 €, a to na už vytlačené pozvánky.

PhDr. Eva Frimmová, DrSc.

Sekcia pre hospodárske a sociálne dejiny

Správa o činnosti v roku 2020

Z našich naplánovaných podujatí na rok 2020 sme uskutočnili len vedeckú konferenciu s názvom *Argenti fodina 2020. História baníctva a metalurgie v európskom priestore*. Na organizáciu podujatia sme použili dotáciu od SHS. Konferencia sa uskutočnila v dňoch 9. – 10. septembra 2020 v Banskej Štiavnici. Podujatie zorganizovala naša sekcia v spolupráci so

Slovenským banským múzeom, Ľubietovským baníckym spolkom OZ Ľibetha a mestom Banská Štiavnica.

Ide o jednu z mála konferencií, ktorá sa v roku 2020 uskutočnila klasickou prezenčnou formou. V lete a ešte aj začiatkom septembra totižto situácia v súvislosti s koronou vyzerala ešte optimisticky a len málo ľudí si myslelo, že príde tvrdá druhá vlna. Konferencia sa uskutočnila na Starom zámku v Banskej Štiavnici v priestoroch Slovenského banského múzea (ďalej len SBM). Prvým odborným príspevkom bol referát vedúceho oddelenia geológie SBM Petra Jancsyho o mineráloch v Ľubietovej. Nasledoval príspevok Adriána Nemerguta (Archeologický ústav SAV) o využívaní surovín pre štiepanú kamennú industriu v staršej a strednej dobe kamennej na hornej Nitre. Autor v príspevku zdôraznil, že región hornej Oravy je známy svojou hustou koncentráciou neskoropaleolitických a mezolitických lokalít. Toto osídlenie jednoznačne súvisí s posunom loveckých skupín z Poľska. Poukazujú na to jednak výsledky typologickej analýzy kolekcie štiepanej kamennej industrie, ale predovšetkým ich surovinové zloženie. Nasledoval príspevok Ivana Chebena a Michala Chebena (obaja Archeologický ústav SAV) o surovinách ako prostriedkoch kontaktov medzi kultúrami v období neolitu. Štvrtým referujúcim bol Richard Kaňa (Slovenská banská s.r.o., Hodruša Hámre). Vo svojom príspevku osvetlil históriu ťažby drahokovovo-polymetalických rúd v rudnom rajóne Lavrion (Grécko). Autor predstavil množstvo zachovaných antických ale aj novodobých montánných technických pamiatok z predmetného regiónu. Počiatky tamjšieho baníctva zameraného na striebro a olovo siahajú až do obdobia viac ako 3000 rokov p.n.l. O spolupráci archeológa a mineralóga pri analýzach niektorých nálezov z Banskej Štiavnice informovali archeológ Jozef Labuda (SBM) a mineralógovia Ivan Holický a Patrik Konečný (Štátny geologický ústav Dionýza Štúra). Archeologická sekcia referátov pokračovala príspevkom známeho odborníka na numizmatiku Jána Hunku (Archeologický ústav SAV) a archeológa Jozefa Labudu (SBM) o zaujímavom olovenom predmete z Glanzenbergu pri Banskej Štiavnici, ktorý bol nájdený počas výskumov Slovenského banského múzea v roku 2019. Nasledovala obedová prestávka, počas ktorej si účastníci konferencie mohli prezrieť posterovú prezentáciu autorského kolektívu z Krajského pamiatkového úradu v Banskej Bystrici (Martin Miňo – Monika Fratričová – Zdenko Rusko) o výsledkoch krajinno-archeologického plošného nedeštruktívneho prieskumu v jadrovom území lokality UNESCO Banská Štiavnica a okolie.

Po prestávke pokračovala konferencia príspevkom Miroslava Lukáča (Múzeum Andreja Sládkoviča, Krupina) o problematike patrocínií stredovekých farských kostolov historického dekanátu Krupina (Krupina, Babiná, Dobrá Niva, Sása). Martin Štefánik (Historický ústav

SAV) sa zaoberal donáciou stredoslovenských banských miest kráľovnej Barbore od kráľa Žigmunda Luxemburského z roku 1424. Rozobral účel tejto donácie a podrobne sa zaoberal jej rôznymi aspektami. Marián Žabenský (FF UKF Nitra) informoval o výskumoch stredovekého baníctva v okolí Nitrianskeho Pravna. Známy jazykovedec Pavol Žigo (Jazykovedný ústav Ľ. Štúra, SAV) analyzoval kultúrne varianty jazyka v Knihe Kromrichtrov. Príspevok sa zaoberal charakteristikou jazyka staršej písomnej pamiatky (Poriadok čiže reguly baníckej mládeže v Novej Bani), ktorá dokazuje vplyv viacerých historických, areálových a sociálnych vplyvov na formovanie štýlov verejného styku v baníckom prostredí. Miroslav Kamenický (PdF UK Bratislava) predniesol príspevok o cestopisoch z 18. storočia informujúcich o stredoslovenskej banskej oblasti. Peter Roth (AA TERRA ANTOQUA) informoval o málo známom baníctve na severe Spiša. Historik zo Slovenského banského múzea v Banskej Štiavnici Daniel Harvan priblížil prítomným knihy návštev z banskoštiavnických baní v zbierke Slovenského banského múzea. Lujza Mária Javorková predniesla príspevok o dynamike jazykovej situácie a strate nemeckého jazyka v Banskej Štiavnici po druhej svetovej vojne. Adriana Matejková (SBM) informovala o dokumentácii banskej a hutníckej činnosti na Slovensku vo fotoarchíve Slovenského banského múzea v Banskej Štiavnici. Etnologička zo Slovenského banského múzea v Banskej Štiavnici Zuzana Denková priblížila prítomným kolekciu ošliadrov v zbierke Slovenského banského múzea. Denková vo svojom príspevku konštatovala, že ošliadre sú súčasťou baníckeho odevu od stredoveku. Najprv odevu pracovného, neskôr aj formálneho, t.j. stavovskej uniformy banských úradníkov, ktorej vzhľad upravovali legislatívne predpisy. Vyrábali sa z kože i textilu a ich dôležitým estetickým i symbolickým prvkom bola kovová pracka ozdobená baníckym znakom. V minulosti mali ošliadre významný symbolický rozmer, ich verejné odpásanie znamenalo vylúčenie z baníckeho stavu. Rokovanie konferencie uzavrel príspevok archeológia Martina Kvietka (MIDLAND ADVENTURE) s poetickým názvom Hurá LIDAR! Autor informoval o možnostiach využitia Lidaru pri výskume montánnej krajiny. Technológia LIDAR (Light Detection and Ranging) umožňuje diaľkový prieskum terénu pri mapovaní Slovenska. Súčasťou podujatia bola odborná exkurzia do Ľubietovej, známeho stredovekého medenorudného banského strediska a prehliadka gotického kostola v Čeríne. Slovenské banské múzeum pripravilo k podujatiu aj obrazový bulletin s krátkymi anotáciami príspevkov. V roku 2021 by mal byť tiež publikovaný zborník príspevkov, prednesených na konferencii.

Doc. PhDr. Miroslav Kamenický, CSc.

Správa o činnosti v roku 2020

Napriek obmedzeným možnostiam spoločenského kontaktu sekcia pokračovala v činnosti:

Prednáškové aktivity

HANULA, Matej: Slovensko na ceste k Trianonu. Prednáška pri príležitosti slávnostného otvorenia výstavy *Trianonská mierová zmluva 1920, Versaillský systém a Slovensko*. Múzeum Dušana Samuela Jurkoviča. Brezová pod Bradlom, 4. 6. 2020.

HANULA, Matej: Agrárny politik Ján Lichner do marca 1939. Prednáška na konferencii *Po kom je pomenovaná pešia zóna v Senci?* Organizátori: Mesto Senec, Mestské kultúrne stredisko – Mestské múzeum v Senci. Senec, 29. 9. 2020.

HANULA, Matej: Trianon, futbal a (česko)-slovensko-maďarské vzťahy. Prednáška na konferencii *Trianon v dokumentoch: Storočná história hraníc Slovenska*. Organizátori: Ministerstvo vnútra SR, Historický ústav SAV, Univerzitná knižnica v Bratislave. Bratislava

KAMENEC, Ivan: Stereotypy v slovenských dejinách. Prednáška na konferencii BHD *Príbeh slovenských dní*. Organizátor: Bratislavské Hanusove dni. Bratislava, 30. 9. 2020.

KAMENEC, Ivan: Holokaust ako historický a morálny problém. Vyžiadaná prednáška pre Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr Fakulty stredoeurópskych štúdií Univerzity Konštantína filozofa v Nitre. Nitra, 29. 1. 2020.

KÁZMEROVÁ, Ľubica: Premeny školstva na Slovensku v rokoch 1918 – 1945. Prednáška na konferencii *Dejiny školstva v Bratislavskej župe*. Organizátor: Bratislavský samosprávny kraj. Online, 19. 11. 2020.

Dejepisná olympiáda

Záujem mladých historikov zo základných a stredných škôl o Dejepisnú olympiádu (DO), na príprave ktorej sa aktívne podieľa sekcia neupadol ani v pandemickom roku. Vyhlasovateľovi súťaže MŠVVaŠ SR a hlavne organizátorom z Iuventy – Inštitútu slovenskej mládeže sa podarilo napriek problémom organizačne zabezpečiť 12. ročník súťaže. Členky sekcie, predsedníčka Celoslovenskej komisie DO Ľubica Kázmerová a členka komisie DO Daniela Kodajová, tak ako po minulé roky garantovali za HÚ SAV odbornosť súťažných testov a oponovali súťažné práce. Súťaž sa konala, pokiaľ to situácia dovoľovala, prezenčne a celoštátne kolo po prvý krát cez obrazovky – dištančne online. Uvedená skutočnosť kládla zvýšené nároky na udržaní kvality, ktorá bola napokon porovnateľná s predchádzajúcimi

prezenčnými ročníkmi súťaže. Všetkým však chýbal bezprostredný kontakt, možnosť navštíviť historické pamiatky toho ktorého miesta na Slovensku, kde sa inak súťaže konali.

PhDr. Ľubica Kázmerová, CSc.

Sekcia pre právne dejiny

Správa o činnosti v roku 2020

V roku 2020 Sekcii pre právne dejiny pri SHS, bohužiaľ, nepodarilo nadviazať na úspešný prednáškový cyklus z minulého roku. Dôvodom boli protipandemické obmedzenia, ktorých najprísnejšie formy sa prejavili v priebehov oboch semestrov roka 2020. Obmedzenia možnosti stretávania vystriedal už v októbri 2020 úplný zákaz verejných stretnutí a prednášok.

V roku 2020 tak ešte pred vypuknutím prvých obmedzení došlo aspoň k zorganizovaniu sekcií právnych dejín v rámci konferencie *Bratislavské právnické fórum* (6. – 7. 2020). Ak prvá sekcia bola zameraná na výskum právneho postavenia politických strán a okrem domácich vystupujúcich, vrátane členov Sekcie pre právne dejiny SHS, sa ich zúčastnili aj zahraniční diskutujúci (z Talianskej republiky), druhú právnohistorickú sekciu – aj za účasti našich členov – sme otvorili na tému historického vývoja súkromnoprávnej terminológie na Slovensku.

Na dlhý čas tak tieto aktivity skončili. 23. 10. 2020 však členovia Sekcie pre právne dejiny zorganizovali on-line konferenciu na tému „Vývoj vecných práv na Slovensku“, organizovanú prostredníctvom programu MS Teams. Využili sa tak v podstate už bohaté skúsenosti s organizáciou hromadných podujatí, prednášok a porád, ktoré sa stali od apríla 2020 samozrejmosťou. Táto pre väčšinu účastníkov historicky prvá on-line konferencia sa skončila v dynamickom štýle, s odprednášaním všetkých príspevkov a s diskusiou, aká je obvyklá aj pri obyčajných prednáškach. Do konferencie sa okrem členov sekcie zapojili aj kolegovia z iných katedier Právnickej fakulty Univerzity Komenského, a to konkrétne z Katedry teórie práva a sociálnych vied a z Katedry občianskeho práva.

Napriek nemožnosti stretávania sa osobne sa nakoniec vyskúšala aj online prednáška. Nápad k jej organizácii vyplynul z potrieb študentov prvého ročníka študijného programu právo, ktorí realizujú výučbu výlučne a od prvého týždňa v online forme. Prvá pilotná prednáška, propagovaná výlučne medzi študentami 1. ročníka (prednášal doc. M. Lysý), sa venovala stručnému prehľadu vývoja štátnych symbolov na Slovensku v 20. storočí a následne aj otázke historických symbolov z hľadiska súčasného trestného práva. Záujem študentov doplniť si

bežné informácie z riadnych prednášok o akési doplnkové učivo azda aj predčil očakávania, preto sa na 25. 11. 2020 zorganizovala cez systém MS Teams prednáška doc. Lysého „Pozemky a stavby na Slovensku a superficiálna zásada? Historicko-právny prístup“. Vzhľadom k tomu, že účastníci tejto prednášky boli aj študenti prvého ročníka, ale aj kolegovia z Katedry právnych dejín a právnej komparatistiky PF UK, prednáška bola na pomedzí podrobnej analýzy vývoja superficiálnej zásady na Slovensku, avšak zároveň boli súčasťou tejto prednášky výsledky najnovšej analýzy stredovekých a novovekých zákonov uhorského snemu.

Všetky akcie Sekcie pre právne dejiny sa podarilo organizovať bez využívania finančných prostriedkov SHS, a to buď prostredníctvom grantov, alebo sa dali organizovať bez priamych nákladov.

Doc. Mgr. Miroslav Lysý, PhD.

[Sekcia pre všeobecné dejiny](#)

Správa o činnosti v roku 2020

V roku 2020 sekcie neorganizovala podujatie s dotáciou od SHS.

Predseda sekcie mal niekoľko prednášok na vedeckých inštitúciách, najmä:

KŠIŇAN, Michal: Milan Rastislav Štefánik, Co-Founder of Czechoslovakia and Slovak National Hero. Online webinár organizovaný Katedrou slovenských dejín a kultúry Univerzity Ottawa a Slovenskou ambasádou v Ottawe, 26. 10. 2020

KŠIŇAN, Michal: Francúzi v Slovenskom národnom povstaní. Katedra romanistiky, FF, UK, Bratislava, 4. 3. 2020.

Okrem toho sa členovia sekcie sústredili hlavne na popularizáciu vedy.

Michal Kšiňan, MAS., PhD.

[Krúžok topolčianskych historikov \(regionálna sekcia SHS\)](#)

Správa o činnosti v roku 2020

Prednášky – cyklus prednášok

Prednášateľ	Dátum	Téma	Cieľová skupina	Počet
Mgr. Bohuš Sasko	19. 02. 2020	Vývoj názvov ulíc od najstarších čias po súčasnosť	Verejnosť	29
Mgr. Bohuš Sasko	23. 06. 2020	Susedské spory v Topoľčanoch za I. ČSR	Verejnosť	11
Mgr. Ondrej Godál	15. 07. 2020	Pivovarníctvo v topoľčianskom regióne	Verejnosť	14
Mgr. Ondrej Godál	03. 09. 2020	Oslobodenie topoľčianskeho regiónu	Verejnosť	27

Iné aktivity

- Spracovanie stručnej správy o činnosti KH v TO pre potreby SHS
- Príprava podkladov pre vytvorenie loga KH SHS v Topoľčanoch.

Členovia KH sa zúčastnili:

- na prezentácii Legiovľaku v Kremnici, 25. 07. a 26. 07. 2020
- na výstave Poklad Inkov na Bratislavskom hrade, 29. 07. 2020
- na exkurzii v Literárnom múzeu A. S. Puškina v Brodzanoch, 12. 08. 2020
- na exkurzii v Apponyiho knižnici v Oponiciach, 13. 08. 2020
- na seminári k 20. výročiu vyhlásenia časti Stummerovej ulice s areálom „Starej“ nemocnice v Topoľčanoch za pamiatkovú zónu, Topoľčany, 17. 09. 2020
- na prednáške Architektonický a stavebný vývoj mesta Topoľčany spojenej s prehliadkou mesta, prednášal Mgr. Peter Kršák, 19. 09. 2020
- na seminári k 100. výročiu založenia Tribečskej knižnice v Topoľčanoch, Topoľčany, 22. 09. 2020
- na výstave Štefánik – astronóm a diplomat, Tribečské osvetové stredisko v Topoľčanoch, 24. 09. 2020
- na prednáške PhDr. T. Lengyelovej Život na šľachtickom dvore v 16. a 17. storočí, 25. 09. 2020 v Literárnom múzeu A. S. Puškina v Brodzanoch.

PhDr. Katarína Beňová

Správa o činnosti v roku 2020

Workshop s názvom: V historikovej dielni

Dátum a miesto konania: 19. 9. 2020, areál Mestského parku Borina, Nitra

Usporiadateľ: Katedra histórie FF UKF v Nitre, Nitriansky spolok historikov, Slovenská historická spoločnosť pri SAV, Historický ústav SAV, HERODOTOS, o. z.

Stručný popis: Účelom podujatia s názvom „*Bud' svetlo!*“, bolo priblížiť cieľovej skupine – deťom vo veku od 5-15 rokov výrobu sviečok naprieč dejinami a využitie sviečok v živote človeka. Deti sa dozvedeli z akých materiálov sa sviečky v minulosti a dnes vyrábajú, z čoho sa robil knôt, koľko času trvalo, kým sa sviečka vyrobila a kde sa predávali. Zaujímavosťou sa tiež dozvedeli, ako sa sviečky využívali na meranie času v stredovekých kláštoroch.

Aktivita bola podporená zo zdrojov SHS sumou: 49,75 €.

Kufríková výstava – Nitra v rokoch 1939-1945

Dátum a miesto konania: Ponitrianske múzeum v Nitre, výstava je na objednanie stále k dispozícii

Usporiadateľ: Katedra histórie FF UKF v Nitre, Detské múzeum Severka, o. z., Nitriansky spolok historikov, Historický ústav Slovenskej akadémie vied, Slovenská historická spoločnosť

Stručný popis: Výstava je zameraná na priblíženie života obyvateľov Nitry a okolia v období druhej svetovej vojny. Kufríková výstava sa zameriava na dokumentáciu nariadení a vyhlášok, ktoré ovplyvňovali život majoritné i minoritného obyvateľstva, ako napríklad zmeny vo verejnom priestore, protizidovské nariadenia a propaganda, vzťah majority a štátu k maďarskej menšine, vzťah majority a štátu k rómskej menšine, zmeny v kultúrnej a socioekonomickej oblasti. K výstave boli vypracované aj texty v maďarskom jazyku: Palárik, Miroslav – Mikulášová, Alena – Hetényi, Martin. *Nyitra 1939 – 1945. (Nyitra története az iskolai oktatáshoz). Kiegészítő tananyagok az általános- és középiskolák számára.* Nitra 2021, na ktorých grafickú úpravu prispela Slovenská historická spoločnosť.

Aktivita bola podporená zo zdrojov SHS sumou 400 €.

Učiť sa nesúhlasit'/Historiana ako nástroj vyučovania dejepisu – webinár

Dátum a miesto konania: 24. 11. 2020, Filozofická fakulta UKF, Nitra

Usporiadateľ: Centre for Education & Innovations (CEDIN), Nitriansky spolok historikov, Katedra histórie FF UKF, Historický ústav Slovenskej akadémie vied, Slovenská historická spoločnosť

Stručný popis: Webinár bol určený pre študentov učiteľských aprobácií dejepis v kombinácii. Predstavené boli možnosti využitia internetovej stránky www.historiana.eu na vyučovacom procese, podľa predstáv pracovníka Centra pre edukáciu a inovácie, Mgr. Juraja Vargu, ktorý webinár viedol.

Doc. Mgr. Miroslav Palárik, PhD.

Spolok historikov v Ružomberku (regionálna sekcia SHS)

Správa o činnosti v roku 2020

V roku 2020 sme v Spolku historikov v Ružomberku pri SHS mali naplánované viaceré podujatia. V jarných a jesenných mesiacoch sa mali konať aktivity v rámci podujatia *Výlety do histórie* a na jeseň 2021 boli naplánované štyri prednášky hostí v rámci aktivity *Stretnutie s minulosťou*.

Vzhľadom na epidemiologickú situáciu a prerušenie spoločenských a voľnočasových aktivít sa nám podarilo zorganizovať len jedno podujatie *Stretnutie s históriou*. Dňa 28. septembra o 17.00 sa v Bjornosonovom dome organizovala prednáška a diskusia s doc. PhDr. Antonom Hruboňom, PhD. na tému: „*Vyčistíme tento Augiášov chliev*“. *Radikalizovanie Hlinkovej slovenskej ľudovej strany po roku 1918 a zrod slovenského fašizmu*. Na udalosti sa zúčastnilo viac ako dvadsať účastníkov. Hoci sme na mesiace október až december mali dohodnutých aj ďalších troch hostí, epidemiologické opatrenia žiaľ nedovolili podujatia zorganizovať.

Mgr. Ján Golian, PhD.

Spolok historikov stredoslovenských banských miest (regionálna sekcia SHS)

Správa o činnosti v roku 2020

Pre zložitú situáciu na území Slovenska v súvislosti s rozšírením epidémie koronavírusu nebolo možné v priebehu roku 2020 realizovať aktivity, ktoré mal Spolok historikov stredoslovenských banských miest naplánované. Realizovaná bola iba jedna náhradná aktivita. Na pôde katedry histórie Filozofickej fakulty UMB v Banskej Bystrici sa 3. novembra 2020 uskutočnil virtuálny workshop s názvom „Historické obrazové pramene, ich interpretácia, digitalizácia a sprístupňovanie v prostredí internetu“. Workshop súvisel s riešením projektu KEGA č. 009UMB-4/2020 s názvom „Pamäť mesta v historických obrazových prameňoch“. Jeho riešiteľmi sú traja členovia katedry histórie FF UMB, ktorí sú zároveň aj členmi Spolku historikov stredoslovenských banských miest. Workshopu sa zúčastnili študenti denného štúdia odboru história, ktorí sa zapojili do riešení úloh projektu ako dobrovoľníci. Cieľom workshopu bolo študentom priblížiť podobu a kategórie obrazových prameňov, ako aj ich historicko-informačný význam pre poznanie minulosti. Prezentované boli aj spôsoby digitalizácie a sprístupňovania obrazových prameňov v prostredí internetu.

Z pridelenej dotácie *Slovenskej historickej spoločnosti* vo výške 80 € bol zakúpený pevný disk (harddisk) pre potreby archivovania digitalizovaných obrazových prameňov, keďže riešitelia grantu už pristúpili k digitalizácii jednej zbierky pohľadníc a k sprístupňovaniu digitalizátov na internete.

Niektoré podujatia, naplánované našou regionálnou sekciou v roku 2020, budú realizované v priebehu roku 2021.

Patrik Kunec, PhD.

Tyrnavia — spolok trnavských historikov (regionálna sekcia SHS)

Správa o činnosti v roku 2020

Z dôvodu šírenia epidémie COVID-19 a zavedeným hygienickým opatreniam sa ani jedno zo štyroch plánovaných podujatí (prednáška: *Dieťa medzivojnového Slovenska – úvod do verejnej starostlivosti o deti a mládež a ich inštitucionálna základňa*; prezentácia: *Prezentácia knižných novinek*; vedecká konferencia: *Kultúrne dedičstvo Trnavského samosprávneho kraja*; kolokvium: *Trnavská univerzita – proti prúdu času*) neuskutočnilo.

PhDr. Henrieta Žažová, PhD.

Udelenie Plakiet Slovenskej historickej spoločnosti

V októbri roku 2020 Výbor SHS na návrh svojich členov schválil šiestich kandidátov na udelenie ocenenia Plaketa SHS (jeden kandidát navrhnutý na ocenenie *in memoriam*). Hlasovaním *per rollam* členovia výboru takmer jednohlasne schválili udelenie Plakety SHS všetkým šiestim nominovaným osobnostiam. V kategórii „za mimoriadny prínos k rozvoju Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV a slovenskej historiografii“ získali ocenenie:

PhDr. Viliam Čičaj, CSc.

prof. PhDr. Jozef Novák, DrSc.

prof. PhDr. Vincent Sedlák, CSc., in memoriam

PhDr. Milan Šišmiš, st.

prof. PhDr. Ladislav Tajták, CSc.

V kategórii „zahraničný autor, zaoberajúci sa výskumom slovenských dejín“ získal Plaketu SHS prof. Dr. László Szarka, CSc. (Maďarsko).

Pre nepriaznivú epidemickú situáciu boli oceneným (v prípade profesora V. Sedláka jeho rodinným príbuzným) v priebehu roku 2021 zaslané Plakety SHS poštou.

Laudácia venované nositeľom Plakety Slovenskej historickej spoločnosti

Laudácia na dr. Viliama Čičaja

PhDr. Viliam Čičaj, PhD. je vedúcim vedeckým pracovníkom Historického ústavu SAV a patrí medzi popredných odborníkov na obdobie dejín novoveku. Je spoluautorom viacerých základných syntéz dejín Slovenska a autorom množstva publikácií, ktoré boli vydané doma a v zahraničí, ako aj množstva vedeckých štúdií a článkov. Venoval a venuje sa dejinám Slovenska všeobecne s prihliadnutím na jeho kultúrny vývoj, no dlhodobo je známy práve výskumom knižnej kultúry, problematiky historických cestopisov týkajúcich sa územia Slovenska, kultúry cestovania a formovania stereotypov v dejinách. Ako zodpovedný riešiteľ viacerých grantových úloh organizoval výskum oblastí dejín, ktoré neboli ešte spracované (procesy individualizácie, sociálnej disciplinizácie, premeny komunikačnej praxe, konfesionalizácia). Práve tu vo veľkej miere otvoril mnohé nové historické výskumné smery, badané

v zahraničných historiografiách a načrtol ich využitie v domácich podmienkach. Určite sem môžeme zaradiť jeho viaceré práce zamerané k problematike dejín každodenného života. Je spoluautorom a vedúcim chronologických častí, autorom hesiel mnohých populárno-vedeckých a encyklopedických publikácií (Kronika Slovenska, Ottov historický atlas Slovensko, Slovensko A-Ž, Encyklopédia Beliana a iné). Dve volebné obdobia bol predsedom a podpredsedom Komisie VEGA č. 10 pre historické vedy a vedy o spoločnosti, členom vedeckých rád základných výskumných inštitúcií (Historický ústav SAV, Národná knižnica, Vojenský historický ústav MO SR, Archívnej vedeckej rady MV SR), a celoslovenskej oborovej komisie na obhajobu dizertačných prác pre slovenské dejiny. V súčasnosti je členom Rady pre humanitné vedy Agentúry na podporu výskumu s vývoja. Bol dlhoročným predsedom Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV, predsedom a podpredsedom Slovenskej komisie CIHEC (Commission Internationale d'Histoire Ecclésiastique Comparée) a členom Česko-slovenskej komisie historikov. V súčasnosti je zodpovedným riešiteľom projektu Syntézy novovekých dejín, ktorého cieľom je moderné spracovanie novovekých dejín Slovenska s prihliadnutím na domáce výskumy obdobia novoveku, európsku a svetovú historiografiu a zohľadnením zvláštností stredoeurópskeho priestoru.

Dr. Viliam Čičaj výrazným spôsobom zasiahol do vývoja slovenskej historiografie ako erudovaný odborník, ktorý svojou prácou otváral dvere k užšej spolupráci medzi rakúskou a maďarskou historiografiou. Svojou činnosťou v rámci SHS zvyrazňoval postavenie slovenskej historickej vedy v očiach odbornej aj laickej verejnosti. Jeho aspiranti a doktorandi zostali aj naďalej vedecky činní a patria k významným odborníkom v rôznych vedeckých inštitúciách.

Mgr. Diana Duchoňová, PhD.

Historický ústav Slovenskej akadémie vied v Bratislave

Laudácio na prof. PhDr. Jozefa Nováka, DrSc.

Noctuas Athenas afferre (Nosiť sovy do Atén) - takéto lakonické konštatovanie by sa nám určite vynorilo v mysli pri čítaní akokoľvek brilantne zostaveného *laudatia*, zdôvodňujúceho udelenie *Plakety Slovenskej historickej spoločnosti* profesorovi Jozefovi Novákovi, DrSc. Profesor

Novák je totiž, bezpochyby, v odbornej historickej verejnosti natoľko známou osobnosťou, že oprávnenosť tohto jeho ohodnotenia je nespochybniteľná, je zbytočné ju zdôvodňovať či obhajovať a skôr sa natíska oprávnená otázka, prečo k tomu došlo až teraz. Najjednoduchšou odpoveďou by bolo, že je to pri príležitosti jeho významného životného jubilea - 90. narodenín, ale takýmto zdôvodnením by sme ochudobnili význam osobnosti profesora Nováka a jeho diela a vlastne devalvovali aj samotné udelené ocenenie. Ak chceme nájsť ten pravý, skutočný dôvod, musíme si totiž zodpovedať túto základnú otázku: *Koho Slovenská historická spoločnosť vlastne oceňuje?* Profesor Novák je totiž prienikom troch podstatných entít – vedca, učiteľa a človeka – humanistu. Táto trojjedinosť je výnimočná, no nie je ani mystická a nie je ani nepochopiteľná. Problém sa však objavuje pri pokuse chcieť vysvetliť každú z týchto podstát jednotlivo – sú totiž navzájom prepojené a podmieňujúce sa. Oddeliť hociktorú z nich a interpretovať ju zvlášť by spôsobilo skreslenie a deformáciu osobnostného profilu profesora Nováka. Funkčnosť tejto triády potvrdzuje životný (tak profesijný ako aj osobný) príbeh profesora Jozefa Nováka., ktorý je bytostne spätý s jeho jediným a celoživotným pracoviskom, dnešnou Katedrou archívnictva a PVH Filozofickej fakulty UK v Bratislave.

Život každého človeka prebieha v čase a v priestore, vo vzájomnej interakcii s inými ľuďmi a v konkrétnom historickom kontexte. Osobný príbeh profesora Nováka má, paradoxne, viacero východísk bodov. Sú to jednak rodné Vrútky, potom gymnaziálny Trenčín a napokon univerzitná Bratislava. Každé z týchto miest ho istým spôsobom formovalo. Novákova osobnosť sa utvárala tak v prostredí rodiny ako aj študentskej komunity v piaristickom gymnáziu i na filozofickej fakulte a určite aj pod vplyvom jeho kolegov a priateľov. Počiatky budúceho vedca Jozefa Nováka iniciovali trenčianski gymnaziálni profesori Jozef Branecký a Štefan Pozdišovský a do sveta archívnictva, historiografie a predovšetkým pomocných vied historických, ho voviedol profesor Alexander Húščava. Všetci títo, najmä však profesor Húščava, ovplyvnili aj jeho profesijnú voľbu a tak sa napokon Jozef Novák stal roku 1954 vysokoškolským učiteľom. Na filozofickej fakulte vyučoval neuveriteľných 56 rokov!

Pedagogické pôsobenie na odbore *archívnictvo* zosúladiť so svojou vedeckou profiláciou v pomocných vedách historických. Hoci ako začínajúci učiteľ musel na personálne nepočetnom pracovisku pokrývať viacero pomocnovednohistorických disciplín, napokon sa zameral najmä na tri z nich: heraldiku, sfragistiku a genealógiu. Tieto disciplíny sa vo vtedajšej spoločnosti nevelmi cenili, boli poznamenané aj neprajným ideologickým biľagom. Jozef Novák svojou celoživotnou profesijnou činnosťou položil pevné základy vedeckého štúdia týchto disciplín a uviedol ich do slovenskej historiografie. Najviac sa venoval heraldike, v ktorej okrem histórie

heraldických prameňov oceňoval aj ich estetickú zložku – výtvarné stvárnenie erbov. Dnes je heraldika určite najpútavejšou a najznámejšou pomocnou vedou historickou a to aj v laickej verejnosti. Má to však aj svoj rub – táto krásna disciplína je často komerčne exploatovaná a zneužívaná. Proti tomu profesor Novák vždy dôrazne vystupoval a takéto konanie (žiaľ, časté aj v odbornej societe) jednoznačne odmietal a odsudzoval. Novákov podiel na rozvoji troch spomenutých pomocných vied historických je tak zásadný, že je úplne odôvodnené a legitímne hovoriť o heraldike, sfragistike a aj genealógii *pred a po Novákovi*, ba dokonca pri heraldike sa už zaviedlo označenie *Novákova heraldická škola*. Niektorí by sa snád' mohol sarkasticky spýtať, či by sa bez profesora Nováka tieto disciplíny na Slovensku vôbec nepestovali, či by sme o nich nič nevedeli – isteže by boli v historickej obci známe a určite by sa v nich aj bádalo, ale rozhodne by neboli na takej úrovni, na akej sú dnes! Nijako nepodceňujem výsledky práce kolegov, ktorí sa dnes týmto pomocným vedám historickým venujú a sú už známi aj úspešní – napokon, mnohí z nich sú Novákovými žiakmi -, ale určite sami priznajú, že mali na čom budovať, z čoho vychádzať, že stoja – obrazne povedané – *na pleciach obra* (čo je, vzhľadom na fyzické dispozície pána profesora, trochu paradoxné)! Neodmysliteľný je aj etický a morálny rozmer vedeckej činnosti, na ktorý profesor Novák vždy upozorňoval a príkladne ho rešpektoval vo svojom vedeckom a najmä pedagogickom pôsobení. Nedodržiavanie etiky vedeckej práce a najmä dnes tak rozšírené plagiátorstvo považoval za amorálne a odsúdeniahodné.

Všetky svoje pedagogické a vedecké aktivity profesor Novák zamerl na výchovu a odbornú formáciu študentov archívniectva. Tento *obdivuhodný odbor*, ako ho pán profesor nazval vo svojich publikovaných pamätiach, bol v časoch Novákovho univerzitného štúdia archívniectva (patrí k jeho prvým absolventom) vo verejnosti málo známym. To, že dnes je archívniectvo vskutku renomovaným odborom a že sa od svojho vzniku roku 1950 až doposiaľ kontinuálne študuje na Filozofickej fakulte UK v Bratislave, je určite najmä zásluhou profesora Nováka. Na toto štúdium sa často hlásili a hlásia aj uchádzači, ktorí o zvolenom odbore nemajú úplne presné informácie, ba niekedy ani predstavu, no časom ich archívniectva obvykle bytostne zaujme a to tak, že sú dokonca odhodlaní sa mu aj profesijne venovať (a to napriek nie najlákavejším podmienkam – najmä finančným – na archívnych pracoviskách). Profesor Novák dokázal študentov pre archívniectvo nadchnúť, vedel upozorniť na jeho skryté pôvaby, zdôrazňoval príťažlivosť objavovania a dôverného spoznávania minulosti z archívnych prameňov. Archivársku societu učil uvedomeniu si svojich kvalít, svojej profesijnej hrdosti. *Archivári sú stav!*, vyhlasoval. Nechýbala mu však ani pokora, keď porovnával povolanie archivára a jeho

miesto v historiografii s *druhými husľami v orchestri, bez ktorých to ale nejde!* Výchova niekoľkých generácií univerzitne vzdelaných archivárov a následný kvalitatívny vzrast a rozvoj slovenského archívniectva patrí tiež k výsledkom celoživotnej pedagogickej práce pána profesora. Patrí k tým, ktorých profesor Novák naučil mať rád archívy a prácu archivára a bol by som naozaj rád, keby sa nám na našej (a stále aj jeho!) katedre darilo takto oduševňovať nových adeptov archívneho štúdia.

Rádus pôsobenia profesora Jozefa Nováka nebol limitovaný univerzitnými učebňami a historickými študijnými odbormi (pripomínam, že neprednášal len archivárom, ale aj historikom, knihovedcom a umenovedcom). Dokumentuje to predovšetkým jeho pôsobenie v radoch Slovenskej historickej spoločnosti, kde dlhé roky viedol Sekciu archívniectva a PVH a organizoval každoročne vynikajúce vedecké konferencie (striedavo z problematiky PVH a archívniectva). SHS ocenila jeho činnosť udelením statusu čestného člena spoločnosti pri príležitosti profesorovho životného jubilea roku 2010. Sami členovia sekcie si ho zvolili za svojho čestného predsedu. Profesor Novák je takisto zakladateľom Slovenskej genealogickej a heraldickej spoločnosti, ktorej bol dlhoročným predsedom. Je takisto členom Spoločnosti slovenských archivárov od jej založenia a dnes je jej čestným členom.

Profesor Jozef Novák žije a tvorí v konkrétnom historickom kontexte, nie je uzavretý v slonovinovej veži, nie je oddelený od spoločenského života svojej doby, je *zoon politicon*. Nikdy netajil svoje občianske demokratické postoje a vernosť etickým a morálnym normám neobmedzoval len na vedeckú sféru. Určite nebol a nie je kabinetným vedcom a nie je ani nespoľočenským tvorom. Vždy presadzoval diskusiu, hovoril o problémoch a javoch tak vedeckého ako aj spoločenského života. Debaty s profesorom Novákom boli a sú inšpiratívne, svoj názor hovorí obvykle priamo a otvorene, no nie so zámerom ublížiť, skôr poradiť a usmerniť. Pán profesor bol a je taktný a korektný, čo pri jeho temperamente nie je tak jednoduché – je totiž značne emotívny. Ak sa ale občas zmýli, či svoje expozé nezvládne umierniť, nasleduje obvykle jeho jednoduché, no úprimné ospravedlnenie – *Omlúvam sa!* Ale za niektorými svojimi súdmi si pevne stojí – vtedy, keď sa stretne s bezcharakternosťou, oportunizmom a skrivodlivosťou. Tí, čo ho poznajú, vedia aj o jeho silnom sociálnom cítení a schopnosti vžiť sa do problémov druhých a – ak im nemôže pomôcť – tak aspoň súcitiť s nimi. Nováka – človeka spoznával každý študent archívniectva už od prvej prednášky. Profesor svojich žiakov vnímal (a stále vníma) ako skutočných kolegov. Nebol to prejav falošného populistického bratania sa, ale osobného presvedčenia. Študentom odovzdával veľa, ale vedel, že kontakt s nimi obohacuje aj jeho samého. Svojich poslucháčov vystríhal pre *fachidiotizmom*,

nechcel, aby nepoznali nič iné len problematiku študovaného odboru, podnecoval ich k vnímavosti a účasti na spoločenskom a kultúrnom živote. (Ak by sa niekto nazdával, že to bola zbytočne vynaložené úsilie, odporúčam mu zúčastniť sa na Archívnych dňoch v SR – tak na odbornej ako aj na spoločenskej časti tohto celoslovenského stretnutia archivárov.)

Verím, že som čitateľov týchto riadkov presvedčil o rôznorodosti a zároveň komplexnosti osobnosti profesora Jozefa Nováka. Poverenie výboru SHS napísať laudatio pri udelení ocenenia profesora Nováka plaketou spoločnosti som vnímal ako poctu ale zároveň aj ako isté bremeno. Koho by nepotešilo, že môže napísať o svojom učiteľovi (a hlásiť sa tak za jeho žiaka!), kolegovi a osobne blízkom človeku! No bol tu aj znepokojivý pocit neistoty – je možné ešte o pánovi profesorovi povedať niečo, čo by nebolo verejne známe, nájsť nové informácie, pozrieť sa naňho inak?! Prekvapilo ma, že môj učiteľ ma aj po všetkých tých spoločne prežitých rokoch dokáže stále inšpirovať a že sa môžem o ňom opäť niečo nové dozvedať. Nechcel som napísať chválospev, ale priniesť svedectvo, poskytnúť svoj pohľad. Ocenenie SHS nie je prvým (a verím ani posledným) verejným uznaním vedca a vysokoškolského učiteľa profesora Jozefa Nováka. My, jeho žiaci, kolegovia a priatelia nemáme možnosť udeliť mu svoje vlastné plakety, medaily či rady. Možno ho snád' poteší, že svoj vzťah k nemu vyjadrujeme netradične, ale o to viac úprimne tým, ako o ňom hovoríme – pre nás je to (a vždy bol) *naš pán profesor* alebo dôvernejšie *naš Jóži!*

Doc. PhDr. Juraj Roháč, CSc.

Katedra archívniectva a pomocných vied historických Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave

Profesor Jozef Novák

Laudácio na profesora Vincenta Sedláka

Koncom minulého roka sme si pripomenuli nedožitú 90. výročie narodenia popredného slovenského historika, prof. PhDr. Vincenta Sedláka, CSc., človeka, ktorý svojím dielom významnou mierou prispel k rozvoju slovenskej medievistiky, historickej onomastiky a k realizácii nadčasového projektu vydávania stredovekých prameňov k dejinám Slovenska.

Vincent Sedlák sa narodil 2. decembra 1930 v Krakovanoch, v roľníckej obci neďaleko Piešťan, známej dodnes svojimi živými folklórnymi tradíciami. Bol synom Valentína Sedláka a Anny, rodenej Blaškovej. Rodičia ho viedli od malička k viere, pravde a citu pre spravodlivosť, ktorú prejavoval po celý svoj život. Po absolvovaní základnej školy v rodnej obci a gymnázia v Piešťanoch nastúpil na vysokoškolské štúdium v odbore latinčina-história na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Latinčina mu učarovala zaiste už na gymnáziu a sprevádzala ho potom po celú jeho vedeckú kariéru. Stojí za zmienku, že profesorom latinčiny bol aj jeho príbuzný, Gašpar Sedlák. Štúdium ukončil ako 23-ročný. Kvôli ideologickým dôvodom však nemohol začať kariéru stredoškolského profesora. Po absolvovaní dvojročnej základnej vojenskej služby nastúpil v roku 1955 do formujúceho sa Historického ústavu SAV, kde pracoval dlhých 45 rokov. Hneď na začiatku svojho pôsobenia v tejto inštitúcii mu pripadla

úloha realizácie projektu vydávania stredovekých prameňov k slovenským dejinám. Pre tento cieľ získal aj svojho budúceho dlhoročného kolegu, Richarda Marsinu, dovtedy zamestnaného v Štátnom ústrednom archíve (dnes Slovenský národný archív), ktorý sa v tom čase podieľal na vydávaní edície urbárov a mal spomedzi ostatných medievistov azda najlepšie predpoklady podujat' sa na stanovenú náročnú úlohu. Obaja kolegovia a vzápätí aj dobrí priatelia sa pustili do rozsiahlej heuristiky prameňov, predovšetkým vo vtedajšom Maďarskom krajinskom archíve v Budapešti, ale aj vo Vatikánskom tajnom archíve a ďalších archívnych inštitúciách. Vďaka Sedlákovej iniciatíve sa v Historickom ústave SAV vybudovala zbierka stredovekých listín, z ktorej potom dlhé roky, až po zdigitalizovanie stredovekého listinného materiálu Maďarským národným archívom, čerpali ďalší historici zaoberajúci sa slovenským stredovekými dejinami. Významnou pomocou v edičnej práci V. Sedláka bola existencia Výskumnej pobočky v Budapešti zriadenej medzinárodnou dohodou s Maďarskou akadémiou vied za účelom štúdia a fotografovania listinných prameňov. Sedlák bol niekoľko rokov vedúcim tohto výskumného pracoviska ČSAV a tiež vedúcim dokumentačného oddelenia HÚ SAV.

Sedlák si s Marsinom rozdelili prácu na vydávaní stredovekých listín k územiu Slovenska tak, že najstaršie obdobie do roku 1260 mal spracovať vo forme diplomatára Marsina, kým Sedlákovu pripadla úloha edície listín od roku 1301. Pre narastajúcu početnosť listinného materiálu ho musel spracovať formou registov, čo je ešte náročnejšia úloha ako edícia diplomatára, ale pre erudovaného odborníka v latinskom jazyku, akým profesor Sedlák nepochybne bol, táto úloha neznamenal žiaden problém. Prvý diel registára („*Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae, 1301-1314*“) pripravil na vydanie už v prvej polovici 70. rokov. Z rôznych dôvodov vyšiel až v roku 1980. Druhý zväzok Slovenského registára publikujúci listiny z rokov 1315-1323 vyšiel v roku 1987. Sedlák mal spracovaný aj materiál do tretieho zväzku registára, no nešťastnou náhodou sa stalo, že všetky údaje uložené v počítači sa spálením disku stratili a tak k vydaniu tretieho dielu už nedošlo. Nebyť tejto patálie, mali by sme k dispozícii ďalší zväzok Slovenského registára, ktorý by historikom určite uľahčil prácu s prameňmi. Každopádne, oba zväzky predstavujú moderné edície, ktoré sa stali pramenným fundamentom slovenskej medievistiky. Dodnes čakajú na svojho pokračovateľa. Aj to svedčí o tom, akú neoceniteľnú prácu profesor Sedlák odvodol. Tento druh práce si okrem odborných znalostí vyžaduje aj veľkú dávku trpezlivosti a vytrvalosti, čo je v dnešnej dobe takmer zabudnutá devíza.

Popri práci na registári pracoval Sedlák aj na svojej kandidátskej práci *Osídlenie Bratislavskej stolice do roku 1300*, ktorú obhájil v roku 1964 a získal ňou titul kandidáta vied. Práca, žiaľ,

zostala v rukopise, autor ju totiž plánoval chronologicky doviesť až na koniec stredoveku. K tomu sa však už nedostal. Napriek tomu ju ako cenný zdroj informácií využívajú dodnes mnohí historici. Dejiny osídlenia, či onomastika alebo historická toponymia a geografia boli ďalšími odvetviami histórie, ktorým sa okrem edičnej činnosti V. Sedlák zaoberal. Hoci pochádzal z bývalej Nitrianskej stolice, skúmal predovšetkým dejiny osídlenia Bratislavskej stolice. Ved' v Bratislave prežil väčšiu časť svojho života. Sedlák si však tiež uvedomoval, že Bratislava a okolie boli dôležité pre začiatky slovenského osídlenia v tejto oblasti a jeho kontinuitu. Zaujímal ho v tejto súvislosti hlavne Žitný ostrov, kde hľadal a aj úspešne nachádzal pôvodnú slovenskosť. V 90. rokoch stál na čele grantového projektu stredovekého osídlenia Slovenska, ktorého výsledky vyšli v zborníku *Beiträge zur ältesten Besiedlung der Slowakei*. Sedlák bol jeho editorom a uverejnil v ňom rozsiahly príspevok venujúci sa najstaršiemu slovenskému osídleniu na území Bratislavského komitátu (*Die älteste Besiedlung des Komitates Bratislava*). Dôležitou témou jeho vedeckého výskumu bolo zisťovanie pôvodného slovenského sídliskového areálu a skúmanie slovanského a slovenského v najstarších dejinách Slovenska. S tým súvisí aj autorovo skúmanie nemadžarských vplyvov v začiatkoch uhorského štátu. Okrem toho, Sedláka zaujali viaceré neznáme otázky slovenských stredovekých dejín, akými boli svojrázne inštitúcie bána, jobagiónov alebo tzv. szolgagyőr, ktorých funkciu a pôvod sa vo svojich štúdiách pokúšal vysvetliť.

V. Sedlák bol vedcom, ktorý pracoval systematicky a trpezlivo. Poctivý výskum bol základ jeho historickej práce. Svoje závery mal podopreté prameňmi. Viedol si rozsiahlu kartotéku, ktorú používal ako pomôcku k svojmu výskumu. Využil ju skvele ako spoluautor trojzväzkového encyklopedického diela *Vlastivedný slovník obcí na Slovensku* (1977-1978). Pre túto miestopisnú syntézu vypracoval zoznam najstarších názvov obcí a ich variantov. Pre obce bola táto syntéza prameňom informácií, z ktorého čerpali údaje pre oslavy výročí prvých písomných zmienok. Na základe týchto listinných zmienok potom vypracoval podklady k mapám *Osídlenie Bratislavy a okolia do polovice 13. storočia* a *Osídlenie juhozápadného Slovenska 1250-1450*, ktoré boli súčasťou *Atlasu Slovenskej socialistickej republiky*, spoločného vedeckého projektu SAV a Slovenského ústavu geodézie a kartografie (1980).

Sedlák bol zásadovým človekom, ktorý počas života neohýbal chrbát a neprevracal kabát podľa toho, z akej strany fúkal vietor. V časoch socializmu nebol nikdy členom komunistickej strany, nezaprel svoju vieru a ani pevné mravné zásady. Po zmene režimu v osemdesiatom deviatom a nástupe demokracie ho kolegovia pri Historickom ústave nie náhodou zvolili za predsedu miestnej rehabilitačnej komisie. Jej cieľom bolo rehabilitovať kolegov, ktorí boli v časoch tzv. normalizácie prinútení z politických dôvodov ústav opustiť. Aj vďaka jeho príspevku sa mohol

vrátiť na ústav jeho dlhoročný kolega R. Marsina. Dôležitou súčasťou Sedlákovho historického výskumu bola spolupráca s archeológmi a jazykovedcami. V. Sedlák bol podpredsedom Slovenského komitétu slavistov. Bol členom redakčnej rady interdisciplinárneho časopisu *Slavica Slovaca*. Vystupoval tiež aktívne na medzinárodných kongresoch slavistov.

Dôležitou zložkou jeho práce boli aj aktivity v Matici slovenskej. Po tom, ako odišiel v 90. rokoch z Historického ústavu SAV, pôsobil istú dobu spolu s kolegom R. Marsinom v Historickom ústave Matice slovenskej. Sedlák bol človekom s hlbokým národným cítením. Aj napriek tomu, že tento cit sa stal v dnešnej dobe u niektorých predmetom zosmiešňovania, zostal vždy hrdým Slovákom a pravým vlastencom, ktorý pre národ aj niečo urobil. K jeho významným edičným počinom možno rátať aj vydanie známej apológie Slovákov od dubnického farára Jána Baltazára Magina: *Obrana slávnej župy Trenčianskej a mesta tohože mena*. Dielo vyšlo v roku 2002 v Matici slovenskej a okrem latinského textu obsahuje slovenský preklad od jeho strýka, Gašpara Sedláka, profesora latinčiny na gymnáziu v Piešťanoch.

V rovnakom roku sa stal V. Sedlák editorom jedného zo zväzkov *Prameňov k dejinám Slovenska a Slovákov*. V edícii vydávanej Literárnym informačným centrom boli uverejňované v niekoľkých zväzkoch v slovenskom preklade pramene z jednotlivých historických období. Vo štvrtom zväzku nazvanom *Pod vládou anjouovských kráľov* pripravili historici B. Brezováková, J. Lukačka, J. Sopko a samotný V. Sedlák výber zhruba sto listín zo 14. storočia a ukážok z dvoch kroník.

Súčasťou profesionálneho profilu Vincenta Sedláka je aj jeho poradná a organizátorská činnosť. Odzrkadľovala jeho renomé a autoritu v odboroch histórie, na ktoré sa špecializoval. Niektoré jeho ocenenia sme už spomenuli. Okrem toho, Sedlák bol členom Komisie pre názvy obcí a miestnych častí pri Slovenskej národnej rade (1966-1971), rovnako tak aj členom Komisie pri Slovenskom úrade pre geodéziu a kartografiu, ďalej Slovenskej onomastickej komisie a Komisie pre dejiny Bratislavy. Patrí sem uviesť aj jeho členstvá v medzinárodných komisiách. Bol prvým podpredsedom odbornej komisie Vedeckého kolégia histórie ČSAV pre historickú geografiu. V rokoch 1990-1993 zastával zasa funkciu predsedu Česko-slovensko – maďarskej a v rokoch 1993-1996 Slovensko – maďarskej historickej komisie.

Začiatkom 90. rokov otvoril Sedlák novú kapitolu vo svojom profesionálnom živote. Stala sa ňou práca na univerzitnej pôde a pedagogická činnosť. V roku 1992 sa aktívne podieľal na založení Katedry histórie Trnavskej univerzity, ktorá patrila k fundamentálnym katedrám novej univerzity nadväzujúcej na dielo a odkaz jej predchodkyne z čias kardinála a arcibiskupa, Petra Pázmaňa. Sedlák tu vyučoval klasickú i stredovekú latinčinu a jeho obľúbenú onomastiku.

Študentom histórie pomáhal porozumieť textu a obsahu stredovekých listín, prednášal im o slovenskej toponýmii a vysvetľoval význam stredovekých historických pojmov. Svoju pedagogickú činnosť vykonával s láskou a zanietením. Jeho hodiny patrili k tým, na ktoré poslucháči spomínajú aj po dlhých rokoch. Viedol mnoho diplomových prác, pod svojim odborným dohľadom mal niekoľko doktorandov a celkovo sa zaslúžil o výchovu mnohých úspešných absolventov z radov mladej generácie slovenských medievistov. Sedlák sa na univerzite habilitoval a vzápätí aj inauguroval na profesora. Niekoľko rokov garantoval aj odbor klasických jazykov a istý čas pôsobil ako predseda akademického senátu Trnavskej univerzity.

Posledným veľkým dielom Vincenta Sedláka sa stala edícia významného stredovekého prameňa k uhorským (a aj slovenským) dejinám, ktorým je súpis pápežských desiatkov z 30. rokov 14. storočia (*Monumenta Vaticana Slovaciae. Tomus 1. Rationes collectorum pontificiorum in annis 1332–1337*, Trnava – Rím 2008). Vzniku tohto diela predchádzala myšlienka obnovenia Slovenského historického ústavu v Ríme, ktorý existoval už v 90. rokoch 20. storočia, no po nedostatočnej podpore zo strany štátu rýchlo zanikol. V roku 2004 bol pri Trnavskej univerzite zriadený nový „rímsky“ ústav ako jej osobitná vedecká inštitúcia. Samozrejme, že za touto myšlienkou stála osoba V. Sedláka a jeho priateľa R. Marsinu. Cieľom ústavu bolo organizovať systematicky vedený výskum vo Vatikánskom tajnom archíve a rozbehnúť vydanie prvých zväzkov novej edičnej série *Monumenta Vaticana Slovaciae*, ktorá mala publikovať stredoveký slovacikálny materiál tohto archívu vo forme moderných edícií. Tak sa aj stalo a Vincent Sedlák spolu so svojimi mladšími kolegami, Milošom Marekom a Vladimírom Rábikom, od roku 2006 vstúpili na pôdu vatikánskeho archívu a zanechali v ňom trvalú slovenskú stopu, ktorá je dodnes stále živá. Žiaľ, Sedlák sa slávnostného uvedenia tejto edície už nedožil. Jeho šľachetné srdce dotieklo 20. januára 2009.

Pri výpočte aktivít a záujmov Vincenta Sedláka nemožno zabudnúť ani na jeho veľkú záľubu v športe. Bol veľkým športovým zanietencom, no nielen fanúšikom, ale aj aktívnym športovcom. Obľuboval futbal, hokej, tenis, ale aj mnohé iné športové disciplíny, v ktorých človek prejavuje svoju súťaživosť, vytrvalosť a pohybový talent. Ešte počas vysokoškolských štúdií hrával futbal za rodnú obec. Nastupoval na poste obrancu a v hre si počínal veľmi zdatne. V zrelom veku sa športu, samozrejme, venoval už len pasívne, no dokázal vždy trefne komentovať dosiahnuté výsledky slovenských športovcov. Bol plný života. Dokázal si ho aj užívať. Nebol typom suchého a nudného „vedátora“, ktorý nepozná zo života nič len svoj odbor. Naopak, pri pohári dobrého červeného vína alebo vychladeného piva dokázal rozprávať a viesť „obyčajné“ reči nielen s kolegami, ktorí ho sprevádzali na pravidelných výskumných

pobytoch v Budapešti, ale aj so študentami. Mal totiž rád ľudí. Možno v tom trochu hral rolu aj jeho dedinský pôvod a rodičovská výchova. Určite však aj jeho prirodzený naturel. Mal vždy dobrú náladu a zmysel pre humor. Jeho prítomnosť v kolektíve bola zárukou dobrej zábavy. Aj preto bol v spoločnosti obľúbený.

Hoci od smrti profesora Vincenta Sedláka už uplynulo viac ako dvanásť rokov, často na neho spomíname. Nielen myslou, ale aj skutkami. Pri príležitosti nedávneho 90. výročia jeho nedožitých narodenín vydávame spomienkový zborník, ktorý je venovaný jeho dielu. Profesor Sedlák po sebe zanechal nielen veľké a významné vedecké dielo, z ktorého čerpajú a budú čerpať ďalšie generácie historikov, ale aj odkaz o tom, aká dôležitá je v živote vernosť morálnym zásadám, úprimnosť vo vzťahoch, poctivosť v práci a v neposlednom rade obyčajné ľudské teplo a kus človečenstva.

Doc. Mgr. Miloš Marek, PhD.

Katedra histórie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave

Profesor Vincent Sedlák

Laudáció na profesora Ladislava Tajtáka

Univ. prof. PhDr. Ladislav Tajták, CSc. (27. 4. 1921 – 25. 12. 2020)

Na jeseň 2020 Výbor Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV v Bratislave odsúhlasil návrh na udelenie *Plakety Slovenskej historickej spoločnosti* univerzitnému profesorovi PhDr. Ladislavovi Tajtákovi, CSc., za jeho celoživotnú činnosť na poli slovenskej historickej vedy. Toto ocenenie SHS začala udeľovať od roku 2019 popredným osobnostiam slovenskej i medzinárodnej historiografie za ich mimoriadne zásluhy o prehlbovanie poznania dejín Slovenska. K nim za rok 2020 pribudol aj prof. PhDr. Ladislav Tajták, CSc., žiaľ, už len „in memoriam“.

Ladislav Tajták bol pedagóg a vedec, človek, ktorý výborne a neopakovateľne spájal obe profesie, ktorý so zápalom dokázal preskúmať tisícky dobových dokumentov v domácich a zahraničných archívoch, aby sa dopátral pravdivého poznania minulosti, a potom poznatky, ktoré zákonite prešli kritickou analýzou, prezentoval na prednáškach svojim študentom. Vtedy im na hodinách výučby kládol otázky – rovnaké, ako si ich pred začiatkom svojho výskumu kládol sám s cieľom podnietiť ich historické uvažovanie ale aj modelovanie hypotéz ako základného predpokladu pre vylúčenie nesprávnych ciest pri interpretácii minulosti a nájdenia tej správnej interpretačnej polohy. Vždy sa potešil, keď sa jeho študenti pustili do analýz a uvažovali nad skúmanými javmi a súvislosťami.

Ladislav Tajták sa narodil 27. apríla 1921 v Košiciach rodičom Jánovi a Márii Tajtákovcom – Šarišanom, ku ktorým sa budúci vysokoškolský pedagóg vždy hrdo hlásil. Vysokoškolské štúdium absolvoval v čase druhej svetovej vojny v Budapešti a po jej skončení v Bratislave u profesorov, ktorí predstavovali slovenskú i maďarskú špičku vo svojom odbore.

Bolo to rozhodnutie na celý život, keď v roku 1955 prijal v Prešove miesto odborného asistenta na Ústave dejín Katedry spoločenských vied Pedagogickej fakulty Slovenskej univerzity v Bratislave. Na tomto pracovisku, ktoré prešlo vnútorným vývojom i veľkými organizačnými zmenami, postupne zastával post odborného asistenta, docenta, vedúceho Katedry dejín (na FF UPJŠ v Prešove), no univerzitným profesorom slovenských dejín sa stal až ako 77-ročný emeritný vysokoškolský učiteľ v roku 1998. Do roku 1989 to nešlo, nemal „vhodný“ kádrový profil. Ba v normalizačnom období 70. rokov mu hrozilo aj prepustenie z fakulty. Nestalo sa to len vďaka vtedajšiemu dekanovi FF UPJŠ prof. PhDr. Andrejovi Čumovi, CSc., a profesorovi PhDr. Vasil'ovi Skripovi, CSc., ktorí sa ho zastali. O profesorský titul sa uchádzal až v 90. rokoch i to už len „z povinnosti“, ktorú mu „naordinovali“ jeho priatelia a bývalí študenti, pre

ktorých bol Ladislav Tajták univerzitným profesorom aj bez oficiálneho aktu v prezidentskom paláci.

Ladislav Tajták má nesporne veľkú zásluhu na rozvoji slovenskej historickej vedy a úplne nepopierateľnú pri poznávaní novodobých dejín východného Slovenska, ktoré vždy chápal ako integrálnu súčasť celoslovenského etnického priestoru a jeho histórie. To osobitne podčiarkol v monografii *Národnodemokratická revolúcia na východnom Slovensku v roku 1918*, v ktorej opísal hnutie slovenského obyvateľstva za pripojenie východného Slovenska k vznikajúcemu česko-slovenskému štátu v závere roka 1918 a vysvetlil tiež fakt, prečo bolo toto hnutie slabé a v čom spočívali príčiny.

Ladislav Tajták mal zásluhu aj pri budovaní historického pracoviska v Prešove a jeho integrácii do celoslovenskej historiografie. Od Tajtákovho príchodu do Prešova, a ešte viac od chvíle, keď prevzal vedenie katedry, sa rozbehla intenzívnejšia spolupráca nielen s bratislavskou katedrou dejín, ale aj s Historickým ústavom SAV v Bratislave. Ladislav Tajták sa stal členom redakčnej rady *Historického časopisu* (v rokoch 1968 – 1981) a takmer pravidelným prispievateľom doň. Prvou jeho štúdiou v tomto renomovanom vedeckom časopise bola štúdia s názvom *Úsilie maďarských vládnych tried o udržanie Slovenska v rámci Maďarska roku 1918*. V nasledujúcich rokoch v *Historickom časopise* uverejnil ďalších 15 štúdií, poslednú v roku 2007 *K niektorým otázkam regionálnych dejín na Slovensku*. Pravda, popri tom publikoval štúdie v rôznych vedeckých zborníkoch, takmer pravidelne v *Nových obzoroch*, ktoré vydávalo múzeum v Prešove, kapitoly v monografiách o dejinách vybraných východoslovenských miest, vystupoval a diskutoval na vedeckých konferenciách a seminároch, organizoval vedecké podujatia – tie najmä ako člen Slovenskej historickej spoločnosti, člen jej výboru a predseda východoslovenskej pobočky SHS. Zároveň aktívne pracoval ako člen Československej historickej spoločnosti pri Československej akadémii vied (vznikla v roku 1957), ktorej SHS bola súčasťou, bol členom slovensko-maďarskej komisie, a predsedom historickej sekcie Gemerskej vlastivednej spoločnosti.

Univerzitný profesor PhDr. Ladislav Tajták, CSc., za svoju prácu získal viacero ocenení. Jedno z nich bolo vyznamenanie Pamätníka Yad Vashem v Jeruzaleme „Spravodlivý medzi národmi“ (1993).

Univ. prof. PhDr. Ladislav Tajták, CSc., sa nedožil okrúhleho životného jubilea, ktoré malo byť viac-menej bilančným. Zomrel 25. decembra 2020 vo veku 99 rokov a 8 mesiacov, no zanechal po sebe výraznú a nezmazateľnú stopu v dejinách slovenskej historiografie.

Prof. PhDr. Peter Švorc, CSc.

Profesor Ladislav Tajták

Cena Slovenskej historickej spoločnosti za publikované odborné a populárno-náučné práce

Historiografia nepatrí k vedným odborom, ktoré by stáli celkom na pokraji záujmu verejnosti: verejnosť, ale aj autori sú niektorými témami trvalo fascinovaní, iné sa dostávajú do popredia len s výročiami, niektoré témy sa kvôli nedostatku prameňov dajú vedeckým spôsobom uchopiť iba s ťažkosťami, o to viac však poskytujú priestor pre „kreatívnu“ spisbu, niektoré „nadhadzuje“ aktuálna situácia, ďalšie sa „otvárajú“ aj napriek tomu vďaka inovatívnym metodologickým postupom...

Pri všetkom sťažovaní sa na problémy s podporou výskumu a vydávania jeho výsledkov však aj SHS registruje trvalý záujem autorov aj vydavateľov o prezentovanie stále väčšieho množstva publikácií, reprezentujúcich kvalitný výskum, predkladaný či už vo forme spracovania striktné vedeckých diel – autorských aj kolektívnych monografií, edícií prameňov aj čitateľsky prístupnejších, no rovnako fundovaných vedecko-popularizačných prác.

Ceny SHS, napriek tomu, že sú vlastne len morálnym ocenením pre jednotlivých autorov či kolektívy, však za krátku dobu svojho udeľovania získali istú prestíž, o ktorú je hodno – z pohľadu autorov a snád' i čitateľov – sa usilovať. Istotne nikto z nás nebude písať svoju prácu s výhľadom na zisk uznania od kolegov vo Výbore SHS. Ale určite sa poteší, že mienka reprezentujúca rodinu historikov „z povolania“, archivárov, pedagógov, pamiatkarov či muzeológov (vlastne, všetci sme historikmi, len s inou „špecializáciou“ ☺) sa prikloní k oceneniu jeho výkonu a pridá mu takýto verejným spôsobom známku kvality. Pri spätnom pohľade na rad ocenených diel možno preto s potešením konštatovať, že každý rok stúpa počet návrhov a dokonca aj pri takej kategórii, ako je edícia prameňov, treba zvažovať medzi minimálne dvomi nomináciami.

Ceny SHS teda získali spoločenskú prestíž: určite v rámci komunity, no treba veriť, že svojím dosahom dajú aj čitateľom „návod“, aby ich brali ako isté meradlo vo svojej kategórii a posúvali tak latku náročnosti. V dobe hoaxov, lacných senzácií, „prezentizmu“ a chvíľkovej slávy sa takýmto spôsobom autori i výbor SHS vedome stavajú na stranu kvality, ktorá je motivujúca i napriek „len“ morálnemu rozmeru...

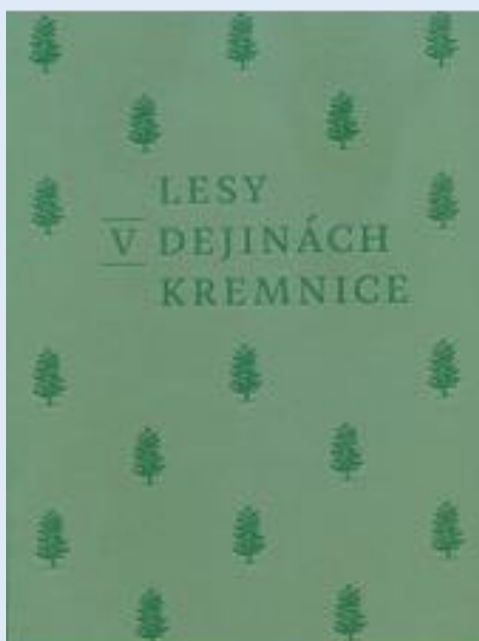
PhDr. Eva Kowalská, DrSc.

Ocenené knihy vydané v roku 2019

V kategórii VEDECKÉ DIELO získalo ocenenie dielo:

Daniel HAAS KIANIČKA (a spoluautori dvoch kapitol Barbora Glocková a Ľuboš Kürthy). *Lesy v dejinách Kremnice I-II*. Kremnica : Mestské lesy Kremnica 2019, 310 s. ISBN 978-80-570-0386-1

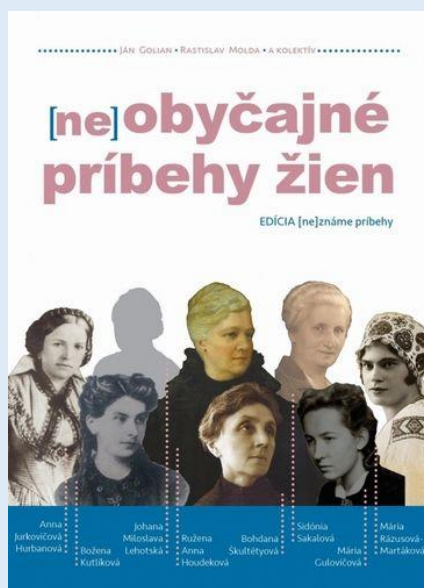
Ocenená práca je obsiahlym dvojzväzkovým spracovaním fenoménu lesa: nejde o klasického „aktéra“ dejín, predmetom výskumu je skôr rozsah lesných majetkov v držbe mesta, lesné hospodárenie a využitie dreva (najmä v baníctve), starostlivosť o lesy a ich obnovu po využití a kalamitách, v chronologickom slede od 13. storočia až po súčasnosť. S rôznorodosťou skúmaných tém súvisí rôzny charakter prístupu k interpretácii získaných poznatkov (z často nevyužívaných a rozmanitých prameňov, dostupných vo viacerých domácich i zahraničných archívoch): autori vnímajú ekologický, hospodársky i spoločensko-kultúrny rozmer fenoménu lesov. Ich existencia bez človeka by bola „bezdejinná“: no práve ľudia (počnúc od lovcov, poľovníkov, zbojníkov cez správcov, zákonodarcov, pestovateľov a ochrancov až po „ospevovateľov“ – literátov) z nich robia aktéra, ktorý je sám o sebe nevyhnutný pre prežitie človeka. Dielo na to upozorňuje vďaka jednotnej línii v chronologickom rámci, i vďaka tematicky ladením častiam. Príkladné je nielen vedeckou akribiou, ale aj formálnou úpravou, ktorá z neho robí prácu dlhodobého významu.

V kategórii VEDECKO-POPULARIZAČNÉ DIELO získalo ocenenie dielo:

Ján GOLIAN – Rastislav MOLDA a kol.: *(ne)obyčajné príbehy žien*. Ružomberok : Society for Human Studies 2019, 257 s. ISBN 978-80-972913-5-8.

Ocenená práca je výsledkom systematického sprístupňovania vedeckým štúdiom získaných poznatkov čitateľsky zaujímavou formou, ktoré má – podobne, ako vyššie spomenutá pramenná edícia – predchodcov v podobne už prezentovaných prác: nie je teda prvoplánovým pokusom o pestovanie dejín žien/ženských dejín, ale reprezentuje súčasný trend slovenskej historiografie. Možno ho charakterizovať ako vydarený pokus odvrátiť zrak od „veľkých“ či politických dejín a od dejín strán a masových hnutí k ľuďom, ktorí sa na nich podieľali vedome či zhodou okolností. Ženy ako pomenované aktérky dlho zostávali skryté pred historikmi už len preto, lebo reč prameňov býva často formulovaná neosobne, ich pôvodcami sú podobne neosobné inštitúcie alebo pozorovatelia/zapisovatelia z radov mužov. Preto je o to zaujímavejšie odkrývanie príbehov rôznych (často v pozadí vplyvných) žien cez spektrum doteraz neznámych zdrojov. Umožňuje tak vnímať cez príbehy žien dobu od začiatkov národnej aktivizácie po dobu eskalovania spoločenských aktivít v dobe SNP.

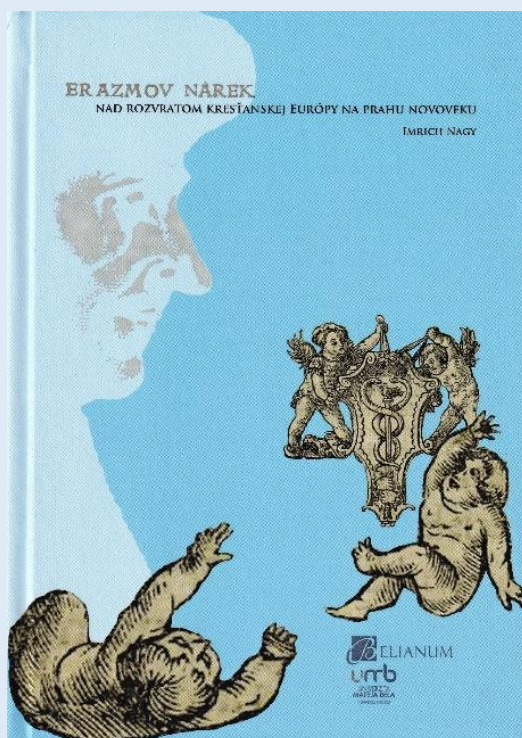

V kategórii EDÍCIA PRAMEŇOV získalo ocenenie dielo:

Imrich NAGY. *Erazmov nárek nad rozvratom kresťanskej Európy na prahu novoveku*. Banská Bystrica : Belianum 2019, 168 s. ISBN 978-80-557-1611-4.

Erazmus Rotterdamský patrí k základným autorom európskeho humanizmu. Kým charakter vzdelanosti v ranom novoveku umožňoval vzdelancom bezprostredný kontakt s jeho textom a myšlienkovým bohatstvom, v súčasnosti sa znalosť latinčiny, žiaľ, obmedzuje na stále užšiu

vrstvu odborníkov. Preto treba vysoko oceniť dlhodobu pestovanú úsilie Imricha Nagya sprístupniť najvýznamnejšie diela Erazma slovenskej verejnosti, o to viac, že ide o diela nadčasové, ponúkajúce vnímať prepojenie minulosti a prítomnosti. Erazmom vnímaný rozvrat Európy zo začiatku 16. storočia môže byť teda varovaním a zároveň i povzbudením, že dejiny ponúkajú odkaz na to, že ľudia predsa len dokázali nájsť *modus vivendi* aj v zdanlivo bezútešnom vojnovom období. Bilingválne vydanie textu poskytuje vhl'ad do myšlienkového sveta a morálnych postojov vzdelanca svetovej povesti, zároveň však aj oporu pre súčasných záujemcov o vytríbenú latinčinu.

Ministerstvo hovorí o otvorenom učebnicovom trhu, robí však opak

Ministerstvo školstva predložilo do legislatívneho procesu návrh novely tzv. školského zákona, kde v paragrafe 13 s prečudesným názvom „edukačné publikácie“ sa postavilo do úlohy vydavateľstva. „*Ministerstvo školstva môže vyhotovovať rozmnoženiny edukačných publikácií s vydanou doložkou na základe súhlasu na použitie diela udeleného autorom licenčnou zmluvou; autor udeľuje súhlas ako licenciou v územne neobmedzenom rozsahu.*“ Tento bod v dôvodovej správe ozrejmuje vysvetlením „*Zároveň sa navrhuje, aby pre edukačné publikácie s doložkou mohlo ministerstvo školstva pôsobiť aj ako vydavateľ z hľadiska väčších možností pre autorov, ktorí nemajú záujem o záväzkový vzťah s komerčnými vydavateľstvami.*“ V tejto súvislosti sa možno oprávnene pýtať, aký vzťah vytvorí ministerstvo s budúciimi autormi, snáď nezáväzný? Je totiž nepredstaviteľné, aby terajšie ministerstvo školstva na jednej strane (a pre verejnosť) hovorilo neustále o liberalizácii a otvorenom učebnicovom trhu a na strane druhej (potichu v zákone) pripravuje vytvorenie monopolu – štátneho vydavateľstva učebníc. Je dôležité tiež pripomenúť, že aj proces schvaľovania učebníc je v rukách ministerstva školstva, a teda môžeme očakávať, že ministerstvo bude samému sebe a pre svoje vlastné štátne vydavateľstvo udeľovať doložky na učebnice, čo je evidentný konflikt záujmov.

Úlohou ministerstva školstva ako predstaviteľa výkonnej moci však nie je vydávanie učebníc a pracovných zošitov, čo mimochodom v tomto zákone sa nazýva „edukačné publikácie.“ Tento termín však nezodpovedá súčasnej úrovni vedeckého poznania v oblasti pedagogiky i didaktiky, či teórie výskumu učebníc. Tento neodborný výraz degraduje učebnicu ako jeden zo žánrov odbornej literatúry, aj tým, že svojou vágnosťou zakryje hocičo, nielen to, čo deklaruje ministerstvo. Len pripomínam, že vo väčšine európskych krajín sa učebnica označuje za hlavné edukačné médium, čo náležite vyjadruje jej postavenie vo výučbe. Pokiaľ ministerstvo bude samo, pomocou nejakej svojej už existujúcej inštitúcie, alebo dokonca novo založenej štátnej inštitúcie vo svojom rezorte, vydávať „edukačné publikácie“, dostaneme sa späť pred rok 1989, kedy všetky učebnice vydávalo SPN ako štátne vydavateľstvo. Tento „zvrät“ v proklamovanej „liberalizácii a otvorení učebnicového trhu“ môžeme považovať za návrat k monopolnému, jednotnému a nedemokratickému prostrediu. Dovoľm si upriamiť pozornosť na susednú krajinu Maďarsko, kde v roku 2017 začal rovnaký proces zdanlivo nevinne a dnes už štátne vydavateľstvo učebníc je bez akýchkoľvek prekážok monopolom,

ktorý napokon vedie k politizácii a ideologizácii (nielen) učebníc dejepisu, v ktorých sa zvýraznené časti textu majú maďarskí žiaci naučiť naspamäť, lebo to vyžaduje súčasná vládna moc. V tejto súvislosti pripomínam verejnosti, že na Slovensku v rokoch 1994 a 1995 vtedajšia ministerka školstva iniciovala vydanie dvoch „učebníc“ *Starý národ, mladý štát* a *Dejiny Slovenska a Slovákov*, ktoré vyvolali veľký škandál nielen u nás, ale aj v Európe, mimochodom aj preto, že druhá z nich bola čiastočne financovaná z európskych peňazí! Je to pre nás dodnes mementom, lebo ďalší minister školstva po zmene vlády si môže podľa tejto novely vydať učebnicu dejepisu podľa vlastného gusta ako nekomerčný štátny vydavateľ.

Ak novela školského zákona bude schválená a bude s účinnosťou od 1. 9. 2021 platná, môžeme očakávať zatvorenie učebnicového trhu i naďalej absenciu didakticky rôznorodých učebníc. V dôvodovej správe sa tiež nesprávne a tendenčne označujú vydavateľské subjekty ako „komerčné“, preto asi treba obmedziť ich činnosť. Napokon na toto všetko môžu doplatiť žiačky a žiaci i učitelia, ktorým sa direktívne obmedzia možnosti rôznorodej spoločnej práce s učebnicami ako hlavnými edukačnými médiami.

Doc. PaedDr. Viliam Kratochvíl, PhD.

vysokoškolský učiteľ, autor a spoluautor 21 učebnicových titulov z dejepisu pre základné školy a nižší stupeň osemročných gymnázií.

Štruktúra Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV ku koncu roku 2021

Výbor Slovenskej historickej spoločnosti:

- Predseda: PhDr. Rastislav Kožiak, PhD. (Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica)
- Podpredsedovia: Mgr. Gabriela Dudeková Kováčová, PhD. (Historický ústav SAV, Bratislava) a prof. PhDr. Peter Švorc, CSc. (Prešovská univerzita, Prešov)
- Vedecký tajomník: Mgr. Adam Hudek, PhD. (Historický ústav SAV, Bratislava)
- Hospodárka: PhDr. Daniela Kodajová, PhD. (Historický ústav SAV, Bratislava)
- Členovia Výboru SHS: Mgr. Miroslav Michela, PhD., Mgr. Martina Orosová, PhD., doc. PaedDr. Viliam Kratochvíl, PhD., PhDr. Eva Kowalská, DrSc., prof. PaedDr. Štefan Šutaj, DrSc., Mgr. Michal Kšiňan, MAS., PhD.

Odborné sekcie SHS (do Výboru SHS patria z výkonu funkcie aj predsedovia jednotlivých sekcií):

- Sekcia archívniectva a pomocných vied historických (predseda: doc. Juraj Roháč)
- Sekcia pre cirkevné dejiny (predsedníčka: dr. Radoslava Ristovská)
- Sekcia pre dejiny knižnej kultúry (predseda: dr. Eva Frimmová)
- Sekcia pre dejiny miest (predseda: dr. Michal Bada)
- Sekcia pre environmentálne dejiny (predseda: dr. Karol Hollý)
- Sekcia pre hospodárske a sociálne dejiny (predseda: doc. Miroslav Kamenický)
- Sekcia pre novšie slovenské dejiny (predsedníčka: dr. Ľubica Kázmerová)
- Sekcia pre rodové štúdie (predsedníčka: dr. Tünde Lengyelová)
- Sekcia pre vojenské dejiny (predseda: plk. dr. Miloslav Čaplovič)
- Sekcia pre všeobecné dejiny (predseda: dr. Michal Kšiňan)
- Sekcia pre dejiny dvorskej kultúry (predsedníčka: dr. Diana Duchoňová)
- Sekcia pre právne dejiny (predseda: doc. Miroslav Lysý)
- Sekcia pre výskum 18. storočia (predsedníčka: dr. Eva Kowalská)
- Sekcia pre vysokoškolské vzdelávanie a odborovú didaktiku (predsedníčka: dr. Alžbeta Bojková-Šniežko)

Regionálne kluby a sekcie SHS:

- Tyrnavia – spolok trnavských historikov (predsedníčka: dr. Henrieta Žažová)
- Klub trenčianskych historikov (predseda: Mgr. Miroslav Toman)

- Spolok historikov stredoslovenských banských miest (predseda: dr. Patrik Kunec)
- Nitriansky spolok historikov (predseda: doc. Miroslav Palárik)
- Spolok historikov v Ružomberku (predseda: dr. Ján Golian)
- Krúžok topoľčianskych historikov (predsedníčka: dr. Katarína Beňová)
- Spišský dejepisný spolok (pridružený kolektívny člen SHS)